

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 10 • ΙΟΥΝΙΟΣ 1978 • ΣΙΒΑΝ 5738

בְּלֹקֶת טוֹב נָתַת יְהוָה כְּמַתּוֹרָת יְהוָה אֲלֵיכֶם

«Διότι, δίδω εἰς ἑσάς καλήν διδασκαλίαν. Μή ἐγκαταλείπητε τὸν Νόμον μου».

(Παροιμ. 4:2)

Θά ήταν πραγματικά γιά γέλια (δν δέν ήταν γιά κλάματα) οί μεταμορφώσεις τοῦ ἀντισημιτισμοῦ προκειμένου νά πετύχη στούς σκοπούς του. Τώρα, δηλαδή, πού δ ἀντισημιτισμός ἔχει καταδικασθῆ στή συνείδησι τῶν λαῶν δλου τοῦ κόσμου, τώρα πού οἱ ἀντισημίτες ντρέπονται νά ποῦν δημόσια δτι ἐπιθυμία τους εἶναι νά καταδιώξουν καί νά ἔξοντάσουν τούς Ἐβραίους, τώρα, ἀναγκάστηκαν νά ἄλλάξουν προσωπεῖο: ἔγινας ἀντισιωνιστές.

«Καλοί εἶναι οἱ σημίτες, τιμᾶμε τούς Ἐβραίους, σεβόμαστε τούς Ἰσραηλίτες», διατείνονται, «ἄλλα, ... εἴμαστε ἐναντίον τῶν Σιωνιστῶν. Μέ τούς Ἐβραίους δέν ἔχουμε τίποτα· μέ τούς Σιωνιστές ἔχουμε», ἴσχυρίζονται δῆθεν καλοπροαιρετα.

Μέ τόν τρόπο αύτό βρίσκουν μιά διέξοδο γιά νά κρύψουν τά πραγματικά τους αἰσθήματα καί τό πραγματικό τους πρόσωπο.

Ἐνας ἄλλος τρόπος καμουφλαρισμένου ἀντισημιτισμοῦ εἶναι ἡ δῆθεν ἀφελής ἀναφορά στήν θρησκεία τοῦ Ἐβραίου. Ὄταν, δηλαδή, θέλουν νά κατηγορήσουν κάποιον προβαίνουν στό θρησκευτικό διαχωρισμό: π.χ. «ὁ Ἐβραϊος Κίσσιγκερ».

Ὄπως ἔγραψε τό Κ.Ι.Σ. σ' ἔνα περιοδικό νεολαίας, πού ἔχει αύτή τήν μή ἔντιμη συνήθεια:

«Ο διαχωρισμός αύτός γίνεται **μόνον** προκειμένου γιά πιστούς τῆς δικῆς μας θρησκείας, ἐνῷ γιά ὅλους, πού μερικοί τυχαίνει νά εἶναι καί ἔχθροί τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δέν ἀναφέρετε - καί πολύ σωστά - δν εἶναι Μωαμεθανοί, Βουδισταί ἢ δπαδοί τῆς ὁποιαδήποτε Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἢ ἄλλης θρησκείας.

Θά μᾶς ἐπιτρέψετε νά ἐκφράσωμε τήν ἔκπληξί μας γιά τό δτι, νέοι μορφωμένοι ἀνθρωποί, Ὄπως ἐσεῖς, σ' αύτό τό τέλος τοῦ 20οῦ αἰῶνος, καλλιεργεῖτε ἐμμέσως τόν μύθο «περί τοῦ κακοῦ Ἐβραίου πού γιά δλα φταίει», ἔνα μύθο πού μόνον κακά προξένησε στήν ἴστορία τῆς Ἀνθρωπότητος, Ὄπως καί ἐπίσημες Χριστιανικές Ἐκκλησίες δέν διστάζουν τώρα πιά νά τό παραδεχθοῦν κί' Ὄπως, ἄλλωστε, εἶναι γνωστό στόν κάθε ἀντικειμενικό κοινό ἀνθρωπο».

Θά μποροῦσαν νά γραφοῦν κι' ἄλλα πολλά γιά τά διάφορα προσωπεῖα τοῦ ἀντισημιτισμοῦ. Εἶναι δμας τόσο γνωστά καί τόσο διαφανῆ ὥστε κανένα δέν μποροῦν νά ξεγελάσουν. Γί' αύτό περιοριζόμαστε νά ἐπαναλάβουμε τή φράση πού ἔλεγαν στούς μασκαράδες τῆς παλιᾶς ἐποχῆς! «Σᾶς γνωρίσαμε!»

ΟΙ... ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΥ

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ

Βρίσκονται άπό τῶν πρώτων μ.Χ. αἰώνων

Μέ τήν εύκαιρία τῆς «Ημέρας Μνήμης» ή έφημερίδα «Έλευθερία» Λαρίσης, δημοσίευσε (5 - 5 - 1978) τά παρακάτω γιά τήν πρό τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου παρουσία τῶν Εβραίων στή Θεσσαλική πρωτεύουσα.

«Σχετικά μέ τήν Ίσραηλιτική Κοινότητα Λαρίσης, θέλω νά σημειώσω ότι αύτή εύημεροῦσε ίδιαίτερα κατά τήν προπολεμική έποχή. Τά μέλη της διατηροῦσαν ἔναν ίκανό ἀριθμό ἀπό ἀξιόλογα καταστήματα, πολλά ἀπό τά διατηροῦνται ἀκόμη. Τά καλά ἐκεῖνα χρόνια ὑπῆρχαν δυό Συναγωγές, αύτή πού λειτουργεῖ σήμερα καί μία ἄλλη πού βρίσκονταν στή γωνία τῶν δῶν Παύλου Μελᾶ καί Παπακυριαζῆ (ὅπου σήμερα τό κατάστημα τροφίμων Καρυώτη). «Οσο γιά τίς κατοικίες τῶν Ίσραηλιτῶν, αύτές ἦταν συγκεντρωμένες στήν περιοχή τῶν "Εξη Δρόμων, πού συνίσταται ἀπό τίς δόδοις Παλαιστίνης, Ἀριστείδου, Βραΐλα, Ἀρμένη, Θουκυδίδου, Τζαβέλλα καί Παλαμίδου. Σέ ὅλους αύτούς, δπως καί στούς γύρω δρόμους Σκουφᾶ, Ταγματάρχου Βελησαρίου, Φαρμακίδου, Πηνειοῦ, κλπ. κατοικοῦσαν καί διαμένουν ἀκόμη Ίσραηλίτες, μέ περισσότερο πυκνοκατοικημένους τούς δρόμους Ἀριστείδου, Παλαμίδου καί Παλαιστίνης. Η Ίσραηλιτική αύτή κοινότητα ἀνθοῦσε πραγματικά καί πάντοτε διατηροῦσε δικό της Δημοτικό Σχολεῖο, τό διδακτήριο τοῦ ὅποιου βρίσκονταν πάντοτε ἐπί τῆς δόδου Ἀνθίμου Γαζῆ καί τό ὅποιο ξακτίσθηκε κατά τήν μεταπολεμική έποχή.»

Γενικώτερα στοιχεῖα γιά τήν ἑβραϊκή συμμετοχή στήν λαρισινή ζωή περιέχονται στό βιβλίο τοῦ λαρισαίου ιστορικοῦ **Ἐπαμ. Γ. Φαρμακίδου** «Η Λάρισα» (ἔτος ἐκδόσεως 1926, σελ. 20 - 21).

«Ἄπο τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ καί ίδια ἀπό τοῦ ἑβδόμου μ.Χ. αἰώνος τόσον ἐν

Λάρισα: Παλαιό σπίτι Ἐλιάου Μανουάχ (σώζεται μέχρι σήμερα).

Τά κορίτσια τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τῆς Ίσρ. Κοινότητος Λαρίσης τό 1925. Διδακτήριο τό παλαιό Ταλμούδ - Τορά, τό μεταπολεμικό Ἀσυλο τῆς Κοινότητος καί νῦν διανοιχθεῖσα πλατεία. Δασκάλα: Κούλα Χαλάτση.

Ἐλλάδι γενικῶς ὡς καί ἐν Λαρίσῃ ὑπῆρχον Ίουδαῖοι ἀσχολούμενοι εἰς τήν βιομηχανίαν καί εἰς τό ἐμπόριον ἔχοντες ὡς κυριωτέραν ἐστίαν τήν Θεσσαλονίκην. Κοινότητες δέ Ίουδαικαί ὑπῆρχον καί ἐν Λαρίσῃ καί ἐν Ναυπάκτῳ μετά τριῶν ἐν ἑκατέρᾳ τῶν πόλεων τούτων συναγωγῶν. (Ιστορία τῆς Ἑλλάδος ὑπό Γουσταύου Χέρτσοβερ, μετάφρ. Καρολίδου Σελ. 497). Τρεῖς ἐπίσης συναγωγάς μετά Ίουδαικῆς κοινότητος ἐν Λαρίσῃ ἀναφέρει καί δι κατά τό ἔτος 1173 ἐπισκεφθείς τήν πόλιν Ίουδαῖος περιηγητής Ραββί Βενιαμίν Τουδέλας. εἴνε δημως ἄπορον πῶς δ Παπαργόπουλος, ἀναφέρων ἐν τῇ ιστορίᾳ του ότι δ Τουδέλας μνημονεύει πολλάς Ἑλληνικάς πόλεις κατοικουμένας ὑπό Ἑβραίων, καί τόν Ἀλμυρόν κατοικούμενον ὑπό 400 Ίουδαιών, δέν μνημονεύει μεταξύ αὐτῶν καί τήν Λάρισαν. Ἐκ δέ τῆς ιστορίας τῶν Ἑβραίων τῆς Τουρκίας ὑπό Ροζανές (Σελ. 60) «φαίνεται ότι κατά τά ἔτη 1550 - 1600 ἡ Ἑβραϊκή Κοινότητα Λαρίσης ἥκμαζεν ἐπί Τουρκοκρατίας ἐπί πληθυσμῷ καί ἐν τῇ σπουδῇ τῶν Ἑβραϊκῶν γραμμάτων»· καί δ Paul Lucas περιηγούμενος τήν Ἑλλάδα κατά τό ἔτος 1714 λέγει (Σελ. 35) ότι «οἱ Ίουδαιοι ζῶσιν ἐν Λαρίσῃ ἀρκετά ἡσυχοι καί δλα τά χρήματα διέρχονται διά τῶν χειρῶν των, ἀποκομίζουν ἀρκετά κέρδη τά διοῖα γνωρίζουν νά χρησιμοποιήσουν. Ἐπειδή δέ τά ποίμνια τῆς ἔξοχῆς παρέχουν μεγάλην ποσότητα ἐρίου, κατεργάζονται ἐνδύματα, ἀρκετά χονδροειδῆ τήν ἀληθεία, ἀλλά τό ἐμπόριόν των διατηρεῖ δλην τήν χώραν». Ο Ίουδαικός πληθυσμός ἀνερχόμενος κατά τό ἔτος 1804 εἰς μεγαλύτερον ἀριθμόν, περιωρίσθη κατά τά τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας εἰς δύο περίπου χιλιάδας κατοίκους, ἐλαπτούμενος δσημέραι, ὡς κατεδείχθη κατά τάς γενομένας ἀπογραφάς κατά Σεπτέμβριον τοῦ 1881 ἔτοὺς περιορισθείς εἰς 1726 κατοίκους καί κατά τό ἔτος 1907 εἰς 1069 λόγω τῆς εἰς Παλαιστίνην καί ἀλλαχοῦ μετοικήσεως αύτοῦ»

Τά πρώτα ‘Εβραικά βιβλία πού τυπώθηκαν στήν ‘Ιερουσαλήμ

Τό συνηθισμένο δνομα γιά τούς Έβραιους στόν Μεσαίωνα καί τό δνομα πού χαρακτηρίζει καλύτερα τήν έβραική τους ύπόσταση ήταν τό *Am Ha Sopher* ή στά ‘Αραβικά *Ahl Al - Kitab* - 8 «Ο Λαός τῆς Βίβλου». Έκείνο πού έκανε τούς Έβραιους έναν λαό ξεχωριστό από δλους τούς άλλους ήταν ή άφοσίωσή τους στή Βίβλο, είτε μέ τή μορφή τοῦ Τορά είτε μέ τίς έρμηνειες καί τήν προφορική παράδοση δπως περιέχονται στό Ταλμούδ.

Στήν κοινή φαντασία τῶν μή Έβραιών δ πλοῦτος καί ή άναζήτηση περιουσίας ύπηρξε πάντοτε ένα συμπληρωματικό χαρακτηριστικό τῶν Έβραιών καί έδειχνε δτι καί οι Έβραιοι συμμετείχαν στίς ματαιότητες αύτοῦ τοῦ κόσμου. Συχνά δμως οι Έβραιοι θυσίαζαν τόν πλοῦτο γιά χάρη τῆς μάθησης. Στήν έβραική ζωή ήταν πολύ μεγάλη ή άγάπη γιά τόν δάσκαλο, γιά τή μάθηση καί γιά τή μελέτη τῶν βιβλίων. Τό δτι αύτή ή άγάπη γιά τή μελέτη τῶν βιβλίων ήταν τό βασικό «κλειδί» τῆς έβραικῆς ύπόστασης φαίνεται καλύτερα στό γεγονός δτι οι διωγμοί καί τά πογκρόμ πάντοτε ἀρχιζαν μέ τήν καταστροφή τῶν μορφωτικῶν κέντρων· πρώτα έκαιγαν τά *Beth Ha - Midrash*,

κατοικῶν δ' ούτος είς μίαν συνοικίαν τήν έβραικήν, είς τό κέντρον τῆς πόλεως, καί εύημερῶν καί πλουτῶν κατά τά παλαιότερα ἔτη, ώς προείρηται περιέπεσε κατά τό πλεῖστον είς ένδειαν κατά τά τελευταῖα ἔτη· ώργανωμένος ἡδη είς κοινότητα ἀλληλοβοηθείας καί διατηρῶν μίαν Συναγωγήν καί σχολείον τῆς κατωτάτης ἐκπαίδευσεως τῆς γλώσσης καί τῆς θρησκείας του, ώς καί τῶν Έλληνικῶν γραμμάτων, ἔξήσκει ἀνέκαθεν ίδιως τό ἐπάγγελμα τοῦ ἀργυραμοιβοῦ καί τοῦ τραπεζίτου καί ἔξεμεταλλεύετο ώς μεταπράτης τάς ἐν Θεσσαλίᾳ ἐνεργουμένας πολλάς ἐτησίας ἐμποροπανηγύρεις. Φύσει εύφυής δ' ιουδαϊκός πληθυσμός κατεγίνετο καί είς τήν σπουδήν τῶν Έλληνικῶν γραμμάτων, τά δποια ἀπαντες σχεδόν γνωρίζουσι, ἀναδειχθέντες τελευταῖον καί ἐπιστήμονες ἔξ αύτῶν καί καταδείξαντες δτι τήν τε Ἀθηνᾶν καί τόν Κερδῶν Έρμην δύνανται ἔξ ίσου νά ύπηρετήσωσι».

μετά τίς Συναγωγές καί μαζί καί τά βιβλία καί τά Σεφαρίμ πού ύπηρχαν. “Οταν οι Έβραιοι ήταν ύποχρεωμένοι νά μεταναστεύσουν τά Σεφαρίμ ήταν ένας παράγοντας σταθερότητας κατά τής περιπλανήσεώς τους.

Σήμερα είναι πολύ δύσκολο νά βρεθοῦν παλιά έβραικά βιβλία καί αύτό τό γεγονός κάνει πολύ σπουδαία τήν πρόσφατη ἀνακάλυψη δύο έξαιρετικά σπανίων βιβλίων ἀπό τό έβραικό Μουσεῖο. Αύτά τά δύο μικρά βιβλία είναι πολύ ἐνδιαφέροντα δσον ἀφορά τήν Ιστορία τοῦ έβραικοῦ τύπου καί είναι σπουδαῖα δρόσημα στή ζωή ένός σημαντικοῦ τυπογράφου, τοῦ Israel Bak, ἀπό τήν Ιερουσαλήμ.

Τά δύο αύτά βιβλία βρέθηκαν τούς τελευταίους μῆνες μέσα σέ κάτι κιβώτια παραπεταμένων βιβλίων. Αύτό πού τράβηξε ἀμέσως τήν προσοχή μας ήταν τά έξαιρετικά διακριτικά τοῦ ἑκδοτικοῦ οίκου. Μετά, σέ μιά πιό προσεκτική ἔξέταση, ἀνακαλύφθηκε δτι είχαν τυπωθεῖ στήν Ιερουσαλήμ στό μέσον τοῦ 19ου αἰώνα καί είναι πολύ γνωστό δτι τότε δ τύπος ήταν στά χέρια ένός μόνο ἀνθρώπου. Αύτό πού έκανε τήν ἀνακάλυψη ἀκόμα πιό σπουδαία ήταν τό γεγονός δτι ένα ἀπό τά βιβλία αύτά ήταν στήν πραγματικότητα τό πρώτο βιβλίο πού τυπώθηκε στά έβραικά, στήν Ιερουσαλήμ, τό *Seder Avodat Ha - Kodesh* τοῦ «*Hida*» ή δπως είναι πιό γνωστός Haim Joseph David Azulai. Τό ἀλλο βιβλίο τυπώθηκε λίγα χρόνια ἀργότερα, ἀλλά ἔχει ἐπίσης μιά σημαντική θέση στήν Ιστορία τοῦ έβραικοῦ τύπου, είναι τό *Moadei Adonai*, πού τυπώθηκε ἐπίσης στήν Ιερουσαλήμ, τό ἔτος 1844, πάλι στό τυπογραφεῖο τοῦ Israel Bak.

Ο ύπεύθυνος ἀνθρωπος γιά τό τύπωμα αύτῶν τῶν βιβλίων ήταν ένας έξαιρετικός Έβραιος πού τράβηξε τό ἐνδιαφέρον πολλῶν ιστορικῶν στό Ισραήλ καί στήν Εύρωπη. Γεννήθηκε τό 1794 στήν πόλη Berdichen στήν Ούκρανία, ἀπό μιά οίκογένεια τυπογράφων. Τό δνομα Bak πιθανῶς προέρχεται ἀπό τό έβραικό «*Bnei Kedoshim*» ή «Γιοί τῶν Μαρτύρων». Υπῆρχε μιά ἀκόμη οίκογένεια τυπογράφων Bak, πού ἐργαζόταν στήν Βενετία καί μετά στήν Πράγα κατά τόν 16 - 18ο αἰώνα, ἀλλά οι δύο οίκογένειες δέν φαίνονται νά έχουν καμμιά σχέση.

Στό Berdichev δ νεαρός Israel Bak είχε καί χειρίζόταν ένα έβραικό πιεστήριο μεταξύ τῶν ἔτῶν 1815 - 1821 καί στή διάρκεια αύτῶν τῶν ἔτῶν τύπωσε κάπου 30 έβραικά βιβλία. Άλλα τό 1821 τό τυπογραφεῖο του ἔκλεισε καί λίγο μετά μετακόμισε στό Safed στό Ισραήλ δπου ἀρχισε νά δημιουργεῖ παράδοση στό τύπωμα (τό πρώτο έβραικό τυπογραφεῖο στό Safed ξακίνησε ἀπό τόν Eliezar Ben Isaac Ashkenazi καί τόν γιό του Isaac ἀπό τήν Πράγα μετά τήν ἀναχώρησή του ἀπό τό Lublin, τό 1573. Μετά ἀπό αύτή τήν ἡμερομηνία ή τυπογραφία ἀνθίσε στό Safed κατά τά μέσα τοῦ 17ου αἰώνα μέχρι τό τέλος του).

Στό Safed δ Bak ἔφτιαξε ένα νέο τυπογραφεῖο χρησιμοποιώντας τύπους καί στοιχεῖα πού είχε φέρει μαζί του ἀπό τό Berdichev. Άλλα τό 1834 τό τυπογραφεῖο του καταστράφηκε καί δ τίδιος πληγώθηκε σοβαρά κατά τήν μεγάλη ἔξεγερση τῶν χωρικῶν ἐναντίον τοῦ Muhammad Ali. Λίγο μετά, δ Bak μετα-

κόμισε στό δρος Χερμόν όπου άπέκτησε ένα άγροκτημα και ἔτσι ἔγινε δι πρῶτος Ἐβραῖος κτηματίας ἐκεῖνο τὸν καιρό. Ἐπίσης ἄνοιξε ένα νέο τυπογραφεῖο όπου τύπωσε μερικά βιβλία μέχρι τὸ 1837 ὅταν τὸν ἔπληξε μιά νέα σειρά ἀτυχιῶν. Ἐκείνη τῇ χρονιᾷ δι μεγάλος σεισμός πού ἴσοπέδωσε πολλά χωριά στήν περιοχή τοῦ Safed, κατέστρεψε τὸ τυπογραφεῖο του και τὸ 1838 τὸ ἀγρόκτημά του ἐρημώθηκε κατά τὴν ἔξεγερση τῶν Δρούσων. Αὐτές οἱ ἀτυχίες ἀνάγκασαν τὸν Bak τὸ 1840 νά μετακομίσει στήν Ἱερουσαλήμ όπου εἶχε μιά θερμή ὑποδοχή ἀπό τὴν μικρή Χασσιδική Κοινότητα τῆς πόλης. Μέσα σέ λίγους μῆνες πέτυχε ἀπό τὶς Ὁθωμανικές ἀρχές μιά ἄδεια γιά νά τυπώνει και τὸ 1841 τύπωσε τὸ πρῶτο Ἐβραϊκό βιβλίο στήν Ἱερουσαλήμ: τὸ Sepher Avodat Ha - Kodesh τοῦ Hida. Μιά πρώτη ἔκδοση αύτοῦ τοῦ βιβλίου εἶναι τώρα στήν Συλλογή Ἐβραϊκῶν Κειμηλίων στήν Ἀθήνα.

Τό ἔργο τοῦ Hida ἦ δημοσίευτο τὸ 1841 ἀπό τὸν Ισραήλ Bak, πού εἶναι μιά συλλογή Προσευχῶν, τυπώθηκε σ' αὐτό τὸ πιεστήριο τὸ 1841 και ἔχει τὴν ἀφίέρωση: «στὸν Μωϋσῆ και τὴν Ιουδήθ». Τό Bak ήταν οὐρανούς μετατρέπων πολὺ νωρίς ἀναγνωρίστηκε σάν ἔνας πνευματικός, εύσεβης και σοφός ἀνθρωπος. Ἐπί πλέον εἶχε μεγάλη γοητεία, ἐντυπωσιακή ἐμφάνιση και ἔτσι προικισμένος μέ μεγάλη εύγλωττία πρᾶγμα πού συνετέλεσε ὥστε νά θεωρηθεῖ ὁ κατάλληλος ἀνθρωπος γιά νά σταλεῖ στήν Εύρωπη ἐκ μέρους τῆς μικρῆς Ἐβραϊκῆς Κοινότητας τῆς Ἱερουσαλήμ γιά νά ζητήσει χρηματικές ἐνισχύσεις γιά τὶς Yeshivot τῆς πόλης. Ἐκανε τρία μεγάλα ταξίδια στήν Βόρειο Ἀφρική και στήν Εύρωπη. Στό τελευταῖο ἀπό αύτά τά ταξίδια, τὸ 1807, πέθανε στό Λιβύρον.

Κατά τῇ διάρκεια τῆς ζωῆς του ἔτσι πολύ γνωστός τόσο σάν βιβλιόφιλος διότι και σάν σοφός Καββαλιστής και συγγραφέας τῶν Kameoth. Τόσο δυνατές ἔτσι πολλές οἱ Καββαλιστικές του συνταγές ὥστε και μόνη ἡ ὑπογραφή του ἐθεωρεῖτο ἱκανή νά διώξει τὸ κακό και νά ἀποτρέψει τὰ κακά συμβάντα. Τό Sepher Avodath Ha - Kodesh εἶναι μιά συλλογή ἐπτά διατριβῶν πάνω στό γράψιμο φυλακτῶν ἢ Kameoth και μόνη ἡ ίδια Καββαλιστικοῦ ύλικοῦ και περιέχει:

α) Moreh Be - Ezba, β) Zipporen Shamir, γ) Kesher Sadol, δ) Kaph Ahat, ε) Joseph Be - Seder, στ) Sansan Le - Yair και ζ) Shomer Israel. Πολλές ἀσημένιες Kameoth τῆς Συλλογῆς Κειμηλίων πού χρονολογοῦνται ἀπό τὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα εἶναι πάνω σέ τύπους πού είσχθησαν ἀπό τὸν Azulai.

Φαίνεται διότι τό πιεστήριο μέ τό διόπτρο δούλευε δι Bak ἀπό τὸ 1841, ὅταν τύπωσε τὸ Avodath Ha - Kodesh, μέχρι τὸ 1843 ἔτσι προστάτευε τὸν Bak ἐντυπωσιακό πιεστήριο στό διόπτρο ἐπρόκειτο νά τυπωθοῦν κάπου 60 βιβλία στά ἐπόμενα 22 χρόνια. Σάν ἀναγνώριση αύτοῦ τοῦ δώρου δ Bak συμπεριέλαβε τά δόνδια τοῦ Μωϋσῆ και τῆς γυναίκας του Ἰουδήθ στά διακριτικά τῶν βιβλίων του πού τυπώθηκαν σ' αὐτό τό πιεστήριο και ἀργότερα ἀρχισε νά βάζει στίς τε-

Sepher Moadei Adonai - Τεῦχος 1 τοῦ Βιβλίου Προσευχῶν. Τυπωμένο στήν Ἱερουσαλήμ ἀπό τὸν Israel Bak στό πιεστήριό του, πού ἔτσι προστάτευε τὸν Bak στήν δώρο τοῦ Μοντεφιόρε, τὸ 1844. Αφιέρωση στόν «Μωϋσῆ και Ἰουδήθ» (Μοντεφιόρε). (Συλλογή Ἐβραϊκῶν Κειμηλίων).

λευταῖες σελίδες μιά μικρή φωτογραφία τοῦ ἰδίου τοῦ πιεστηρίου. Τό Moadei Adonai, πού εἶναι μιά συλλογή Προσευχῶν, τυπώθηκε σ' αὐτό τό πιεστήριο τὸ 1844 και ἔχει τὴν ἀφίέρωση: «στόν Μωϋσῆ και τὴν Ιουδήθ».

‘Από τό 1841 δ Bak ἐργαζόταν μέ τόν γιό του Nisan και οἱ τυπογραφικές τους δραστηριότητες τράβηξαν μερικούς δεινούς ἀνταγωνιστές. ‘Ενα ἀπό τά τυπογραφεῖα πού ξεκίνησε νά «χτυπήσει» τούς Bak στήν Ἱερουσαλήμ ἔτσι προστάτευε τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Michael Cohen και τοῦ Joel Moses Salomon πού τό 1863 είσήγαγε τό πρῶτο λιθογραφικό τυπογραφεῖο στήν Ἱερουσαλήμ ἀφοῦ εἶχε μάθει τήν τέχνη στό Koenig - sburg.

‘Εκεῖνο τό χρόνο δ Bak, 66 χρονῶν τότε, ἀρχισε νά ἐκδίδει τήν δεύτερη Ἐβραϊκή ἐφημερίδα στήν Ἱερουσαλήμ μέ τίτλο Havazzelet. Λίγο μετά δ Bak μπλέχτηκε σέ νομικές ἀντιδικίες μέ τούς Cohen και Salomon πού ἔπαισαν γιά λίγο δταν πάρθηκε ἡ ἀδεια τυπώματος τῶν τελευταίων, τό 1865. Τόν ἐπόμενο δμως χρόνο τό τυπογραφεῖο τῶν Cohen - Salomon ξανάνοιξε μετά ἀπό προσπάθειες τοῦ πεθεροῦ τοῦ Salomon, Abraham Rothenberg και τότε δ καινούργιος ἀνταγωνισμός ἀρχισε νά ἐνοχλεῖ τόν Bak. ‘Η ἐφημερίδα Havazzelet ξανάρχισε νά κυκλοφορεῖ τό 1870 ἀπό τόν γαμπρό τοῦ Bak, I.D. Frumkin.

‘Ως μέλος τῆς Χασσιδικῆς Κοινότητας δ Bak μαζί μέ τόν γιό του Nisan ὕδρυσαν μιά συναγωγή γιά τούς Χασσιδίμ πού ὀνομάσθηκε Tiferet Israel. Γιά πολύ καιρό ἡ Συναγωγή αὐτή ἔτσι προστάτευε τήν Ιερουσαλήμ ώς ἡ Συναγωγή τοῦ Nisim Bak. Καταστράφηκε τό 1945 κατά τόν πόλεμο τῆς Ἀνεξαρτησίας.

Μέχρι τό θάνατο τοῦ Bak τό 1874 ἐκδόθηκαν κάπου 130 βιβλία ἀπό αὐτόν και τόν γιό του στήν Ἱερουσαλήμ. Τό τυπογραφεῖο συνέχισε νά δουλεύει ἀπό τόν γιό του μέχρι τό 1883 διότε πούλησε τό τυπογραφεῖο και ἀποσύρθηκε.

Τά δύο βιβλία τῆς Συλλογῆς Ἐβραϊκῶν Κειμηλίων πού εἶναι ἀπό τά πρώτα δείγματα τῆς τυπογραφικῆς ἐργασίας τοῦ Bak εἶναι σπάνια και μοναδικά.

ΝΙΚΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗΣ

Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΧΑΛΚΙΔΑ

Συμπληρωματικά μέ τά δσα γράψαμε στά «Χρονικά» (τοῦ Φεβρουαρίου 1978) γιά τήν ζωή τῆς Ισραηλιτικῆς Κοινότητος Χαλκίδος, ό κ. **Μάριος Μαίσης** γράφει:

Πολλές ιστορικές ένδείξεις, λίγες οι άποδείξεις δτι οι Έβραιοι κάτοικοι τῆς Χαλκίδος έχουν μία συνεχῆ καί άδιάκοπη παρουσία στήν πόλη αύτή, άπο τήν πρό Χριστοῦ έποχή.

Τό θαυμάσιο έξώφυλλο τοῦ φύλλου τοῦ Φεβρουαρίου τῶν «Χρονικῶν» φέρνει στήν μνήμη παιδικές άναμνήσεις. Τό σπίτι αύτό εἶναι σήμερα τό μοναδικό σ' όλοκληρη τήν Χαλκίδα αύτῆς τῆς άρχιτεκτονικῆς. Δέν ύπάρχει ξένος πού νά μήν τό φωτογράφησε. Μερικοί ζωγράφοι ζωγράφισαν τά ύπολοιπα αύτοῦ τοῦ εἴδους τῆς παλαιᾶς Χαλκίδας καί σήμερα άρκετούς πίνακες έχει συγκεντρώσει ή Πινακοθήκη τῆς Χαλκίδος. Στή γωνία πού εἶναι τό σπίτι τῶν Όβαδια, πού σήμερα εἶναι έγκαταλειμμένο καί δέν θά άργιση νά έξαφανιστῇ, ήταν τό κέντρο άπο τά Έβραιϊκα. (Άκριβῶς στήν άπέναντι γωνία ήταν τό σπίτι πού ζησε μέλος τῆς οίκογενείας τοῦ πρεσβευτοῦ κ. Ν. Γιαϊς).

Στήν δόδο Κώτσου, πού άνεβαίνει εύθεια άπο τήν γέφυρα τοῦ Εύριπου, θά συναντήσῃ μετά άπο 250 μέτρα ό διαβάτης πρῶτα τήν Συναγωγή καί μετά θά μπῇ στό κέντρο άπο τά Έβραιϊκα, μέ δύο στενάκια άριστερά καί δεξιά τοῦ σπιτιοῦ. Τά 350 μέλη τῆς Κοινότητάς μας, πρό τοῦ β' Παγκοσμίου πολέμου κατοικοῦν δλοι γύρω καί μέσα σ' αύτό τό κέντρο. Τώρα έλαχιστοι ζοῦν στά Έβραιϊκα, έχουμε σκορπίσει σ' δλη τήν πόλι. Άλλά τά 100 μέλη τῆς Κοινότητος σήμερα καί οι παλαιότεροι πού μεγάλωσαν στήν περιοχή αύτή τό Σαμπάθ δταν έρχονται στή Συναγωγή είμαι βέβαιος δτι τό κάθε λιθαράκι αύτῆς τῆς συνοικίας τούς εἶναι γνώριμο.

Πόσο μᾶλλον αύτό τό σπίτι, άρχοντικό τῆς έποχῆς του, ζωντανό κύππαρο δταν κατοικεῖτο. Τό γαϊδουράκι μέ τά ζαρζαβατικά τοῦ κ. Άμάρ, φορτωμένο, πρωΐ - πρωΐ, μέ τήν χαρακτηριστική φωνή του ξυπνοῦσε τίς νοικοκυρές γιά νά ψωνίσουν τά φασολάκια, τίς μπάμιες, τά κρεμυδάκια, νά ποῦν τήν καλημέρα, νά άνοιξουν τά παντζούρια άπο τά σπίτια, ν' άρχισουν τά τραγούδια οι κοπελιές, οι καυγάδες μέ τόν καρβου-

Παλαιά Έβραική κατοικία τῆς Χαλκίδος.

νιάρη καί τόν πραγματευτή. Νά σκουπίσουν τά πλατόσκαλα τῆς έξωπορτας. Καί νά, φρεσκοπλυμένοι οι πιτσιρίκοι, μέ τήν τελευταία μπουκιά άπο τό κολατσό στό στόμα, ή μέ τό ψωμί στό χέρι, στό δρόμο νά πιάσουν... δουλειά.

Άλλοι λένε ώραϊα χρόνια, ήρεμα χωρίς βιασύνες, χωρίς ᄁγχη. Δέν ξέρω όν πρέπει νά συμφωνήω. Ή ζωή πάντα συνεχίζεται...

ΧΡΟΝΙΚΑ

Μηνιαίον δργανον τοῦ Κεντρικοῦ Ισραηλιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Έλλάδος

Γραφεῖα: Πειραιῶς 46, Αθῆναι (106) - Τηλέφ. 52.29.153

Υπεύθυνος συμφώνως τών νόμων: Ο Πρόεδρος τοῦ Κ.Ι.Σ. Δανιήλ Αλχανάτης (Πειραιῶς 46 - Αθῆναι)

Επιμέλεια έκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τής Ένωσεως Συντακτῶν Περιοδικοῦ Τύπου.

Υπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνης ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Αθῆναι

ΤΕΥΧΟΣ 10 • ΙΟΥΝΙΟΣ 1978 • ΣΙΒΑΝ 5738

Από τά ύπόλοιπα 5 διαιρέσεων

ΠΩΣ ΥΠΟΛΟΓΙΖΕΤΑΙ ΑΠΛΑ Η ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Σύντομη έπιστημονική άνάλυσις

Ό αστρονόμος **Δρ. Χρήστος Γ. Παπαγεωργίου** είχε τήν καλωσύνη νά στείλει στά «Χρονικά» τήν παρακάτω έξειδικευμένη έπιστημονική περίληψη άπό πολυσέλιδο έργασία του γιά τόν τρόπο ύπολογισμού τού Πάσχα τών Ίουδαίων καί τών Χριστιανῶν Όρθοδόξων.

Τά δύο βασικά κριτήρια καθορισμοῦ ήμερομηνίας τῆς Κυριακῆς τοῦ Όρθοδοξου Πάσχα, σέ ήμέρες Απριλίου μέ τό Νέο ήμερολόγιο, είναι:

[α] Η Πασχαλινή (Θρησκευτικά) Πανσέληνος μετά τήν έαρινή ίσημερία τῆς 21 Μαρτίου, δίδεται άπό τήν σχέση $(\delta - 2)$ δηση $\Delta = [19a + 16]_{30}$ είναι τό ύπόλοιπο τῆς διαιρέσεως διά 30 πού σημαίνει ήμέρες τοῦ σεληνιακοῦ μήνα (29, 53 ήμ.) τό δέ $A = [E]_{19}$ σημαίνει τή σειρά πού έχει τό έτος $E = 1978$ έχουμε ύπόλοιπο $a = 2$ καί $\delta = 24$. "Αρα $(\delta - 2) = 22$ Άπρ. "Ετσι άπλα βρίσκουμε δτι τό νέο (σημερινό) Ίουδαικό Πέσαχ πέφτει 22 Άπριλίου 1978, ήμέρα Σάββατο.

[β] Τό δεύτερο κριτήριο είναι νά βροῦμε τίς ήμέρες $(\zeta + 5)$ άπό τήν Πασχαλινή Πανσέληνο $(\delta - 2)$ μέχρι τήν Κυριακή τοῦ Πάσχα. Άλλα τό ύπόλοιπο τῆς διαιρέσεως $\zeta = [2\beta + 4\gamma + 6\delta]$, σημαίνει ήμέρες έβδομάδος καί προκύπτει άπό τά ύπόλοιπα $\beta = [E]_4$ δηλ. σειρά στήν 4ετη περίοδο τών δισέκτων έτῶν. Τό $\gamma = [E]$, τίς ήμέρες έβδομάδος διά τό έτος 1978 $\beta = 2$, $\gamma = 4$, άρα $\zeta = 3$ καί $(\zeta + 5) = 8$ ήμέρες άπό τήν 22 Άπρ. $(\delta - 2)$. Τελικά ή σχέση GAUSS δίδει Όρθοδ. Πάσχα $\Pi = (\delta - 2) + (\zeta + 5) = \delta + \zeta + 3$. "Ετσι τό 1978 βρίσκουμε $\Pi = 24 + 3 + 3 = 30$ Άπρ. Τό 1983 $\Pi = 29 + 6 + 3 = 38$ Άπρ. δηλ. 8 Μαΐου. Κί' έπειδή τά δρια τοῦ δ είναι άπό - 29 καί τοῦ ζ άπό 0 - 6. Τό Όρθοδ. Πάσχα κυμαίνεται άπό $(1 - 2) + (0 + 5) = 4$ Άπριλίου μέχρι $(29 - 2) + (6 + 5) = 38$ Άπρ. Τό Ίουδαικό Πέσαχ άπό $(\delta - 2) = (1 - 2) = - 1$, Άπρ., δηλαδή

31 Μαρτίου μέχρι $(29 - 2) = 27$ Άπρ. έκτος άπό τίς ήμερομηνίες 1, 4, 6, 9, 12, 15, 17, 20, 23, 25 Άπριλίου.

Γιά χρονιές πρό τοῦ 1924, τό Όρθοδοξο Πάσχα στήν Έλλάδα ύπολογίζονταν σέ ήμερομηνίες τοῦ παλαιού Ίουλιανού ήμερολογίου. "Ετσι λ.χ. γιά τό έτος $E = 1915$ είχαμε $\Delta = 1$ καί $\zeta = 5$ άρα $\Pi = 4$ Άπρ. μέ τό Νέο. Άφαιρώντας 13 ήμέρες έχουμε 4 ή 35 Μαρτ. - 13 = 22 Μαρτ. μέ τό Παληδ. Δηλαδή γιόρταζαν Πάσχα 3 μέρες πρό τοῦ Εύαγγελισμοῦ! Τό 1912 έπεφτε 7 Άπρ. δηλ. 38 - 13 = 25 Μαρτίου μέ τό παληδ. Αύτό συμβαίνει άκρη καί σήμερα σέ περιοχές Παλαιού Ήμερολογίου δπως λ.χ. Μοναστήρια "Αγ. Όρους. "Ετσι πέρισυ ($E = 1977$) έπεφτε Όρθοδ. Πάσχα στίς 10 Άπρ. δηλ. 41 - 13 = 28 Μαρτίου μέ τό παληδό άρα στίς 25 Μαρτίου (παληδ) είχαμε Μ.Πέμπτη καί Εύαγγελισμό!

"Ετσι μποροῦμε νά ύπολογίζουμε άπλα τό Πάσχα γιά δποιοδήποτε έτος E , φτάνει νά μή κάνουμε λάθη στίς... διαιρέσεις. Βέβαια, οι Έκκλησίες χρησιμοποιούν Πασχάλιους Πίνακες πού δίνουν τό Πάσχα άπό τόν Χρυσό Άριθμό, τήν Ίουλιανή έποχή καί Κυριακό Γράμμα.

Δέν άπομένει παρά νά δοκιμάσουμε σάν πασχαλινό παιχνίδι. "Ας βροῦμε λ.χ. τό Πάσχα τοῦ έτους $E = 1943$. Τά ύπόλοιπα τών διαιρέσεων δίνουν $a = 5$ $\beta = 3$, $\gamma = 4$, $\delta = 21$, $\zeta = 1$ καί Πάσχα 25 Άπρ. Στίς 19 Άπριλίου 1943 ήμέρα Δευτέρα «γιόρταζαν» οι Έβραιοι τής Θεσσαλονίκης μιάν άλλη «έξιδο» (428 30 Θεσσαλονικεῖς). Οι Γερμανοί μπήκαν στή Θεσσαλονίκη στίς 9 Άπριλίου 1941. Τή χρονιά έκείνη είχαμε Πάσχα Όρθοδόξων στίς 20 Άπρ. καί Ίουδαικό Πάσχα στίς 11 Άπριλίου, ήμέρα Παρασκευή. Μέ τήν ίδια μέθοδο προσδιορίστηκαν δύο πιθανά έτη (έποχές) θανάτου τής δούλης Εύθυμιάς στόν Αγ. Αχίλλειο Πρεσπών άπό τό Πάσχα καί τήν Ίνδικτιώνα. Ή μέθοδος άστρονομικοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ Πάσχα έχει πολλές έφαρμογές. Ή μεγαλύτερη δμως συμβολή τής μεθόδου βρίσκεται στόν άπλο προσδιορισμό τοῦ Ίουδαικού Πέσαχ τήν ήμερομηνία $(\delta - 2)$ πού έχουν οι Όρθοδοξοι Πασχαλινή Πανσέληνο.

Τό πρόβλημα δμως τών Πασχαλίων καί τών Ήμερολογίων, δπως ύποστηρίζαμε συχνά, δέν είναι άστρονομικό. Έκεϊ άνήκει μόνο τό τεχνικό μέρος.

ΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ» ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Λόγω τών θερινῶν διακοπῶν τό έπόμενο τεῦχος (11ο) τών «Χρονικῶν» θά κυκλοφορήση στίς 16 Σεπτεμβρίου 1978.

Συνεργασίες, στοιχεῖα κλπ. γιά δημοσίευση μποροῦν νά στέλνωνται στήν Έπιτροπή Τύπου καί κατά τή διάρκεια τοῦ καλοκαιριοῦ.

ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ «ΕΜΠΑΡΓΚΟ»

Η ύπερ της Έλλαδος δήλωσις του δημάρχου Ε. Κώτσ, όπως δημοσιεύτηκε στόν «Έθνικό Κήρυκα», της Νέας Υόρκης:

♦ Στόν άγωνα τοῦ Έλληνισμοῦ τῆς Αμερικῆς γιά τό θέμα τοῦ «έμπαργκο»

σημαντικό-ρόλο ἔπαιξαν, μεταξύ τῶν ἄλλων, διακεκριμένοι Αμερικανοί Εβραϊκού θρησκεύματος.

Οι γερουσιαστές Τζάβιτς καὶ Ρίμπικοφ, δ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς Διεθνῶν Σχέσεων τῆς Βουλῆς Ρόζενταλ, δ δήμαρχος τῆς Ν. Υόρκης Κώτσ κ.α., πού ἡγήθηκαν τῆς ύπερασπίσεως τῶν ἑλληνικῶν ἀπόψεων εἶναι ὅλοι Εβραῖοι.

♦ Σχετικά, στήν ἐφημερίδα «Ἐστία» ἐδημοσιεύθη (18/5) ἐπιστολή τοῦ κ. Ιω. Γαρατζογιάννη ὅπου, ἀφοῦ ἀναφέρει γιά τήν συμπαράστασι στόν Έλληνισμό τῶν Η.Π.Α τοῦ Εβραϊκού κόσμου συμπεραίνει: «Μήπως θά ἦτο σκόπιμον νά προσεταιρισθῶμεν περισσότερον τό Ίσραήλ (ὅπως ἔχει κατ' ἐπανάληψιν ύποδειχθεῖ) καί εἰς αὐτό νά εὔρωμεν - ἐπιτέλους - κάποιον σύμμαχον;».

Μέ τό ᾱδιο πνεῦμα ἔγραψε καί δ. κ. Δ. Ἀγγέλου, στήν «Καθημερινή» (25/5).

“Ἄσ σημειωθεῖ, τέλος, δτι δ φιλέλλην Δήμαρχος τῆς Ν. Υόρκης Ε. Κώτσ, πού ἦταν ἐπικεφαλῆς καὶ τῆς παρελάσεως τῶν ἑλλήνων τῆς Αμερικῆς γιά τόν ἔορτασμό τῆς 25ης Μαρτίου, ἀνεκήρυξε τόν Πρόεδρο τῆς Κύπρου κ. Κυπριανοῦ ἐπίτιμο δημότη τῆς πόλεως σάν ἀντιστάθμισμα στήν προσπάθεια πού καταβάλουν οι Τούρκοι γιά τήν ἄρσι τοῦ «έμπαργκο».

♦ Ο κ. Χρ. Μαρκογιάννης («Νέοι Ανθρωποι», 27.5.1978) σέ ἀρθρο του μέ τίτλο «Τουρκικό πέδιο ἀξιώσεων κατά τῆς Έλλάδος» γράφει, μεταξύ ἄλλων «Διατί δέν στρέφεται δ. κ. Κ. Καραμανλῆς πρός Αμερικήν καὶ Ίσραήλ, ἀφοῦ τά μέχρι τοῦδε φιλ-Εύρωπαϊκά, φιλ-ΕΟΚικά, φιλ-Αραβικά, φιλ-Ανατολίκα ἀνοίγματά του ἀπέβησαν εἰς μάτην καὶ κατήντησαν κωμωδία; Διοτί νά μήν ἀνταποκριθῇ εἰς τούς Αμερικανοίσαραηλινούς Γερουσιαστάς, οι δποῖοι, πρό ἐβδομάδος μόλις, ἐστράφησαν ἀποτόμως ύπερ τῆς Έλλάδος καὶ κατεψήφισαν πανηγυρικῶς τόν ἐπανεξοπλισμόν τῆς Τουρκίας, ὅπισθεν τῆς δποίας διακρίνεται ἡ σκιά τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως;».

♦ Γιά τό ᾱδιο θέμα δ. κ. Ελ. Ταβλάνης γράφει στόν «Ἐλεύθερο Κόσμο», 27.5.1978, δτι «προσωπικῶς, δημολογῶ, δτι ἐπηρεασμένος ἀπό τό σχολεῖον δέν συνεπάθουν τούς Εβραίους. “Οσον, δημως, περνοῦν τά χρόνια καὶ βλέπω τάς προόδους τοῦ κράτους τοῦ Ίσραήλ, δσον ζῶ μέ τούς “Ελληνας Εβραίους κατά θρησκείαν, βλέπω δτι τά πράγματα εἶναι διαφορετικά ἀπ' δ.τι ἐνόμιζα. Πιστεύω δτι παραλλήλως μέ τήν «πατροπαράδοτον ἐλληνο-αραβικήν φιλίαν» (ἡ δποία, μεταξύ μας, ούδέν ἀπέδωσεν μέχρι τοῦδε) θά ἦτο σκόπιμον νά συνεργασθῶμεν καὶ μέ τό Ίσραήλ. Εἰς τό κάτω-κάτω οι Τούρκοι εἶναι πιό ἔξυπνοι ἀπό μᾶς;»

Mayor Koch Speaks Out On Rights For Cyprus Statement By Mayor Edward I. Koch

The traditional bonds between the people of New York City and the freedom-loving people of Greece have never been stronger, and have never been more important than in the current and crucial questions of liberty and self-determination for Greek Cypriots.
As I have in the past, I continue to support the cause of justice and freedom and the restoration of human rights to the citizens of Cyprus.

Nέα ἀπό
τόν παγκόσμιο
Ἐβραϊσμό

‘Απολογισμός καὶ Προοπτικές τοῦ Forum ’78

Τό τρίτο Forum τοῦ Εύρωπαϊκοῦ Συμβουλίου τῶν ἑβραϊκῶν κοινοτικῶν υπηρεσιῶν ἔγινε στή Ζυρίχη, ἀπό τίς 7 - 10 Απριλίου, στό ἐπιβλητικό κέντρο τῆς Κοινότητος. Τήν Έλλάδα ἀντιπροσώπευσαν δ. Πρόεδρος τοῦ Κ.Ι.Σ. κ. Δ. Ἀλχανάτης καὶ ἀπό τό Δ.Σ. τῆς Ι. Κοινότητος Αθηνῶν δ. κ. Ρ. Ναχμίας.

Πάνω ἀπό 400 ἄτομα πῆραν μέρος στίς διάφορες ἐκδηλώσεις, μέ ποσοστό συμμετοχῆς νεολαίας περίπου 20 - 25%. (Τό ποσοστό αὐτό ξεπεράστηκε πολύ τήν Παρασκευή τό βράδυ, στό Όνεγκ Σαμπάτ, χάρη στήν μαζική παρουσία τῶν νεαρῶν Εβραίων τῆς Ζυρίχης).

Οι πρῶτες ἐντυπώσεις ἀπό αὐτό τό Forum εἶναι ἡ μαζική καὶ ἀδιάκοπη παρακολούθηση τόσο τῶν συνεδριάσεων τῆς δλομέλειας, δσο καὶ τῶν ἐπιτροπῶν ἐργασίας.

Τό θέμα τοῦ Forum: «Τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει σήμερα δ. έβραϊκός κόσμος» ἔξετάστηκε ἀπό τή φιλοσοφική σκοπιά μετά τήν είσηγηση τοῦ καθηγητοῦ Amar. Ποιό ρόλο μποροῦν νά παίζουν σήμερα δ. έβραϊκός κόσμος καὶ δ. Ίουδαϊσμός σέ μιά κοινωνία πολύ ἀνεκτική, δπού ἔχει προνομιακή θέση ἡ πολιτική ἀπέναντι στήν ήθική καὶ πού φαίνεται ν' ἀπομακρύνεται δριστικά ἀπό τό Θεό.

Τό συμπόσιο, δπού συμμετεῖχαν πολλές έβραϊκές προσωπικότητες υπογράμμισε τήν εύθύνη καὶ τήν υποχρέωσή μας, δχι μόνο στό πλαίσιο τῶν κοινοτήτων μας, ἀλλά ἀκόμα ἀπέναντι στόν κόσμο γενικά.

‘Από τίς ἐργασίες τῶν διαφόρων τμημάτων προέκυψε τό πόσο εἶναι σημαντικό νά προσελκύονται οι νέοι Ίουδαιοι ἀπό πολύ ἐνωρίς μέ τό σχολεῖο ἡ τά κινήματα τῆς νεολαίας ἡ ἀκόμα μέ τό κοινοτικό κέντρο. ‘Ακόμα, πόσο εἶναι ἐπεῖγον νά κάνουν τούς νέους καὶ τούς νεαρούς ἐνήλικες ν' ἀναμειχθοῦν στίς κοινοτικές ύπευθυνότητες, ἐπίσης πόσο ἡ δημιουργία στελεχῶν θάπρεπε νά εἶναι μιά ἀπό τίς συνεχεῖς φροντίδες μέ σκοπό νά ἔξασφαλισθεῖ μιά διάδοχη κατάσταση.

Δέν πρέπει ν' ἀγνοήσουμε τίς κοινωνίες μέσα στίς δποῖες ζοῦμε καὶ τά προβλήματα τῆς κάθε γενιᾶς, γιά νά βρεθεῖ μιά γλώσσα πού νά ταιριάζει στήν καθεμιά καὶ νά ἐπιτρέπει νά ψωθεῖ μιά γέφυρα μεταξύ τοῦ σύγχρονου κόσμου καὶ τῆς παράδοσης, τονίστηκε στό Forum.

Μέ ἔνα πιό συγκεκριμένο τρόπο ἀντιμετωπίστηκε

ή βοήθεια στούς ήλικιωμένους, στούς μειονεκτοῦντες, στούς νέους πρόσφυγες. Ή μεγάλη πλειοψηφία αύτών πού συμμετεῖχαν στό συμπόσιο κατανόησαν τήν άναγκη νά δοθεῖ μιά έβραική άπαντηση σέ καθεμιά άπό αύτές τίς περιπτώσεις.

Παρουσιάστηκαν ντοκουμέντα (φωτογραφίες - φίλμ - όπτικοακουστικό ύλικό) πάνω στήν ζωή τῶν κοινοτήτων άπό τήν Αγγλία, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Γιουγκοσλαβία καί Σουηδία.

Ο έορτασμός τῶν 30 χρόνων άπό τήν ίδρυση τοῦ Ισραήλ καί ή είρήνη ύπηρξαν τό κέντρο μιᾶς τῶν έκδηλώσεων μέ κύριο δμιλητή τόν πρεσβευτή τοῦ Ισραήλ στήν Βέρνη.

Γενικά, ήταν «μιά συνάντηση πλούσια, μέ ύποσχέσεις γιά τό μέλλον», δπως τό ύπογράμμισε δ πρόεδρος τοῦ Εύρωπαϊκοῦ Συμβουλίου.

Από τίς άπαντήσεις πού δόθηκαν σέ έρωτηματολόγια πού μοιράστηκαν σ' αύτούς πού πήραν μέρος στό συμπόσιο φάνηκε ή έπιτυχία αύτῆς τής έκδηλώσεως καί ή έπιθυμία νά δοῦμε τό Εύρωπαϊκό Συμβούλιο νά άναπτύσσεται καί νά βοηθάει τίς κοινότητες γιά τήν πραγματοποίηση τῶν μορφωτικῶν προγραμμάτων καί άναλόγων άνταλλαγῶν.

Διάσκεψη τῶν Ραββίνων τῆς Εύρωπης

Από τίς 15 - 17 Μαΐου, έλαβε χώρα στό Παρίσι ή 11η Συνδιάσκεψη τῶν Ραββίνων τῆς Εύρωπης. Συμμετεῖχαν περί τούς ένενηνήντα Άρχιραββίνοι καί Ραββίνοι άπό δλα σχεδόν τά εύρωπαϊκά κράτη. Τή Διάσκεψη τίμησαν μέ τήν

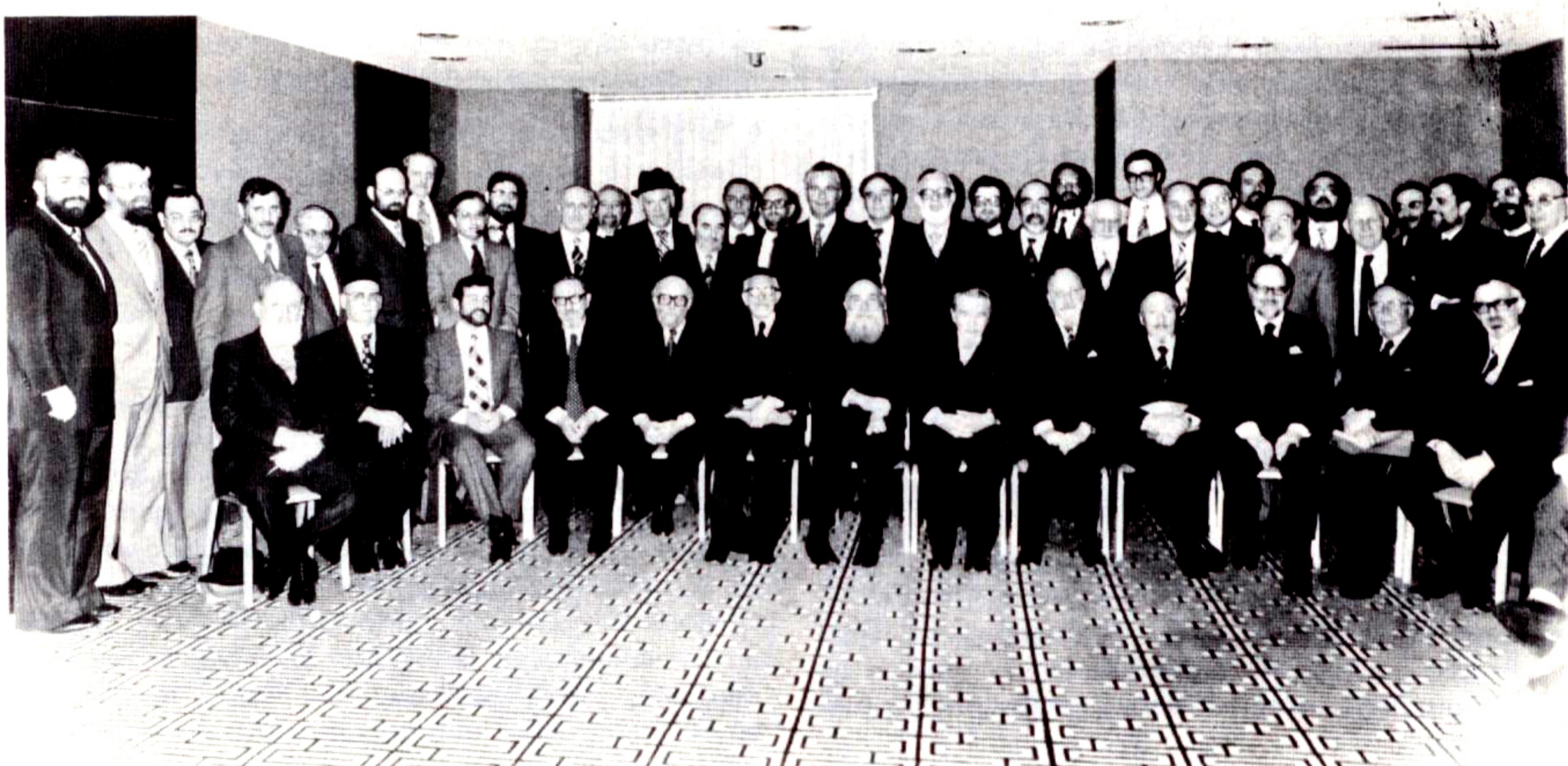
παρουσία τους άντιπροσωπείες τής Ένώσεως Όρθοδόξων Ραββίνων Αμερικῆς, καθώς καί τοῦ Ραββινάτου τοῦ Ισραήλ.

► Τί κάνουν σέ μιά Ραββινική Διάσκεψη; Τί συζητοῦν καί μέ τί άσχολοῦνται οι Ραββίνοι δταν συναντῶνται σέ τέτοιες έκδηλώσεις;

* Συζητοῦν καί μελετοῦν τήν Τορά, άσχολοῦνται μέ θέματα πού άφοροῦν τήν παιδεία καί τήν έκπαίδευση τῶν νέων, άλληλοενημερώνονται γιά τά έπιμαχα σύγχρονα προβλήματα πού άπασχολοῦν τήν καθημερινή ζωή τῶν διαφόρων Κοινοτήτων, διδάσκονται άπό τίς έμπειρίες τῶν συναδέλφων τους, συζητοῦν καί μελετοῦν τά διάφορα καυτά προβλήματα τής συγχρόνου ζωῆς, δπως ή άφομοίωση τῶν νέων, οι μικτοί γάμοι κλπ.

Η Διάσκεψη, πού έλαβε χώρα λίγες μόνο ήμέρες μετά τόν έορτασμό τής 30ης έπετείου τοῦ Γιόρμ - Αατσμαούτ, είχε σάν κύριο θέμα της τήν σέ βάθος μελέτη καί άνασκόπηση τῶν πνευματικῶν - Θρησκευτικῶν δεσμῶν πού ένώνουν τό Ισραήλ μέ τήν Έβραική Διασπορά. Καί πράγματι, άπό τίς έκθέσεις δλων τῶν Κοινοτήτων πού άκούσθηκαν καί τίς συζητήσεις πού έγιναν παρατηρεῖται δτι τό Ισραήλ κατέχει έπικεντρο θέση στή ζωή τῶν Κοινοτήτων τής Διασπορᾶς, οι δποίες συνδέουν καί ταυτίζουν τίς τύχες τους μέ τό Ισραήλ, τό δποϊο μέρα μέ τήν μέρα γίνεται δλο καί περισσότερο τό Θρησκευτικό, πνευματικό καί πολιτιστικό κέντρο τοῦ παγκοσμίου Έβραισμοῦ.

Στήν έναρκτήριο δμιλία του δ Πρόεδρος τής Διάσκεψεως, Άρχιραββίνος Δρ. Ισραελ Μπρόντι, τόνισε πολύ χαρακτηριστικά δτι άν καί αίσθανόμαστε μεγάλη χαρά καί ύπερηφάνεια γιά τά διάφορα καί ποικίλα έπιτεύγματα τοῦ Κράτους τοῦ Ισραήλ, άναγνωρίζουμε δτι δλα δσα έπιτεύχθηκαν, έπιτεύχθηκαν μόνο χάρις στή βοήθεια καί στήν καθοδήγηση τής Θεϊκῆς Πρόνοιας. Ή Τορά καί δ Ιουδαϊσμός ύπηρξαν πάντο-

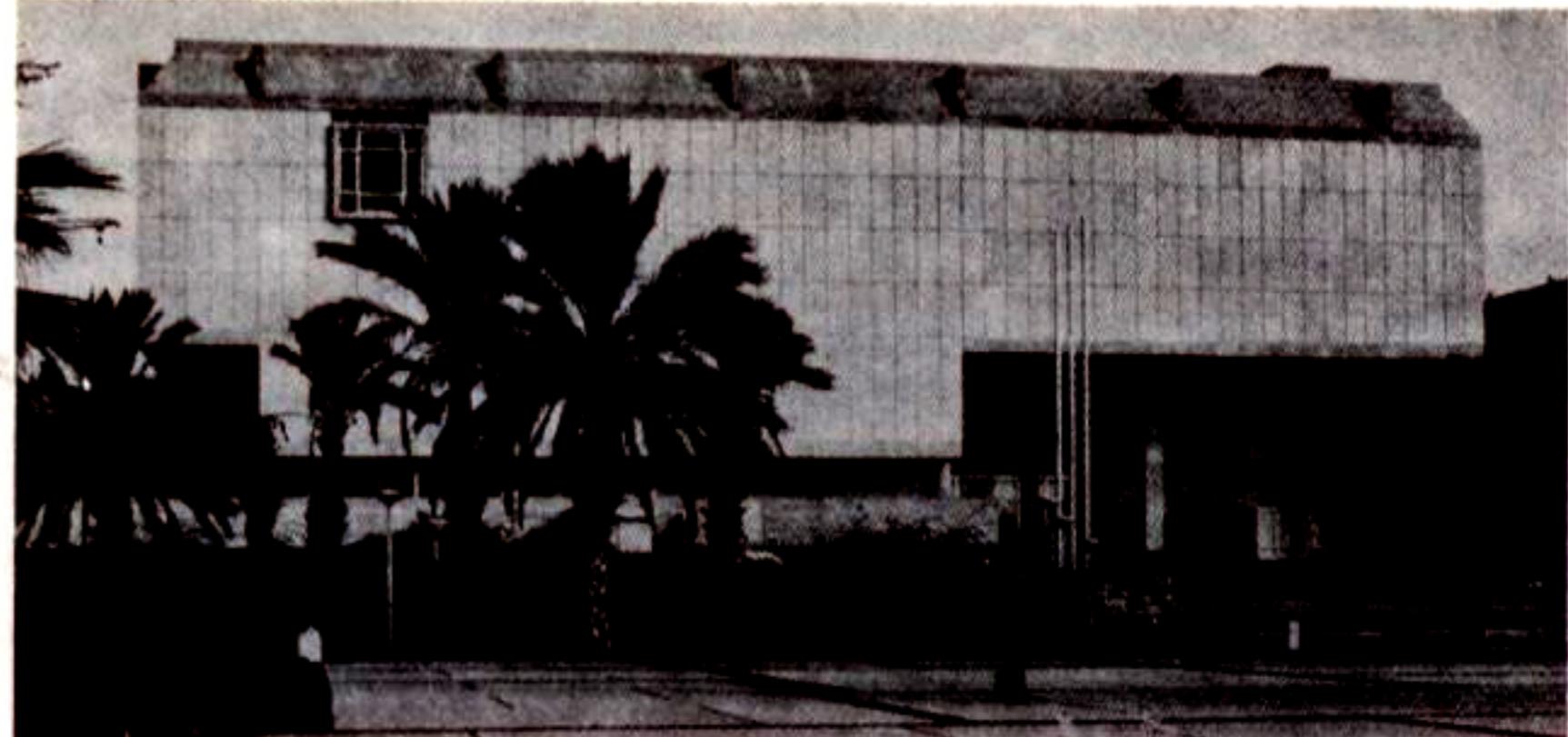
τε ἡ καθοδηγητήριος δύναμη ծλων τῶν ἑβραικῶν δραστηριοτήτων. Εἶπε δέ πολύ χαρακτηριστικά: Στό βιβλίο τῶν Ψαλμῶν (122:2), διαβάζουμε: «οἱ πόδες ἡμῶν ἔστανται εἰς τάς τύχας σου, Ἱερουσαλήμ». Σύμφωνα δέ μὲ τὸν μεγάλο Βιβλικό σχολιαστή **Ραββί**. (Ραμπί Σολομών Ἰτσχάκι, 1040) ἡ ἔννοια τοῦ κειμένου εἶναι: «χάρις στίς πύλες τῆς Ἱερουσαλήμ βρισκόμαστε πάντοτε ἐπὶ ποδός». Ἡ Ἱερουσαλήμ, σύμβολο τοῦ ἑβραικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, εἶναι ἔκεινη πού μᾶς ἐνεψύχωνε καὶ μᾶς καθοδηγοῦσε παντοῦ καὶ πάντοτε!

“Οπως τὰ ποικίλα ἐπιτεύγματα γιά τὰ δόποια σήμερα αἰσθανόμαστε ὑπερήφανοι, ἀπορρέουν, πρωτίστως, ἀπό τὴν ἄσβεστη Θρησκευτική φλόγα, καὶ πού αὐτῇ μὲ τὴ σειρά της ἀπορρέει ἀπό τὴν Ἰουδαϊκή διαπαιδαγώγηση, (ὅπου ὑπάρχει Τορά καὶ Ἰουδαϊσμός - ὑπάρχουν καὶ ἀναπτύσσονται αὐθεντικά ἑβραικά αἰσθήματα καὶ πιστεύω), ἔτσι καὶ ἡ λύση στά ποικιλόμορφα καὶ δύσκολα προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τίς σύγχρονες εύρωπαικές Κοινότητες βρίσκεται στὴν ἐντατικότητα καὶ στὴν ἐμβάθιση τῆς Ἰουδαϊκῆς μας μορφώσεως καὶ κουλτούρας. Αὐτή εἶναι ἡ **πανάκεια**, τὸ ἐλιξήριο τῆς σωτηρίας, ἃν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση, γιά τὴν συνέχιση καὶ τὴν ἄνθιση τῆς ἑβραικῆς ζωῆς. Αὐτή δέ ἡ γαλούχιση καὶ διαπαιδαγώγηση ἀφορᾶ ծλες ἀνεξαιρέτως τίς ἡλικίες καὶ τῶν δύο φύλων, ἀπό τὴν νηπιακή ἡλικία μέχρι καὶ ἔκεινη τῶν βαθειῶν γηρατειῶν.

* Μεταξύ τῶν ψηφισμάτων τῆς Διασκέψεως ἥσαν καὶ τά ἔξης:

- Ⓐ** Ἡ Διάσκεψη ἔκφράζει τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς πρὸς τὸν Πρωθυπουργό καὶ τὴν Κυβέρνηση τοῦ Ἰσραήλ γιά τὶς προσπάθειες ἔξυψώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου ծλων τῶν κοινοτικῶν στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ, καθὼς καὶ γιά τὶς προσπάθειές της γιά μιά εἰρηνική συνύπαρξη μὲ τὶς γειτονικές πρὸς αὐτό χῶρες, καὶ ծλες τὶς χῶρες τοῦ κόσμου.
- Ⓑ** Ἡ Διάσκεψη ἔκφράζει τὴν λύπη τῆς γιά τὴν ἀπουσία τοῦ Σοβιετικοῦ ἑβραισμοῦ καὶ καλεῖ τὴν Κυβέρνηση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως νά ἐπιτρέψει τὶς πολιτιστικές καὶ θρησκευτικές ἀνταλλαγές καὶ ἐπικοινωνία μας μὲ τοὺς ἑκεῖ ἀδελφούς μας, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τῆς Συμφωνίας τοῦ Ἐλσίνκι - τὴν δοπία ἀποδέχθηκε ἡ Σοβιετική “Ἐνωση”.
- Ⓒ** Ἐν ὅψει τῆς ἐκστρατείας διαφόρων «φιλοζωϊκῶν ἐταιρειῶν» δρισμένων κρατῶν κατά τῆς Σεχιτά, ἡ Διάσκεψη ἀποφασίζει τὴν μελέτη καὶ ἔγκαθίδρυση ἐνός κεντρικοῦ ὁργάνου, σκοπός τοῦ δοπίου θά εἶναι ἡ ἐπιστημονική πληροφόρηση τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν γιά τὴν «ἀνθρωπιστική» καὶ ἀνόδυνο μέθοδο τῆς Σεχιτά.
- Ⓓ** Τέλος, ἡ Διάσκεψη ἔξέδωσε ψηφίσματα, ἔκφράζουσα τὴν εὐγνωμοσύνη τῆς πρὸς τὸν ἀκούραστο πρόεδρο τῆς Διασκέψεως, Ἀρχιραββίνο Sir Israel Brodie, καὶ πρὸς τὸ Consistoire (Κ.Ι.Σ.) Γαλλίας γιά τὴν συμπαράστασή του στὴν διοργάνωση τῆς Διασκέψεως.

Η.Σ.

Τὸ κτίριο τοῦ *Beth Hatefutsoth*.

Τὸ **Beth Hatefutsoth**: ‘Ἐνα ζωντανό Μουσεῖο’

Στὶς 15 Μαΐου ἔγιναν στὰ Ἱεροσόλυμα τὰ ἔγκαίνια τοῦ Μουσείου *Beth Hatefutsoth*, τοῦ Μουσείου τῆς διασπορᾶς, μὲ τὴν παρουσία τοῦ Προέδρου τοῦ Ἰσραήλ καὶ ἐκατοντάδων ἀντιπροσώπων ἀπό τὶς ἑβραικές Κοινότητες ἀνά τὸν κόσμο. Ὁ Ἑλληνικός ἑβραισμός ἐκπροσωπήθηκε ἀπό τὸν ἀντιπρόεδρο τοῦ Κ.Ι.Σ. κ. Ἰωσ. Λόβιγγερ.

Τὸ ἴδρυμα αὐτό εἶναι μοναδικό στὴν παγκόσμια ἑβραική ζωή καὶ ἔχει σκοπό τὴ διατήρηση τῆς πνευματικῆς κληρονομιᾶς τῆς, τὴν προστασία τῶν δικαιωμάτων τῆς καὶ τὴν ἔξασφάλιση τῶν δεσμῶν τῆς μὲ τὸ Ἰσραήλ.

♦ Γιά τὴν ἀψογὴ ὁργάνωση τοῦ Μουσείου συνεργάστηκαν ἔνα ἐπιτελεῖο εἰδικῶν ἀπό τοὺς πιό ἐκλεκτούς. Εἶναι διηρημένο σὲ ἐπτά τμήματα: τὴν οἰκογένεια, τὴν κοινότητα, τὴν θρησκεία, τὴν κουλτούρα, στούς κόλπους τῶν Ἐθνῶν, τὴν ἐπιστροφή καὶ τὴν χρονόσφαιρα, πού ἀναφέρεται σὲ Ιστορικά καὶ χρονολογικά σημεῖα, πού ἐπιτρέπουν τὴ σωστή τοποθέτηση ὅλου τοῦ ὑλικοῦ τῆς ἑκθέσεως.

♦ Τρία εἶναι τὰ πιό ἀντιπροσωπευτικά παραδοσιακά σημεῖα στὸ μουσεῖο: τὸ Μαρόκο (ἡ ἀνατολίτικη παράδοση), ἡ Θεσσαλονίκη (ἡ σεφαραδική παράδοση) καὶ ἡ Πολωνία (ἡ ἀσκεναζί). Μεγάλες μακέττες παλαιῶν Συναγωγῶν, στηριγμένες σὲ ἐπιστημονικά δεδομένα, δίνουν μιά ζωντανή αἰσθηση τοῦ πῶς ἦταν παλιά οἱ ιεροί αὐτοί χῶροι.

♦ Ἀσφαλῶς ծλοι θά πρέπει νά ἐπισκεφτοῦν τὸ *Beth Hatefutsoth*, ἀλλά περισσότερο ἀπό ծλους οἱ νεαροί ἑβραῖοι, γιά νά ίδοῦν καὶ νά μάθουν πῶς κατάφερε νά ἐπιζήσει ὁ ἑβραικός λαός, παρά τὶς δοκιμασίες πού πέρασε καὶ νά δημιουργήσει καὶ συγχρόνως νά πετύχει τόσα πολλά στὶς χῶρες τῆς ἔξορίας του. Γιά πρώτη φορά δείχνεται σ' ἔνα Μουσεῖο πῶς ἔγινε τὸ θαῦμα τῆς ἐπιβιώσεως, ποιές ἦταν οἱ δυνάμεις καὶ οἱ ιδεολογίες πού ἔξασφάλισαν τὴν ἑβραική συνέχεια, ἐνάντια σὲ δυνάμεις πού φαίνονταν δτὶ ἥσαν ἀνυπέρβλητες.

Άπό τά δημοσιεύματα τοῦ τύπου

30όν Πληροφοριακόν Δελτίον δημοσιευμάτων τοῦ Τύπου

1. ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ

Tί έκανε δήμαρχος Θ/νίκης γιά τούς Έβραιους ήρωες - μάρτυρες;

Στά «Πολιτικά Θέματα» (6. 5. 1978) έδημοσιεύθη ή παρακάτω ἐπιστολή τοῦ κ. Γ. Γεωργιάδη (Θ/νίκη):

«Διάβασα μιά παρατήρησή σας στό προηγούμενο τεῦχος σας. Γράφατε: «Μάρτιος ήταν, τριάντα πέντε χρόνια ἀπό τότε πού ξεκληρίστηκε κατά 96,6 τοῖς ἑκατό ή Έβραική Κοινότητα Θεσσαλονίκης – 57.000 ἀνθρώπινες ζωές – καὶ δῆμως κανείς μέχρι σήμερα δέν ἔνοιωσε τήν ἀνάγκη νά ὀνομάσει ἓνα δρόμο ή μιά πλατεία τῆς Θεσσαλονίκης στή μνήμη τῶν ἀθώων θυμάτων τῆς βίας... Συμπολίτες μέ έξαιρετη κοινωνική καί ἐμπορική δραστηριότητα πού ἔδωσαν μιά ὥθηση στή ζωή τῆς Μακεδονίκης πρωτεύουσας χάθηκαν σ' ἓνα φρικιαστικό δλοκαύτωμα. Καί ή Θεσσαλονίκη; 'Ο Δημαρχός της; Οι ἀρχές της; Οι κοινωνικοί της παράγοντες; Τί έκαναν γιά τή μνήμη τους; Ἄν σᾶς γράφω εἶναι γιατί ήθελα αὐτή ή παρατήρηση νά ἐπαναληφθεῖ, μάλιστα ἀπευθυνόμενη στό Δήμαρχο τῆς συμπρωτεύουσας».

«Άκροπολις»

‘Ο Θ. Παπακωνσταντίνου σέ σειρά ἄρθρων του γιά τήν «Ἐξοντωτική τριπλή κατοχή» γράφει δτι οι Γερμανοί στρατιωτικοί «διήρπασαν δ, τι ήδυνήθησαν ἀπό τάς οἰκίας τῶν Ἑλληνοεβραίων, οι δποῖοι εἶχαν καταδικασθεῖ δμαδικῶς εἰς ἔξοντωσιν» (7/5). - Προσθέτει δέ δτι «ἡ θανάτωσις τῶν 67.000 Ἑλληνοεβραίων καί δλων ἐν γένει τῶν Έβραιών ἀπετέλει προγραμματισμένην ἀπό τοῦ 1935 ἐφαρμογήν «κοσμοθεωρητικῶν» ἀντιλήψεων τοῦ ἐθνικοσισιαλισμοῦ...» (14/5).

«Θεσσαλονίκη»

Στήν ἐβδομάδα Ἀνατολικογερμανικοῦ κινηματογράφου, πού ἔγινε στή Θ/νίκη, προεβλήθηκε καί ή ταινία τοῦ Φράνκ Μπέγιερ «Ἰάκωβος δ ψεύτης», μέ θέμα τήν ιστορία ἐνός Έβραιον πού δίνει κουράγιο στούς συμπατριώτες του στό γκέττο, λέγοντας ψέματα δτι διατηρεῖ μυστικά ραδιόφωνο, ἀπό δπου ἀκούει πώς οι Ρῶσοι συνεχῶς προελαύνουν. «Οι κρατούμενοι βρίσκονται σέ μιά κατάσταση ψυχολογικῆς ἀποσύνθεσης. «Μπλοκαρισμένοι» στά γρανάζια τῆς ναζιστικῆς μηχανῆς, ἔξαντλημένοι ἀπό τίς κακουχίες ἀλλά καί ἔξουθενωμένοι ἰδίως ψυχικά ἀπό τήν ἀφόρητη καταπίεση τοῦ «κλειστοφοβικοῦ χώρου» τοῦ στρατοπέδου καί τῆς ἀναμονῆς ἀπό στιγμή σέ στιγμή τοῦ θανάτου τους, ἔχουν περάσει σέ μιά παθητική σχεδόν ύπνωτική ἀδιαφορία. Τότε θάρθει ή «ἄρα τοῦ Ἱακώβ». Ἀναπαράγοντας καί τροφοδοτώντας συνέχεια ἔναν «ψίθυρο», σχετικά μέ τήν ὑπαρξη κάποιου ραδιοφώνου, «διαχέει» συνέχεια ἐλπιδοφόρα νέα τοῦ στύλ «οι σύμμαχοι εἶναι κοντά», «πλησίασαν», «φτάνει ή νίκη...». Ἐτσι τά ψέματα τοῦ Ἱακώβ λειτουργώντας σάν ἔνα είδος κινητήρα, τονώνουν τούς κρατουμένους καί τούς βγάζουν ἀπό τήν ἀπάθεια, στήν ἐνεργητικότητα. Η ἀλήθεια δῆμως καί ή τελική κατάληξη ἐμπεριέχουν τό δράμα. Παρά τίς κάποιες διαφωνίες μας, βρίσκουμε τό φίλμ σάν σύνολο ἔξοχο... Τό συγκλονιστικώτερο στοιχεῖο τῆς ταινίας ἀναμφισβήτητα εἶναι δ ούμανισμός της. «Ἐνας ἀνθρωπισμός, πούρχεται σέ ἀντιπαράθεση μέ τήν θηριωδία καί τίς ἀπάνθρωπες θεωρίες τοῦ ναζισμοῦ» (9/5).

«Νέα»

Γιά πρώτη φορά, ὕστερα ἀπό 18 χρόνια, δ ἀνθρωπος πού ἀναγνώρισε καί ἀπήγαγε τόν Γερμανό ἐγκληματία πολέμου "Αντολφ" Αϊχμαν, τόν ναζιστή πού εἶχε ἀναλάβει νά δώσει «τήν τελική λύση στό Έβραικό πρόβλημα», ἀποκάλυψε λεπτομέρειες τῆς παρακολουθήσεως τοῦ ναζιστή καί τῆς ἀπαγωγῆς του. Στήν πρώτη συνέντευξη πού ἔδωσε ποτέ, δ 'Ισραηλινός πράκτορας, πού διατήρησε τήν ἀνωνυμία του, εἶπε στόν ραδιοσταθμό τοῦ Τέλ Αβίβ, δτι ἀκόμη καί μετά τή σύλληψη τοῦ "Αϊχμαν δέν ήταν βέβαιος ἃν ἔχει στά χέρια του τόν ἀνθρωπο πού καταζητοῦσε. «Οπως εἶναι γνωστό, δ "Αϊχμαν ἀπαγχονίσθηκε, ὕστερα ἀπό δίκη, τό 1961. Σύμφωνα μέ τίς ἀποκαλύψεις του, δ 'Ισραηλινός πράκτορας ἔκανε δλόκληρους μῆνες γιά νά ἐπιβεβαιώσει μιά πληροφορία πού εἶχε, δτι δ "Αϊχμαν ζοῦσε στό Μπουένος Αϊρες τῆς Αργεντινῆς μέ ψεύτικο δνομα. (11/5).

«Θεσσαλία» (Βόλου)

Μέ τίτλο «Ἄπο τό γκέττο τῆς Βαρσοβίας στήν Εύρωπη τοῦ Ἐλσίνσκι» δημο-

σιεύει τό ιστορικό τής άντιστάσεως τῶν Ἑβραίων στή Βαρσοβία τὸν Μάϊο τοῦ 1943. «Οταν», γράφει χαρακτηριστικά, «τὸν Ιανουάριο τοῦ 1943 δὲ Χίμλερ ἐπισκέφθηκε τὸν τόπο ἐκεῖνο διότι ήταν συγκεντρωμένοι οἱ Ἑβραῖοι τῆς Βαρσοβίας, τὰ πρόσωπα πού ἀντίκρυσε δέν ἀνήκαν δλα σὲ ἀνθρώπους συμβιβασμένους μὲ τὴν Ἰδέα νά πεθάνουν χωρίς νά διαμαρτυρηθοῦν» (30/4).

2. ΠΕΡΙ ΙΣΡΑΗΛ

Oi Ἑβραϊκές χῶρες, ἐμεῖς καὶ τὸ Ἰσραὴλ

Ο κ. Γ. Δρόσος στήν «Καθημερινή» (23/5), μέ τὴν εύκαιρία τοῦ ταξίδιου τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν κ. Γ. Ράλλη στό Ἰράκ καὶ τὴν ἐπιδιωκομένη ἀνάπτυξι τῶν Ἑλληνοαραβικῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, γράφει μεταξύ ἄλλων: «Πρῶτον, λοιπόν, οἱ Ἰσραηλινοί θά πρέπει ν' ἀντιλαμβάνονται δτι εἰλικρινῶς ἐπιθυμοῦμε νά ἔχουμε καλές σχέσεις καὶ μαζί τους. Δέν μᾶς χωρίζει καμιά διαφορά. Καὶ ἐπί πλέον ἀποτελοῦν δύναμη μὲ διακλαδώσεις παγκόσμιες πολύ μεγαλύτερες ἀπό τὴν ἔκταση καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν κατοίκων τῆς χώρας τους. Ἀσκοῦν ἀποφασιστική ἐπιρροή σὲ πολλές κυβερνήσεις καὶ διεθνεῖς δργανισμούς ἔχουμε δέ καὶ ἐμπορικά συμφέροντα μαζί τους, ἀλλά καὶ θρησκευτικά. Πρέπει δέ νά δμολογηθεῖ δτι στὸν τελευταῖο αὐτὸ τομέα, ἡ διαγωγή τους ἔναντι τῆς Ὀρθοδοξίας, ὑπῆρξε πάντοτε ἄψογη. Δεύτερον, οἱ Ἰσραηλινοί οἱ δποῖοι, ἄλλωστε, πάντοτε ἥσαν καὶ εἶναι καλοί ἔμποροι, θά πρέπει ν' ἀντιλαμβάνονται δτι μία χώρα, ἴδιως μικρή, δπως ἡ Ἐλλάς, εἶναι ὑποχρεωμένη νά φροντίζει γιά τὰ οἰκονομικά τῆς, γιά τίς ἔξαγωγές τῆς καὶ γιά τὴν ἀπασχόληση τοῦ ἐργατικοῦ τῆς δυναμικοῦ. Καὶ τὰ συμφέροντά τῆς αὐτά εἶναι ὑποχρεωμένη νά τὰ προωθεῖ πρός κάθε κατεύθυνση. Ἀλλωστε, δέν εἶμαστε ἐμεῖς ἐκεῖνοι πού θά λύσουμε τὸ θέμα τῆς Μέσης Ανατολῆς. Ἀλλοι καὶ ἄλλοι πολύ ἰσχυρότεροί μας δέν κατάφεραν τίποτε. Καὶ δέν εἶχαν στό κεφάλι τους τούς μπελάδες πού ἔχουμε ἐμεῖς μέ τὰ δικά μας ἔθνικά θέματα.

Γιά ἔνα μόνο πράγμα δικαιοῦνται οἱ Ἰσραηλινοί νά ἔχουν παράπονο· διότι δέν ἔχουμε ἀκόμη ἀποκαταστήσει κανονικές διπλωματικές σχέσεις μαζί τους. Ἐνῶ τό ἔχουν κάνει δλοι οἱ ἄλλοι, ἀνεξαρτήτως τῆς τοποθετήσεώς τους στό θέμα τῆς Μέσης Ανατολῆς. Αύτό, ἥδη ἐπρεπε νά εἶχε γίνει. Τό δτι δέν ἔγινε δταν ἐπρεπε, καθιστᾶ δυσκολότερο τό νά γίνει τώρα».

«Ἐλευθεροτυπία»

«Ἄρθρο γιά τή Γκόλντα Μέηρ, πού γιόρτασε σεμνά τὰ 80 χρόνια της. Τονίζει δτι ἡ Μέηρ «ἀντιστάθηκε πεισματικά σὲ κάθε προσπάθεια γιά νά γίνει ἡ μέρα τῶν γενεθλίων τῆς ἔθνική γιορτή». (5/5).

«Βραδυνή»

«Ἐπιστολή τοῦ κ. Ἰάκ. Μ. Φριζῆ πού ζητᾶ τὴν ἀναγνώρισι τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραὴλ ἀπό τὴν Ἐλλάδα. Μεταξύ ἄλλων, γράφει: «Ἡ ἀρνησις τῆς ζωῆς ἐνός ἔθνους ἐπί 30 χρόνια εἶναι κάτι πολύ ἀπογοητευτικό. Καὶ ἡ Ἐλλάς ἔκανε ἀγῶνες γιά νά σταθεῖ σάν ἔθνος. Πολλά ξέρει καὶ ἡ Ἐλλάς ἀπό σκλαβιά καὶ ἐλευθερία. «Οταν ἀπαιτοῦμε ἀπό τούς ἄλλους ν' ἀναγνωρίζουν τὴν δική μας ἔθνική ἀνεξαρτησία, μέ ποιό δικαίωμα ἐμεῖς ἐπί 30 χρόνια δέν ἀναγνωρίζουμε τὴν ἔθνική ὑπαρξί ἐνός λαοῦ πού πάντα φιλικά στάθηκε στήν πορεία τῆς ἔθνικῆς μας ζωῆς; Κι ἂν ἔξετάσουμε τὸ θέμα οἰκονομικά θά δοῦμε πώς καὶ στίς δύο πλευρές συμφέρει ἡ στενή συνεργασία σ' δλους τούς τομεῖς τῆς οἰκονομίας» (12/5).

«Αύγη»

Σέ ἄρθρο γιά τὰ 30 χρόνια τοῦ Ἰσραὴλ γράφει δτι «σήμερα τό κράτος αὐτό ἐλέγχει μιά ἔκταση ἐπτά φορές μεγαλύτερη ἀπό ἐκείνη πού εἶχε δταν γεννήθηκε. Ἡ ἐπεκτατική πολιτική του καὶ ἡ ἀδιαλλαξία τῶν ἡγετῶν του ἀποτελοῦν μόνιμο κίνδυνο πολέμου στήν περιοχή» (18/5).

«Βραδυνή»

Σέ ἄρθρο γιά τὰ 30 χρόνια μέ τίτλο «Ἐκπληκτική πρόδος πού μοιάζει μέ προπαγάνδα» ἀφοῦ δίνει πολλά στοιχεῖα γιά τὴν ἔξελιξι τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραὴλ συμπεραίνει: «Γιά τὸν Λαό καὶ τὴν Κυβέρνηση τῆς μικρῆς αὐτῆς χώρας τῆς Μέσης Ανατολῆς ὑπάρχει ἀκόμη σήμερα ἡ ἀνάγκη νά «ἀπολογηθεῖ» γιά τὴν εύημερία του. Ἀλλά ὑπάρχει καὶ μιά ἄλλη ἀνάγκη: Νά πείσει τούς γείτονές του καὶ τή διεθνή Κοινή Γνώμη, δτι οι συναρπαστικές πράγματι ἐπιτυχίες τοῦ Ἰσραὴλ, τά ὑλικά καὶ κοινωνικά του ἐπιτεύγματα καὶ οι στόχοι του ἐκφράζουν βαθύτερη θέλησι γιά είρηνη καὶ δέν συνυφαίνονται μέ ἐπεκτατικά σχέδια ἡ μέ γενικώτερους διεθνεῖς ὑπολογισμούς» (17/5).

Ιουδαικά Θέματα

Ο Δεκάλογος

Τήν δη καί τήν 7η ήμέρα τοῦ μηνός Σιβάν (11 - 12 Ιουνίου) γιορτάζεται τό Σαβουότ, ἡ ἐπέτειος τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ ὅρους Σινάν. Στή Ραββινική λογοτεχνία τό Σαβουότ όνομάζεται, «**Ζεμάν Ματάν Τοράτενον**», «ὁ χρόνος πού δόθηκε ἡ Τορά». Ἐπίκεντρο αύτοῦ τοῦ κοσμοϊστορικοῦ γεγονότος ύπηρξε ἡ ἀπαγγελία καί ἡ παραλαβή τοῦ Δεκάλογου, τή σημασία τοῦ ὅποιου γιά τήν ἀνθρωπότητα θά ἔξετάσουμε καί θά ἀναπτύξουμε παρακάτω.

♦ Από τήν ἀρχαία ἐποχή ἀναγνωρίσθηκε ἡ σπουδαιότητα τοῦ Δεκάλογου γιά τόν Ἰσραὴλ καί δλη τήν ἀνθρωπότητα. Οι διδάσκαλοι τοῦ Ταλμούδ τόνισαν τή σημασία του καί τήν πανοικουμενικότητά του μέ ἄπειρες παραβολές, μεταφορές, ἀλληγορίες καί δλους τούς ἄλλους σπάνιους καί μοναδικούς ἔκφραστικούς τρόπους τοῦ Ραββινικοῦ Θρύλου.

Οι πλάκες πάνω στίς διοικήσεις χαράχθηκαν οἱ Δέκα Ἐντολές, λέγουν, προετοιμάσθηκαν ἀπό τήν παραμονή τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου, θέλοντας ἔτσι νά τονίσουν δτι οἱ νόμοι αὐτοί εἶναι ἀνεξάρτητοι καί βρίσκονται ὑπεράνω ἀπό τά στενά ὅρια τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου. «Οτι, ἡ ἀποστολή τους εἶναι αἰώνια καί δτι ἀπευθύνονται πρός δλους τούς ἀνθρώπους.

Σέ κάποιο ἄλλο σημεῖο οἱ ραββίνοι διδάσκουν δτι, ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Σιναΐ ἔλαβε χώρα στήν ἔρημο, σέ μιά περιοχή πού δέν ἀνήκε ἀποκλειστικά σέ κανέναν καί, δτι ἡ ἀπαγγελία τοῦ Δεκάλογου δέν ἀκούσθηκε μόνο ἀπό τό λαό τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλά ἀπό τούς κατοίκους δλης τῆς οἰκουμένης. Ἡ θεϊκή φωνή πού τίς ἀπήγγειλε, λέγουν, διαιρέθηκε στίς ἐβδομήντα γλῶσσες τῆς οἰκουμένης, ὥστε δλοι οἱ ἀνθρώποι νά ἀκούσουν καί νά κατανοήσουν τήν παγκοσμιότητα καί τό λυτρωτικό τους μήνυμα.

Οι ραββίνοι ἀναγνωρίζουν τήν δη τοῦ Σιβάν σάν ἡμέρα ἔξισου σπουδαία ὅπως καί ἡ ἐπέτειος τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου. Διότι, χωρίς τόν Ἡθικό Νόμο ἡ δημιουργία τοῦ ύλιστικοῦ κόσμου θά ἦταν ἀτελής καί χωρίς καμμία ἔννοια. Ὁ Δεκάλογος ἀποτελεῖ τό δεκάχορδο ἔκεινο ὅργανο πού μᾶς διδάσκει τή μελωδία τῆς ἀδελφότητος δλων τῶν ἀνθρώπων καί δλοι ἀναγνωρίζουν τή σημασία του γιά τήν είρηνική καί ἀρμονική κοινωνική συμβίωση τῶν ἀτόμων.

♦ Εἶναι ἐνδιαφέρον ἐδῶ νά σημειώσουμε τή θέση πού κατέχει δ Δεκάλογος στή ζωή τοῦ κόσμου ἔξω ἀπό τή δικαιοδοσία τῆς Συναγωγῆς. «Ἐνας ἀπό τούς περιφημότερους Ἐκκλησιαστικούς πατέρες ἀποκάλεσε τόν Δεκάλογο: «ἡ καρδιά τοῦ Νόμου». Ὁ Λούθηρος μιλάει ὡς ἔξης γιά αὐτόν:

«Ποτέ, λέγει, δέν πρόκειται νά συναντηθεῖ θεσμός ἡ νόμος παρόμοιος ἡ ἀνώτερος ἀπό αὐτές τίς ἔν-

Ἡ ἀνθοστόλιστη Συναγωγή Σαβουότ (Ἐργον τοῦ Moritz Oppenheim).

τολές, διότι εἶναι τόσο μεγαλειώδεις πού κανένας ἀνθρωπος δέν θά μποροῦσε ἀπό μόνος του νά θεσπίσει».

«Ολοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀκόμη καί οἱ πιό φιλελεύθεροι, πάντοτε μίλησαν μέ σεβασμό γιά τό Νόμο τοῦ Σιναΐ. Πρίν δύο περίπου αἰώνες δ Ρενάν ἔγραφε:

«Αύτή ἡ χωρίς σύγκριση καί ἀνεπανάληπτη μοίρα πού πρόσμενε αύτό τό κεφάλαιο τοῦ βιβλίου τῆς Ἐξόδου - δλ. τόν Δεκάλογο - νά καταστεῖ δ κώδικας τῆς παγκόσμιας Ἡθικῆς, δέν εἶναι κάτι τό τυχαίο. Οι Δέκα Ἐντολές εἶναι γιά δλους τούς ἀνθρώπους καί θά παραμείνουν γιά πάντα οἱ κανόνες τοῦ Θεοῦ».

«Ἀν ἀνατρέξουμε στό κείμενο τοῦ Δεκάλογου θά δοῦμε δτι ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς θετικούς καί ἐφτά ἀπαγορευτικούς ἡ ἀρνητικούς κανόνες. Οι θετικοί κανόνες εἶναι ἡ πρώτη, ἡ τέταρτη καί ἡ πέμπτη ἐντολή. Ἡ πρώτη ἐντολή πού λέει, «Ἐγώ είμαι Κύριος δ Θεός σου», σημαίνει: Ἀποδέξου τό Νόμο μου σάν τό μέτρο γιά τή συμπεριφορά σου. Ἀκολουθώντας τίς διδασκαλίες καί τηρώντας τούς κανόνες πού μᾶς ἐθέσπισε — τόν ἀναγνωρίζουμε καί τόν ἀνακηρύσσουμε Θεό μας καί Κύριο μας.

Στή Βίβλο δ Θεός παρουσιάζεται, σχεδόν πάντα, σάν δ Θεός πού ἐλύτρωσε καί ἀπελευθέρωσε τούς Ἰσραηλίτες ἀπό τή σκλαβιά τῆς Αἴγυπτου. Τό διό συμβαίνει καί στήν πρώτη ἐντολή τοῦ Δεκάλογου, δπου διαβάζουμε: «Ἐγώ είμαι Κύριος δ Θεός σου, δ ἔξαγαγώ σε ἐκ γῆς Αἴγυπτου, ἐξ οἰκου δουλείας». Καί τό ἐρώτημα πού τίθεται εἶναι: γιατί, δ Θεός δέν παρουσιάζεται σάν δ Δημιουργός τοῦ ούρανοῦ καί τῆς ►

γῆς καί δλου τοῦ σύμπαντος, παρά τὸν περιορίζουμε σέ ἔνα καί μόνο ἱστορικό γεγονός, δηλαδή, τὴν "Ἐξόδο ἀπό τὴν Αἴγυπτο;

Οἱ ἀπαντήσεις σέ αὐτό τὸ ἐρώτημα ποικίλουν. Μποροῦμε νά ποῦμε δτὶ κατά τὴν Ἰουδαική ἀντίληψη τὸ σημαντικώτερο γεγονός δέν εἶναι δτὶ δ Θεός εἶναι δ Δημιουργός τοῦ κόσμου, ἀλλά, δτὶ εἶναι ἡ Θεία Πρόνοια. "Οτι, πέρα ἀπό Δημιουργός καί Νομοθέτης εἶναι δ Θεός τοῦ κάθε ἀνθρώπου πού ἐνδιαφέρεται, μεριμνᾶ καί φροντίζει γιά τὸν καθένα. Αύτή δέ ἡ μέριμνα γιά τὸν ἀνθρώπο δέν διακρίνεται πουθένα ἀλλοῦ καλύτερα ἀπό δσο στὴν ἱστορία τῆς Ἐξόδου ἀπό τὴν Αἴγυπτο.

Οἱ διανοούμενοι ἀνθρωποι ἀναζητοῦν τὸν Θεό στὴν φιλοσοφία καί στὸ ύψηλό διανοητικό τους ἐπίπεδο. 'Ο ἀπλός, δημως, κόσμος σέβεται τὸν Θεό δχι μέτι φιλοσοφική ἔννοια, ἀλλά κατὰ τρόπο τελείως προσωπικό. Τὸν σέβεται σάν τὸν συγγραφέα τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀτόμου.

Μέ αὐτή τὴν ἴδιότητα ἔδρασε στὴν Αἴγυπτο καί μέ αὐτή τὴν ἴδιότητα παρουσιάζεται δ Θεός στὴν ἀρχή τοῦ Δεκάλογου πρός τὸν κάθε ἀνθρώπο. Δέν εἶναι μόνο δ προσωπικός Θεός τοῦ καθενός, ἀλλά εἶναι ἐπίσης δ Θεός τῆς ἐλευθερίας, δ Θεός πού κατεδίκασε καί πού ἀπεχθάνεται τὴν τυραννία καί τὴν ἀδικία.

Οἱ δύο ἄλλες θετικές ἐντολές εἶναι: «Ἐνθυμήσου τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου διά νά ἀγιάζης αὐτή», καί «Τίμα τὸν πατέρα σου καί τὴν μητέρα σου».

"Ολα εἶναι ἀπαραίτητα στὴ ζωή. 'Η ἡμέρα τοῦ Σαββάτου μᾶς προσφέρει τή μοναδική εύκαιρία νά ἀνυψωθοῦμε πάνω ἀπό τὸ πνεῦμα τῆς ὑπόλοιπης υλιστικῆς ἐβδομάδος, πού βλέπει τὸν κάθε γείτονα δχι σάν ἀδελφό καί σάν συνάνθρωπο ἀλλά, εἴτε σάν ἀνταγωνιστή εἴτε σάν ἔναν πελάτη. Γιά είκοσι - τέσσερις ὥρες, πρέπει νά ξεχάσουμε τὰ προβλήματα τοῦ χρήματος. Μέ τὴν ἀνάπauση τοῦ Σαμπάτ μᾶς παρέχεται ἡ εύκαιρία νά ἐπανεκτιμήσουμε τίς ἀξίες μας, νά ἐπικοινωνήσουμε μέ τὴν οίκογένειά μας, νά ἐπεκτείνουμε τούς δρίζοντες τῆς σκέψης μας, νά δνειρευτοῦμε μιά καλύτερη κοινωνία. "Ετσι, λοιπόν, τὸ Σαμπάτ γίνεται ἡ ἐβδομαδιαία ἡμέρα τῆς χειραφετήσεώς μας ἀπό τὰ στενά ἐγωκεντρικά ἐνδιαφέροντα πού μᾶς καθοδηγοῦν δλη τὴν ὑπόλοιπη ἐβδομάδα.

'Αναφορικά μέ τὴν πέμπτη ἐντολή, «τίμα τὸν πατέρα σου καί τὴν μητέρα σου», δλοι ἀναγνωρίζουμε τὸ πόσο λογικό καί σωστό εἶναι ἡ τιμή καί δ σεβασμός πού δφείλουμε πρός τούς γονεῖς μας. Αύτοί εἶναι οι πρῶτοι καί πιστότεροι καθοδηγητές μας πάνω στὶς παραδόσεις καί τίς ἡθικές καί πνευματικές ἀξίες. Αύτοί μᾶς πρωτομίλησαν γιά τὸν Θεό καί τὸ καλό, γιά τὸ ὡραιό καί τὸ δίκαιο. Οἱ γονεῖς μας ἀποτελοῦν κατά τὸ σπουδαιότερο στάδιο τῆς ζωῆς μας — τὴν περίοδο πού πλάθεται δ χαρακτήρας μας — δλο τὸ περιβάλλον καί δλον τὸν κόσμο μας. "Οταν, ἐπομένως, τούς τιμᾶμε, τιμᾶμε ἐπίσης καί τὰ Ἰδανικά τους, γιά τὰ δποῖα τόσο πολύ ἀγωνίσθηκαν καί τόσα πολλά θυσίασαν.

Οἱ ύπολοιπες ἐφτά ἀρνητικές ἡ ἀπαγορευτικές ἐντολές, τὰ περίφημα «μή»- «μή φονεύσης», «μή μοιχεύσης», «μή κλέψης», «μή ἐπιθυμήσης τὴν οίκια τοῦ πλησίον σου»-ἀποτελοῦν βασικά στοιχεῖα γιά τὴν εἰ-

ρηνική συμβίωση καί τὴν ἀρμονική συνύπαρξη τῶν ἀτόμων καί τῶν λαῶν.

'Η Τορά, δπως καί στὴν συγκεκριμένη περίπτωση δ Δεκάλογος, ἀντιπροσωπεύει τὸν συνδυασμό τοῦ Ἰδανικοῦ καί τῆς λογικῆς. Δέν προτείνει στὸν ἀνθρώπο ἀκατόρθωτα πράγματα. 'Η Τορά ἀποτελεῖ θεία διδασκαλία καί εἶναι ἐνήμερη περὶ τῆς ἀνθρώπινης ἐλξης πρός τὸ καλό δσο καί πρός τὸ ἀπαγορευμένο. Γιά τοῦτο ἀπαιτεῖ μεγάλη ἀποφασιστικότητα καί νομιμοφροσύνη. Μέσω τοῦ Δεκάλογου ἡ Τορά προσπαθεῖ νά δημιουργήσει τίς κατάλληλες προϋποθέσεις γιά μιά σωστή καί ύγεια κοινωνική συμβίωση τῶν ἀνθρώπων. Βασική προϋπόθεση γι' αὐτό εἶναι νά ἀποφεύγουμε νά βλάπτουμε τὸν συνάνθρωπό μας. Θά πρέπει νά σεβόμαστε τὰ δικαιώματά του. Τὸ Ἰδανικό τῆς παγκόσμιας ἀδελφότητος παραμένει σκέτη ούτοπία καί ὅνειρο ἀπραγματοποίητο, δταν δέν ἔχουμε τὴ διάθεση νά ἀκούσουμε ἐλεγχο ἐπί τοῦ ἑαυτοῦ μας καί νά ἀποφεύγουμε τὴν παρανομία κατά τοῦ πλησίον μας. Αύτό εἶναι τὸ βασικό μήνυμα τοῦ Δεκάλογου.

"Ολοι οἱ ἱστορικοί τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος συμφωνοῦν δτὶ, δσο χαμηλό καί ἀν εἶναι τὸ ἡθικό ἐπίπεδο τῆς σημερινῆς κοινωνίας, ἀν δέν ύπηρχε ἡ ἐπίδραση τῶν Δέκα Ἐντολῶν θά ἦταν ἀπείρως πιό χαμηλό.

"Οσο καί ἀν ἔχει προοδεύσει ἡ Ἐπιστήμη, δ ἀνθρωπος θά δφείλει ἔνα τεράστιο χρέος εύγνωμοσύνης πρός τὴν ἡθική διδασκαλία τοῦ Δεκάλογου. Πολύ ἐπιγραμματικά παρετήρησε κάποιος "Ἀγγλος τοῦ περασμένου αἰώνα: «'Η ἐπιστήμη δπλίζει τὸν ἀνθρωπο - ἀλλά δέν τὸν καθοδηγεῖ. Φωτίζει γιά τὸν ἀνθρώπο δλο τὸν γύρο κόσμο ἀλλά, μέ κανένα τρόπο, δέν μπορεῖ νά διώξει τὸ σκοτάδι πού φωλιάζει μέσα στὴν καρδιά του. Εἶναι πανίσχυρη — ἀλλά παραμένει πάντοτε ἀδιάφορη, ούδέτερη καί ἔξω ἀπό κάθε ἔννοια ἡθικῆς. Οἱ ἐντολές «μή κλέψης», «μή ψευδομαρτυρήσης», «δέν θά ἔχης ἄλλους θεούς ἐνώπιον μου», ἐξακολουθοῦν νά διακηρύσσουν πρός δλη τὴν ἀνθρωπότητα τὴν κατηγορηματική ἀναγκαιότητα γιά τὴ θρησκεία καί τὴν ἡθική διδασκαλία, μακριά ἀπό σκοπιμότητες, πάθη ἡ πρόσκαιρες μόδες. Μέ τὸν Δεκάλογο δ Θεός ἀποκάλυψε πρός δλους τούς ἀνθρώπους τίς βάσεις καί τὰ θεμέλια πάνω στὰ δποῖα θά οίκοδομηθεῖ ἡ ἀνθρώπινη εύτυχία καί ἡ εύδαιμονία».

'Απέχουμε πολύ ἀπό τὴν Ἰδανική ἐκείνη κοινωνία τῆς ἀπόλυτης ἀδελφότητος δλων τῶν λαῶν καί δλων τῶν ἀνθρώπων. Χρειάζεται νά προχωρήσουμε ἀκόμα πολύ. Σήμερα ἡ μελωδία τῆς ἀδελφότητος παίζεται σέ ἐλαττωματικά δργανα. Μερικές φορές ἡ χορδή τῆς τιμιότητος εἶναι σπασμένη, ἄλλες φορές ἡ χορδή τῆς ἀγνότητος λείπει, ἐνῶ ἄλλες φορές ἡ κακία καί ἡ ἀπληστία σκεπάζουν τή μελωδία τῆς ἀρμονίας καί τῆς ἀγάπης.

'Άλλα, σίγουρα, θά ἀνατείλει ἐκείνη ἡ ἡμέρα πού δλοι οἱ ἀνθρώποι, σάν μιά μεγάλη οίκογένεια, θά ἀνυψωθοῦν πάνω ἀπό τίς ματαιότητες πού σήμερα ἀκόμη τούς αίχμαλωτίζουν καί, τότε, δλοι οἱ λαοί, δλοι οἱ ἀνθρώποι μαζί θά παίζουν τὴν τέλεια μελωδία πάνω στὸ δεκάχορδο δργανο τῆς ἀγάπης!

Η.Σ.

‘Από τή ζωή τῶν Κοινοτήτων

‘Η ήμέρα Μνήμης στίς Ισραηλιτικές Κοινότητες

Παρουσία τῶν τοπικῶν πολιτικῶν, στρατιωτικῶν, δικαστικῶν, πνευματικῶν ἀρχῶν ἐτιμήθη μέ πρωτοβουλία τῶν Ισραηλιτικῶν Κοινοτήτων ἡ ‘Ημέρα Μνήμης ἐπί τῆ Θλιβερᾶ ἐπετείω τῆς συμπληρώσεως 35 χρόνων ἀπό τῆς θανατώσεως ὑπό τῶν χιτλερικῶν 6 ἑκατομμυρίων Ἐβραίων.

► Στήν τελετή τῶν Ἀθηνῶν παρέστησαν οἱ ὑπουργοί Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν κ. Γ. Πλυτᾶς, Βιομηχανίας κ. Μ. Ἐβερτ, ὁ ὑφυπουργός Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν κ. Γ. Ἀποστολᾶτος, ὁ βουλευτής Ἀθηνῶν κ. Γ. Πεσμαζόγλου κ.ά. Μίλησε ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου «Ἐλλάς - Ισραήλ» ναύαρχος κ. Ν. Σταθάκης.

► Στήν Λάρισα παρέστησαν ὁ βουλευτής κ. Ἀγ. Εὐστρατιάδης, ὁ δήμαρχος κ. Ἀγ. Μπλάκας, ὁ νομαρχιακός σύμβουλος Κ. Γρ. Στεργιούδης, ὁ εἰσαγγελεύς ἐφετῶν κ. Φλῶρος, ὁ ἀνώτερος διοικητής χωροφυλακῆς Θεσσαλίας κ. Μελιτζῆς κ.ά. Μίλησε ὁ Πρόεδρος τῆς Ι.Κ. Λαρίσης κ. Ἐσδρας Μωϋσῆς.

► Στὸν Βόλο μίλησε ὁ ραββίνος κ. Ἰωσήφ Βιτάλ.

► Στή Θεσσαλονίκη μίλησε ὁ κ. Χάϊντς Κούνιο, πού εἶναι ἔνας ἀπό τούς λίγους ἐπιβιώσαντες ἀπό τὰ ναζιστικά στρατόπεδα.

► Στή Χαλκίδα μίλησε ὁ κ. Μάριος Μαΐσης.

Γενικές καὶ κοινοτικές συνελεύσεις

Μέ τήν λήξη τῆς θητείας πολλῶν κοινοτικῶν Συμβουλίων καὶ ἐν ὅψει τοῦ 8ου τακτικοῦ συνεδρίου τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν Κοινοτήτων ἔγιναν στίς Κοινότητες γενικές καὶ κοινοτικές συνελεύσεις γιά τήν ἐκλογή νέων Κοινοτικῶν Συμβουλίων καὶ τόν διορισμό τῶν ἀντιπροσώπων γιά τό Συνέδριο.

Νέο Δ.Σ. στήν Κοινότητα Θεσσαλονίκης

Μετά τόν θάνατο τοῦ ἀείμνηστου Προέδρου τῆς Κοιν. Θεσσαλονίκης Δαυίδ Μπενβενίστε ἔγιναν ἐκλογές γιά τήν συμπλήρωση τῆς κενῆς θέσεως στό Διοικητικό Συμβούλιο καὶ ἔξελέγη ὁ κ. Ἀνδρέας Σεφιχά. Ἡ νέα σύνθεση τοῦ Συμβουλίου μετά τήν νέα συγκρότησή του, εἶναι: Πρόεδρος ὁ κ. Λεών Μπενμαγιόρ, Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Ραούλ Φρανσές, Γεν. Γραμματεύς ὁ κ. Βίκτωρ Σιών καὶ Σύμβουλος ὁ κ. Ἀνδρέας Σεριχά.

Γεῦμα τοῦ Συνδέσμου «Ἐλλάς - Ισραήλ» στήν Ἀθήνα

Μέ μεγάλη ἐπιτυχία καὶ παρουσία πεντακοσίων περίπου συνδαιτημόνων ἔγινε στίς 14 Μαΐου, στό «Χίλτον», τό ἐτήσιο γεῦμα τοῦ Συνδέσμου «Ἐλλάς - Ισραήλ».

Παρέστησαν ὁ ὑπουργός Πολιτισμοῦ κ. Γ. Πλυτᾶς, ὁ ὑφυπουργός Οἰκονομικῶν κ. Π. Μποκοβός, ὁ γεν. γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου Βορείου Ἐλλάδος κ. Ἀγγ. Βαλταδῶρος, ὁ δήμαρχος Θεσσαλονίκης κ. Μ. Παπαδόπουλος, ὁ πολιτευτής κ. Μαναβῆς καὶ οἱ πολιτικές, στρατιωτικές ἀρχές τῆς πόλεως.

Μίλησε ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Καράμπελας.

Γεῦμα τοῦ Συλλόγου «Ἐλλάς - Ισραήλ» στή Θεσσαλονίκη

Στίς 20 Μαΐου, στό ξενοδοχεῖο «Μεντιτερανέ» ἔγινε ἡ πανηγυρική ἐκδήλωση τοῦ Συλλόγου «Ἐλλάς - Ισραήλ» γιά τά 30 χρόνια ἀπό τήν ίδρυση τοῦ Κράτους τοῦ Ισραήλ.

Στήν εἰδικά διακοσμημένη αίθουσα (ὴ διεύθυνση τοῦ «Χίλτον») εἶχε φτιάξει μιά ἐπτάφωτη λυχνία ἀπό πάγο) παρέστησαν ὁ ὑφυπουργός Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν κ. Γερ. Ἀποστολᾶτος, ὁ πρέσβυς τοῦ Ισραήλ κ. Ν. Γιαίς, οἱ βουλευτές κ.κ. Ἀπ. Κράτσας καὶ Ἀθ. Κρίκος, ὁ Διευθυντής Πληροφοριῶν τοῦ ΟΗΕ γιά τήν Ἐλλάδα - Κύπρο - Ισραήλ κ. Γ. Γρανίτσας, οἱ δημοσιογράφοι κ.κ. Γ. Δρόσος, Γ. Τράγκας κ.ά. Ἐπίσης ἡ Ἀδελφή (μοναχή) Ἐλένη Καπάρ, πού, ὡς γνωστόν, κατά τήν κατοχή ἔσωσε πολλούς Ισραηλίτες.

Μίλησαν γιά τήν ἐπέτειο τῶν 30 χρόνων τοῦ Ισραήλ ὁ πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου ναύαρχος κ. Ν. Σταθάκης καὶ ὁ πρέσβυς κ. Γιαίς.

Στό πλούσιο καλλιτεχνικό πρόγραμμα συνέβαλαν οἱ Σπ. Σερεμέτης καὶ Χαρ. Ντάνου καὶ οἱ Ισραηλινοί καλλιτέχνες Σέλλυ καὶ Γιόραμ.

‘Ο Διαγωνισμός τῆς Μπενότ στή μνήμη Ἀσέρ Μωϋσῆ

Τήν Πέμπτη, 25. 5. 1978, ἔλαβε χώρα στό ἐντευκτήριο τῆς «Μπενέ - Μπερίτ» ἡ τελετή τῆς ἀπονομῆς τῶν βραβείων τοῦ ἐτήσιου διαγωνισμοῦ ἐκθέσεων πού διοργανώνει ὁ Σύλλογος κυριῶν «Μπε-

ΣΤΡΑΪΧΕΡ: ‘Ο θεωρητικός τῆς ἔξοντώσεως τῶν Ἑβραίων

Δάσκαλος καί δεκανέας, σάν τὸν ἀρχηγό του, στὸν «Μεγάλο Πόλεμο» δὲ Γιούλιους Στράιχερ δικάσθηκε γιά βιασμό καί διακρίθηκε στὸν βασανισμό αἰχμαλώτων. Σάν πολιτικός ἦταν ἔξτρεμιστής καί τὸ περιοδικό του «Ντέρ Στούρμερ» ἔγινε τὸ δργανό τῆς πιὸ ἀνατριχιαστικῆς πολεμικῆς κατά τῶν Ἑβραίων. Στὴν Νυρεμβέργη δὲ δημόσιος κατήγορος εἶπε: «Ἀπό πολὺ καιρό δὲ ἄνθρωπος αὐτός ἔχασε τὸ δικαίωμα νά ζῆ».

♦ Τὰ «Χρονικά» ἀναδημοσιεύουν ἀπό τὸ ἔγκυρο περιοδικό «Ιστορία» (‘Απρίλιος 1978) τὸ παρακάτω ἀρθρό τοῦ Suseppre Mayda, πού μιλᾶ μόνο του γιά τὸν εὔτελη ἀντισημιτισμὸν τοῦ παρελθόντος μὲ τὶς σημερινές τὸ ὕδιο εὔτελεῖς, προεκτάσεις του.

«Μιά μέρα τοῦ 1921 πῆγα στὴν μπυραρία τοῦ Μονάχου. Μιλοῦσε δὲ Χίτλερ. Δέν τὸν εἶχα δῆ ὡς τότε. Ἀπλῶς τὸν εἶχα ἀκουστά. Βρισκόμουν ἐκεῖ, ἅγνωστος μεταξύ ἀγνώστων. Θαύμασα βαθιά αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο. Ἐπειτα ἀπό τὸν λόγο του, πού κράτησε τρεῖς δλόκληρες ὥρες καί τελείωσε λίγο πρὶν ἀπό τὰ μεσάνυχτα, ἦταν καταϊδρωμένος καί ἀκτινοβολοῦσε. Ὁ διπλανὸς μου πίστεψε δτὶ εἶδε γύρω ἀπό τὸ κεφάλι του ἔνα φωτοστέφανο καί ἐγώ ἔνοιωσα κάτι ἀκαθόριστο. Κύριοι δικασταί, ἦταν ἔνα θέαμα πού δέν τὸ βλέπει κανείς κάθε μέρα. Μόλις τελείωσε, μιά ἑσωτερική φωνή μὲ παρακίνησε νά σηκωθῶ καί νά βγῶ στὸν δρόμο. “Οταν ἐμφανίσθηκε δὲ Ἄδόλφος Χίτλερ, τὸν πλησίασα καί τοῦ εἶπα ἀμέσως τὸ δνομά μου...».

Ο ἄνθρωπος πού μιλοῦσε ἔτσι, μπροστά στοὺς δικαστάς τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Νυρεμβέργης, στὴν διάρκεια τῆς ἀκροαματικῆς διαδικασίας τῆς 26ης Απριλίου 1946, ἦταν ἔνας εὔσωμος ἔξηντάρης, φαλακρός, μέ χείλη φιλήδονα, καί μικρά βαθουλωτά μάτια. Ἐσφιγγε συνεχῶς τὶς γροθιές του, τὶς κτυποῦσε ρυθμικά στὸ στῆθος του, σάν νά ἤθελε νά τονίσῃ τὰ λόγια του. Ἡταν δὲ ἄλλοτε ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ «Στούρμερ» καί πρώην γκαουλάτερ τῆς Φραγκονίας. Ὁνομαζόταν Γιούλιους Χάνς Βέρνερ Στράιχερ, καί τοῦ ἀπέμεναν λιγώτεροι ἀπό ἔξη μῆνες ζωῆς.

Ἡ καταγωγὴ τοῦ Στράιχερ, δῆπος καί τοῦ Ζάκουελ, τοῦ Ρόζενμπεργκ καί τοῦ Μπόρμαν, ἦταν ταπεινή. Γεννήθηκε στὶς 12 Φεβρουαρίου 1885 στὸ Φλάϊνχάουζεν, ἔνα χωριό τῆς βαυαρικῆς Σουηδίας. Ἡταν τὸ στερνοπαίδι τῆς οἰκογενείας καί εἶχε ὀκτώ ἀδέλφια. Οι γονεῖς του ἦσαν Διαμαρτυρόμενοι. Ὁ πατέρας του ἦταν δάσκαλος. Ἡ μητέρα του εἶχε μιά μικρή προῖκα καί διατηροῦσε ἔνα μαγαζάκι. Σάν παιδί δὲ Στράιχερ ἦταν ἀτακτος καί καθόλου μελετηρός. Κατόρθωσε νά πάρη τὸ δίπλωμα τοῦ δασκάλου στὰ εἴκοσι τέσσερα χρόνια του καί πήγε νά διδάξῃ στὸ δημοτικό σχολεῖο τῆς Νυρεμβέργης.

“Οπως δῆλοι σχεδόν οι ναζί ἤγέτες, δὲ Στράιχερ ἀπό νέος ἤθελε νά ἀσχοληθῇ μὲ «λεπτά» πράγματα: «Εἶχα κλίση στὴν ζωγραφική. Μοῦ ἄρεσε νά ζωγραφίζω. Ἡθελα ἐπίσης νά διδάσκω. Μοῦ φαινόταν τὸ ὡραιότερο ἐπάγγελμα τοῦ κόσμου».

Σέ δύο χρόνια δῆμως ἀναμίχθηκε στὴν πολιτική. Ὡς ἐνεργό μέλος τοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος, τὸν ἐπόμενο χρόνο πῆρε μέρος στὴν ἐκλογική ἐκστρατεία γιά τὴν ἀνάδειξη τῶν μελῶν τοῦ Ράιχσταγκ.

“Οταν κηρύχθηκε δὲ Πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος, δὲ δάσκαλος ἐπιστρατεύθηκε μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ δεκανέα καί τοποθετήθηκε σὲ ἔνα σύνταγμα πεζικοῦ. Πολέμησε στὴν Γαλλία καί στὸ Ιταλικό μέτωπο. Παρασημοφορήθηκε μὲ δύο Σιδηρούς Σταυρούς, τὸ βαυαρικό παράσημο καί τὸν αὐστριακό Σταυρὸ τῆς Ἀξίας. Τό 1918, μετά τὴν ἀνακωχῆ, ἐπέστρεψε στὴν Νυρεμβέργη μὲ τὸν βαθμὸν ἀξιωματικοῦ - πολυβολητοῦ. Αὐτά ἀναφέρονται στὶς βιογραφίες, πού δημοσιεύθηκαν ἀργότερα στὶς ναζιστικές ἐγκυκλοπαίδειες. Ὁ “Οττο Στράσσερ, δὲ ἀρχηγὸς τοῦ «Μαύρου Μετώπου», ἔγραψε τό 1935 δτὶ κατά τὸν πόλεμο δὲ Στράιχερ, εἶχε ὑποβιβασθῆ, γιατί εἶχε βιάσει μιά νεαρή Γαλλίδα. Ὁ ἴδιος δὲ Στράιχερ ἄλλωστε, στὴν δίκη τῆς Νυρεμβέργης, ὅταν δὲ Σοβιετικός κατήγορος τὸν ρώτησε: «Ἐχετε ποτέ καταδικασθῆ γιά προσβολή τῆς δημοσίας αἰδοῦς;» ἀπάντησε ὡριδόμενος: «Ψέμματα, εἶναι δῆλα ψέμματα. Ἡ κατηγορία εἶναι ψεύτικη. Ἔνας προδότης, ἔνας ἀποστάτης κατέθεσε δτὶ μὲ εἶδε νά βιάζω, στὴν Γαλλία, κάποια κυρία Ντυκέν, γυναίκα ἐνός δασκάλου, ἀλλά εἶναι ψέμμα, ψέμμα, ψέμμα».

'Ο Στράιχερ σέ μιά χαρακτηριστική στάση. Ή κτηνώδης φυσιογνωμία του προκαλούσε τρόμο στήν έποχή της παντοδυναμίας του.

Μετά τήν ήπτα της Γερμανίας, άκολούθησαν χρόνια άβέβαια και ταραγμένα. Ή χώρα, συντριμμένη από τό βάρος της ήπτας, άντιμετώπιζε τήν άντιδραση τῶν έργατῶν και τῶν οίκονομικά άσθενεστέρων τάξεων, πού είχαν ύποβληθῆ σε τρομερές οίκονομικές θυσίες λόγω τοῦ πολέμου. Ο Γιούλιους Στράιχερ ξανάρχισε τήν δράση του ώς πολιτικός προπαγανδιστής.

"Ετσι δ Στράιχερ προσχώρησε στήν «Ένωση γιά τήν προστασία και τήν σύμυνα», μιά άντιδραστική δργάνωση, πού έμφανίσθηκε στό Μόναχο μετά τήν άνακήρυξη τής δημοκρατίας σοβιετικοῦ τύπου, πού έπακολούθησε τήν δολοφονία τοῦ "Αιζνερ. Τόν έπόμενο χρόνο άποχώρησε άπο τήν δργάνωση. Μέ τόν "Άλφρεντ Μπρούνερ Ίδρυσε τό Γερμανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα, πού διευθυνόταν άπο έπιτροπή έπιχειρηματιῶν... Σκοποί τοῦ κόμματος ήσαν δ ἀγώνας κατά τοῦ Καθολικισμοῦ και τῶν Έβραίων και ή διάδοση τής γερμανικῆς «κουλτούρας».

Ήταν ἔνα άπο τά πάμπολλα πολιτικά κόμματα (κατά βάθος ύπερεθνικιστικό και άντισημιτικό), πού άφθονούσαν στήν Βαυαρία, τήν πιό αύτονομιστική και συντηρητική περιοχή τής Γερμανίας. Ο Στράιχερ ήταν ούσιαστικά δικτάτορας. Επαιρνε 200 μάρκα γιά κάθε συνεδρίαση και έτρεφε τό κρυφό δνειρό νά συγκεντρώση στίς γραμμές τοῦ κόμματος του τούς δπαδούς ἐνδός μικροῦ άντιπάλου κόμματος - τοῦ «Έθνικοσοσιαλιστικοῦ Κόμματος Γερμανῶν Έργατῶν», πού είχε ίδρυσε πρίν άπο λίγα χρόνια δ σιδηρουργός "Άντον Ντρέξλερ. Ο σημαντικώτερος παράγων αύτοῦ τοῦ κόμματος ήταν ἔνας πρώην δεκανέας πεζικοῦ, δ 'Αδόλφος Χίτλερ. Ο Στράιχερ είχε τήν ύποστηριξη τῶν Ιδρυτῶν τοῦ ναζιστικοῦ κόμματος (Ντρέξλερ, Χάρρερ, κ.λ.π.), πού δέν έβλεπαν μέ καλό μάτι τήν αύταρχικότητα τοῦ Χίτλερ και πίστευαν δτι, ἀν τό κόμμα συμμαχοῦσε μέ ἄλλα κόμματα, μέ ήγέτες φιλόδοξους, δπως δ Στράιχερ, ή ύπεροχή τοῦ μετέπειτα φύρερ Θά περιορίζαν πολύ. Η «συνωμοσία» ἐναντίον τοῦ Χίτλερ έξυφανθηκε τό καλοκαίρι τοῦ 1921, δταν ἔκεινος πήγε στό Βερολίνο τόν Ιούλιο. Έκεινες τίς ήμέρες δ Ντρέξλερ και δ Στράιχερ συναντήθηκαν στό "Αουζμπουργκ και άποφάσισαν τήν συγχώνευση τῶν δύο κομμάτων και τήν μεταφορά τής κεντρικῆς ήγεσίας (δηλαδή τοῦ Ντρέξλερ) στό Βερολίνο. Ο Χίτλερ, ἀν ήθελε, μποροῦσε νά παραμείνη στό Μόναχο ώς προπαγανδιστής.

Μιά προκήρυξη, πού στρεφόταν ἐναντίον του (φαίνεται πώς γιά τήν σύνταξή της έβαλε τό χεράκι του δ Στράιχερ) κυκλοφόρησε μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ κόμματος: «Κάθε μέρα γίνεται φανερώτερο δτι αύτός (δ Χίτλερ) έννοεῖ νά χρησιμοποιήση τό Έθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα σάν μέσον γιά νά πετύχη τούς ἀνήθικους σκοπούς του... Μέ ποιό τρόπο διεξάγη τήν έκστρατεία του; Σάν Έβραϊος. Διαστρέφοντας τά γεγονότα...». Ο Χίτλερ έμαθε τά διατρέξαντα άπο τόν φίλο του και συνεργάτη του Χέρμαν "Εσσερ. Έφυγε άπο τό Βερολίνο, έσπευσε στό Μόναχο, γιά νά άντιμετωπίση «έκεινους τούς ἀνόητους τρελλούς» και άνακοίνωσε δμέσως τήν άπολυτή τους. Η νίκη του ήταν πλήρης. Ο Γιούλιους Στράιχερ άποσύρθηκε, σιωπηρά, στήν Νυρεμβέργη. Οι χρηματοδότες τοῦ κόμματος του είχαν ήδη άντιληφθῆ κατά πού φυσοῦσε δ ἀνεμος και φαίνονταν διατεθειμένοι νά μεταφέρουν τήν ύποστηριξή τους στόν Χίτλερ. Τό φθινόπωρο τό «Γερμανικό Σοσιαλιστικό Κόμμα» συγχωνεύθηκε - διατηρώντας δημοσία δημόσιον αύτονομία - μέ τό Έθνικοσοσιαλιστικό. Ο Στράιχερ ώς άντιπροσωπος τής Φραγκονίας, πήρε μέρος στό συνέδριο τοῦ Έθνικοσοσιαλιστικοῦ Κόμματος, πού συνήλθε στό Μόναχο τόν Ιανουάριο τοῦ 1922. Ο άνταγωνισμός μεταξύ Χίτλερ και Στράιχερ, πού φιλονικοῦσαν γιά τόν ρόλο τοῦ «άρχηγοῦ τῶν ἀν-

ΣΤΡΑΪΧΕΡ: ‘Ο Θεωρητικός τῆς ἔξοντώσεως τῶν Ἑβραίων

τισημιτῶν τῆς Βαυαρίας», μεταβλήθηκε σέ συνεργασία ἐπειτα ἀπό δύο χρόνια κατά τό ἀποτυχημένο «πραξικόπημα» τοῦ Μονάχου ὅταν ὁ Χίτλερ, τό πρωί τῆς 9ης Νοεμβρίου 1923, ἐπιχείρησε νά ἀνατρέψῃ τήν τοπική κυβέρνηση καί νά ἐπεκτείνῃ τήν ἐπανάσταση σ' δλόκληρη τήν Γερμανία. Ἐκείνη τήν ἡμέρα ὁ Στράιχερ ἔφυγε σιδηροδρομικῶς γιά τήν Νυρεμβέργη καί πραγματοποίησε συγκέντρωση στήν πλατεῖα μπροστά ἀπό τό δημαρχεῖο τῆς πόλεως. Μόλις φάνηκε ἡ φάλαγγα τῶν τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν, πού βάδιζαν πρός τό κέντρο τῆς πόλεως, γιά νά τήν καταλάβουν, ὁ Στράιχερ διέκοψε τόν λόγο του καί ἐνώθηκε μαζί τους. Ἐπί κεφαλῆς βάδιζαν ὁ Χίτλερ, μέ τόν σύμβουλό του Σόιμπνερ - Ρίχτερ, ὁ «σωματοφύλακάς του» Οὐλριχ Γκράφ καί ὁ στρατηγός Λούντερντορφ. Ὁ Φύρερ κρατοῦσε περίστροφο. Ὁ Στράιχερ ἐρχόταν πίσω του, στήν δεύτερη γραμμή. Κατευθύνθηκαν πρός τήν Ὀντεονσπλάτς, ὅπου βρισκόταν τό Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν. Ἐκεῖ ἤσαν ἀποκλεισμένοι ὁ Ραίμ καί ὁ Χίτλερ. Ἡ φάλαγγα μπῆκε στήν Ρεζιντενστράσσε κατά τό μεσημέρι. Ὅστερα ἀπό λίγο ἔφθασε στήν Φελντχερντχάλλε, πού τήν φρουροῦσαν ἑκατό περίπου ἀστυνομικοί ὅπλισμένοι μέ τουφέκια. Ἐκείνη τήν στιγμή ἄρχισε τό τραγικό τουφεκίδι μεταξύ ἀστυνομικῶν ὀργάνων καί διαδηλωτῶν μέ ἀπολογισμό δεκαεννέα νεκρούς (ἐνδεκα ναζί καί τρεῖς ἀστυνομικούς) καί ἑκατό τραυματίες. Πρώτος χτυπήθηκε θανάσιμα ὁ Σόιμπνερ - Ρίχτερ. Πέφτοντας, παρέσυρε τόν Χίτλερ, πού ἐπαθε ἔξαρθρωση τοῦ ὕμου, ἀλλά κατόρθωσε νά ἀπομακρυνθῇ μέ ταξί καί συνελήφθη ἐπειτα ἀπό μερικές μέρες. Ποιός πυροβόλησε πρώτος; Ὁ Οὐίλιαμ Σίρερ κατέθεσε ὅτι μπορεῖ νά ἤταν ὁ Στράιχερ. Διάφοροι ναζί ἀργότερα τό ἐπιβεβαίωσαν λέγοντας ὅτι «ὁ Χίτλερ εἶχε σέ μεγάλη ύπόληψη τόν Στράιχερ γι' αύτό κυρίως τό γεγονός».

Ἡ πρόέλευση ἐκείνου τοῦ μοιράσου πυροβολισμοῦ, πού ἄλλαξε τίς τύχες τῆς Γερμανίας γιά τά ἐπόμενα εἴκοσι χρόνια, δέν ἐπιβεβαιώθηκε ποτέ. Ὁ Στράιχερ ἀνακαλύφθηκε καί συνελήφθη στήν Νυρεμβέργη τό βράδυ τῆς 19ης ἡμέρας. Ἐμεινε τρισήμιση μῆνες στήν φυλακή. Ἐπειτα, περιμένοντας νά ἀφεθῇ καί ὁ Χίτλερ ἐλεύθερος, ξαναγύρισε στήν πολιτική. Ἐκεῖνο τόν χρόνο, ὁ Στράιχερ ἔξέδωσε στήν Νυρεμβέργη ἔνα ἐβδομαδιαῖο περιοδικό μέ τόν τίτλο «Ντέρ Στοῦρμερ». Ἦταν ἔνα εἰκονογραφημένο ἀντισημιτικό φύλλο στό δποῖο δημοσιεύονταν φανταστικές διηγήσεις γιά δολοφονίες, πού διέπρατταν οι Ἑβραῖοι, γιά τήν διεθνή ἐβραϊκή συνωμοσία πού, δπως ίσχυριζόταν, ἀποκαλυπτόταν ἀπό τά λεγόμενα «Πρωτόκολλα τῆς Σιών», καθώς καί γιά σεξουαλικά ἔγκληματα, πού διέπραξαν Ἑβραῖοι.

Πολλοί λίγοι, πράγματι, συμπαθοῦσαν τόν ἀνθρωπό Στράιχερ. Ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ κόμματος, Παίνερ, τόν χαρακτήριζε «δύνειδος». Οι ἀδελφοί «Οττο καί Γκρέγκορ Στράσσερ» ζητοῦσαν νά πάψῃ νά είναι ἡγετικό στέλεχος καί ρολονότι δέν ἤσαν ἀσφαλῶς φίλοι τῶν Ἑβραίων, ώστόσο περιφρονοῦσαν τόν «χυδαίο ἀντισημιτισμό του». «Ποτέ

δέν γνώρισα πιό φιλήδονο ἀνθρωπο», ἔγραψε ἐπειτα ἀπό χρόνια ὁ «Οττο Στράσσερ». «Ο ρατσισμός ἤταν γιά τόν Στράιχερ ἀπλῶς ἔνα πρόσχημα γιά νά διοχετεύῃ στό «Στοῦρμερ» τίς ἐπικίνδυνες ἔκτροπές τῆς ἀρρωστημένης φαντασίας του. «Ἐνα σεξουαλικό ἔγκλημα, πού ἔχει διαπραχθῆ ἀπό Ἐβραϊο, στήν πρώτη σελίδα τοῦ περιοδικοῦ μου είναι σάν πιπεράτο δρεκτικό, ἔνα γεῦμα πού ἀρχίζει μέ χαβιάρι, μοῦ ἔξηγησε κάποτε».

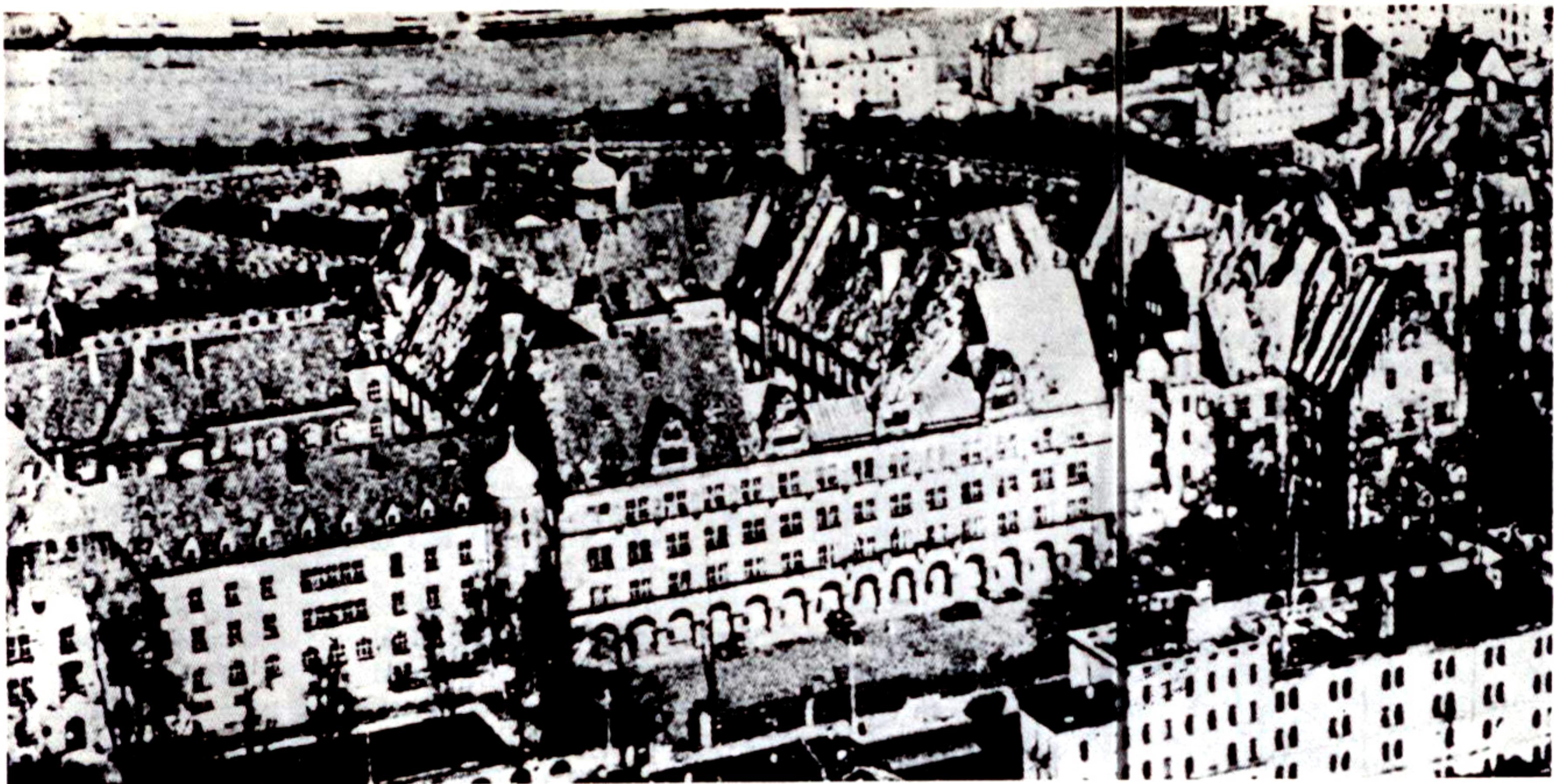
Τό φύλλο τοῦ «Στοῦρμερ», τής 16ης Φεβρουαρίου 1930, πού κατετέθη ὡς πειστήριο στό Διεθνές Δικαστήριο τῆς Νυρεμβέργης, δημοσίευσε δυό ἀρθρα, πού φανερώνουν τό ἐπίπεδο τής ἀηδιαστικῆς προπαγάνδας καί τῶν ψυχολογικῶν ἔκβιασμῶν τοῦ Στράιχερ. Τό πρῶτο ἔχει τόν τίτλο: «Περί τοῦ θανάτου τοῦ σοσιαλδημοκράτου βουλευτοῦ καί δικηγόρου δόκτορος Πάουλ Λεβῆ».

Τό 1933, μέ τήν ἀνοδο τοῦ ναζισμοῦ στήν ἔξουσία, ὁ Στράιχερ ἔξελέγη βουλευτής στό Ράιχσταγκ, τοῦ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ ἐπίτιμου Γκρουππενφύρερ στά τάγματα Ἐφόδου καί τήν 1η Απριλίου τοποθετήθηκε ἐπικεφαλῆς τῆς ἐπιτροπῆς γιά τήν ἀντιεβραϊκή δράση σέ δλόκληρο τό Μεγάλο Ράϊχ.

Στίς 20 Ιουλίου τοῦ 1933 χρόνου ὁ Στράιχερ συνέλαβε μέ τά Τάγματα Ἐφόδου 250 Ἑβραίους ἐμπόρους τῆς Νυρεμβέργης καί τούς ἀνάγκασε νά φᾶνε τό χορτάρι ἐνός χωραφιοῦ. Μπροστά σέ ὅλα τά ἐβραϊκά καταστήματα, ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ, φρουροῦσαν ἀνδρες τῶν Ταγμάτων Ἐφόδου, πού κοίταζαν προσεκτικά ἀπό πάνω μέχρι κάτω ὅλους τούς πελάτες. Κανείς πιά δέν τολμοῦσε νά μπῃ. Τό «Στοῦρμερ» δημοσίευσε καταλόγους ἐμπόρων, πού ἀγόραζαν ἀπό Ἑβραίους χονδρεμπόρους, Καθολικῶν Ιερέων, πού βάφτιζαν Ἑβραίους, καφενείων καί ἄλλων κέντρων, πού δέν ἔδιωχναν τούς Ἑβραίους πελάτες, γυναικῶν ἐθνικοσιαλιστῶν, πού ψώνιζαν ἀπό ἐβραϊκά καταστήματα. Σέ ἔνα φύλλο τοῦ Φεβρουαρίου 1934 τό «Στοῦρμερ» πρότεινε νά λυντσαρισθοῦν δύο Ἑβραίοι τῆς Καρλσρούης πού κατηγορήθηκαν ὅτι ἐβίασαν νέες τῆς ἀρείας φυλῆς.

Στό περιοδικό τοῦ Στράιχερ ἡ ἀντισημιτική προπαγάνδα ἤταν ἀνάμικτη μέ πορνογραφικά στοιχεῖα, πού τήν ἔκαναν ἐλκυστική σέ δρισμένη κατηγορία πνευματικῶς διεστραμένων ἀτόμων. Ἦταν ίδιαίτερα ἐπικίνδυνη γιατί ἀπευθύνοταν μέ ἔναν ξεχωριστό, ίδιαίτερο, δικό της καθαρά τρόπο στούς νέους.

«Ο Γιούλιος Στράιχερ ἤταν πανίσχυρος. Εἶχε τήν πλήρη ύποστήριξη τοῦ φύρερ. «Οταν, στίς 12 Φεβρουαρίου 1935, συμπλήρωσε τά πενήντα - καί τό κόμμα τοῦ χάρισε μιά συλλογή ντοκουμέντων, πού εἶχαν ἀφαιρεθῆ ἀπό τά ἀρχεῖα τῆς Ἀστυνομίας τῆς Νυρεμβέργης καί πού πρίν ἀπό λίγα χρόνια θά μποροῦσαν νά ἀποτελέσουν ἀποδεικτικό στοιχεῖο κατηγορίας ἐναντίον του - ὁ Χίτλερ τόν ἐπισκέφθηκε καί σέ ἔνα λόγο του πρός τούς ναζί ἡγέτες εἶπε: «Τά γενέθλια τοῦ Στράιχερ δέν ἀντιπροσωπεύουν μόνο μισό αἰώνα ζωῆς, ἀλλά μισή χιλιετία στήν Ιστορία τῆς Γερμανίας». Ἦταν ἡ χρονία τῆς ψηφίσεως τῶν ἀντιεβραϊκῶν νόμων. «Ο Στράιχερ προετοίμαζε τήν κοινή γνώμη μέ μιά διεξοδική καί δηλητηριώδη προπαγάνδα: «Γερμανοί φίλοι», ἔγραψε μιά προκήρυξη, πού κυκλοφόρησε στό Βερολίνο στίς 15 Αύγουστου τήν ώρα πού δ Στράιχερ μιλοῦσε στό Μέγαρο Ἀθλητισμοῦ, «γνωρίζετε ὅτι οι Ἑβραῖοι ἐπιβολεύονται τά ἀγοράκια σας, βιάζουν τίς γυναῖκες καί τίς κόρες σας, σκατώνουν τούς γονεῖς σας, ὀρπάζουν τήν περιουσία σας, χλευάζουν τήν τιμή σας, καταστρέφουν τήν Ἐκκλησία σας; Γνωρίζετε ὅτι οι Ἑβραῖοι δικηγόροι δέν σας βοηθοῦν ποτέ - νά βρῆτε τό δίκιο σας;». «Η προκήρυξη τελείωνε μέ τήν ἀπαίτηση νά ψηφισθῇ μιά δραστική ἀντιεβραϊκή νομοθεσία ἡ ὅποια θά προέβλεπε τήν ποινή τῶν

Τό δικαστήριο και οι φυλακές της Νυρεμβέργης.

καταναγκαστικῶν ἔργων καὶ τήν ποινήν τοῦ θανάτου γιά τούς Γερμανούς, πού εἶχαν σεξουαλικές σχέσεις μὲν μή ἀρείους. Στίς 17 Σεπτεμβρίου δόδκτωρ Φράνκ, ύπουργός ἄνευ χαρτοφυλακίου καὶ πρόεδρος τοῦ Γερμανικοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου (πού ἔγινε ἀργότερα γνωστός, ὡς «μπόγιας τῆς Πολωνίας»), ἀνήγγειλε δτὶ δ Στράιχερ ἀναγορεύθηκε μέλος τῆς Γερμανικῆς Ἀκαδημίας Δικαίου. «Ἡ ἀναγόρευση», ἔγραφαν οι Τάιμς τοῦ Λονδίνου «φαίνεται νά ἐπιβεβαιώνη τίς φῆμες γιά τήν ψήφιση ἀντιεβραϊκῶν νόμων ἐπ' εύκαιρίᾳ τοῦ προσεχοῦς συνεδρίου τοῦ Ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ Κόμματος».

Αὐτό πράγματι ἔγινε στίς 15 Σεπτεμβρίου. Ποτέ, ἀλλωστε, δ Στράιχερ δέν ἀρνήθηκε δτὶ συνέβαλε στήν ψήφιση αὐτῶν τῶν νόμων. Τόν ἐπόμενο χρόνο, μάλιστα, στό συνέδριο τοῦ κόμματος, δ Στράιχερ εἶπε: «Εἶναι σφάλμα, σύντροφοι, νά πιστεύωμε δτὶ τό ἀεβραϊκό πρόβλημα μπορεῖ νά λυθῇ χωρίς νά χυθῇ αἷμα». Ἐν τούτοις τό ἀστρο τοῦ Στράιχερ, ὡς πολιτικοῦ ἀνδρός, βρισκόταν στήν δύση του. Οι διαμαρτυρίες ἐναντίον του, εἰδικά γιά τήν ἰδιωτική του ζωή, ἥσαν ἀναρίθμητες. Μετά τά «πογκρόμ» τοῦ 1938, κατηγορήθηκε ἀνοιχτά γιά κατάχρηση. Ὁ βοηθός του Κόλ, ἐπιφορτισμένος νά μετατρέψῃ σέ «ἀρειες» δκτακόσιες ἐπιχειρήσεις τῆς Νυρεμβέργης καὶ τοῦ Φόρτ, πού ἀνήκαν σέ 'Εβραίους, ἀγόρασε μέσω τῆς κυβερνήσεως τῆς Φραγκονίας ἐφημερίδες, ἐργοστάσια καὶ ἔγκαταστάσεις στό ἔνα δέκατο τῆς ἀξίας τους καὶ τήν ἐπομένη τίς μεταπούλησε στήν πραγματική τιμή τους. Ὁ ἴδιος δ Στράιχερ ἀγόρασε γιά 5.000 μάρκα τίς μετοχές τῶν 'Ἐργοστασίων Μάρκ τῆς Νυρεμβέργης, πού ἀξιζαν ἐπάνω ἀπό ἔνα ἔκατομμύριο. Κοσμήματα πού εἶχαν «κατασχεθεῖ σέ σπίτια 'Εβραίων καὶ εἶχαν μεταφερθῆ στό Γκάου ἔξαφανίστηκαν μυστηριωδῶς. Ἀνάμεσα σέ αὐτά καὶ ἔνα ακουρογάλαζο ζαφείρι πού δ Γκαϊρινγκ τό ἀναζητοῦσε, γιά τήν συλλογή του, σ' ὀλοκληρῷ τήν Γερμανία. Ὁ Γκαϊρινγκ ἥταν ἔκεινος πού ἀρχίσε ἀνακρίσεις γιά τόν Στράιχερ κατά διαταγήν τοῦ "Ἐς, τόν δποῖο δ Χίτλερ, δταν ὅρισε δ πόλεμος (τόν Σεπτέμβριο τοῦ 1930) εἶχε διαρίσει ἐκπρόσωπο του στήν Ἱγεσία τοῦ κόμματος. Ἐναντίον τοῦ Στράιχερ διατυπώθηκαν δέκα κατη-

γορίες, ὀλες γιά «άναξιότητα» καὶ «παρανομία». Δέν ἔλειπαν δμως καὶ οι κατηγορίες γιά τήν προσβολή τῆς τιμῆς τῶν γυναικῶν τῶν μελῶν τοῦ κόμματος, γιά «άνηθικη συμπεριφορά» καὶ ἡ κατηγορία, μοναδική στό εἶδος της, δτὶ καθόταν δλόγυμνος στό γραφεῖο του στό «Στοῦρμερ». Τό φθινόπωρο ἀρχίσε ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τοῦ κόμματος, ἡ δίκη ἐναντίον τοῦ Στράιχερ. Ἐκεῖνος ἀρνήθηκε ἀργότερα δτὶ ἐκδόθηκε ποτέ ἀπόφαση ἐναντίον του. Ἐν τούτοις τόν Νοέμβριο δ "Ἐς τοῦ ἔδωσε γραπτή ἐντολή μέ τήν δποία τοῦ ἀπαγόρευε νά μιλᾶ δημοσίᾳ μέ τήν ἀπειλή τῆς ἀμέσου συλλήψεως. Τόν διέτασσε ἐπίσης νά πάη στήν ἔπαυλή του στό Πλάικερσοφ τῆς Φραγκονίας. Γιά δλα αὐτά, ἐπί ἔνα περίπου χρόνο, δέν διέρρευσε τίποτε στό ἔξωτερικό. Μόνον στίς 6 Αύγουστου 1940 οι Τάιμς τοῦ Λονδίνου δημοσίευσαν μιά σύντομη εἶδηση δτὶ δ Στράιχερ ἥταν νεκρός: «Ἐπιβεβαιώνεται δτὶ δ Στράιχερ ἥλθε σέ σύγκρουση μέ τόν Γκαϊρινγκ, δ δποῖος εἶχε διατάξει ἀνακρίσεις σχετικά μέ τίς ὑποθέσεις πού διαχειρίζονταν γιά λογαριασμό τοῦ κόμματος. Ὁ Στράιχερ παρεπέμφθη ἐνώπιον ἀνωτάτου ναζιστικοῦ δικαστηρίου, μέ συντριπτικά ἀποδεικτικά στοιχεῖα καὶ καταδικάσθηκε. Δέν εἶναι ἐν τούτοις γνωστό ἀν αὐτοκτόνησε ἡ ἐκτελέσθηκε».

Τήν ἐπομένη, τό Βερολίνο διέψευσε κατηγορηματικά τήν εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ Στράιχερ, καὶ ἀνέφερε δτὶ δ πρώην γκαουλάιτερ βρισκόταν στήν Νυρεμβέργη καὶ δτὶ θά δημοσιεύσταν προσεχῶς ἀρθρό του στό «Στοῦρμερ». Πράγματι, σέ δλη τή διάρκεια τοῦ πολέμου καὶ ὡς τόν Μάρτιο τοῦ 1945, τό περιοδικό τοῦ Στράιχερ συνέχισε τήν ἐκδοσή του.

Στίς 28 Ἀπριλίου 1945 ἔφυγε ἀπό τό Πλάικερσοφ κατευθυνόμενος στό Μπερχτεσγκάντεν μέ μιά μοτοσυκλέτα, πού τήν δηγοῦσε ἡ γυναίκα του καὶ ἔπειτα μέ ἔνα φορτηγό φορτωμένο μέ βαλίτσες καὶ ἄλλες ἀποσκευές πάγε νά κρυφθῇ στά βουνά τής Βαυαρίας καὶ ἔκει συνελήφθη ἐπειτα ἀπό ἔνα μῆνα. Στίς 23 Μαΐου τέσσερις στρατιώτες τῆς 101ης άερομεταφερομένης ἀμερικανικῆς μεραρχίας, μέ ἐπικεφαλῆς τόν λοχαγό Μπλίτ, ἔνα 'Ἐβραίο ἀπό τήν Νεά Υόρκη, περνοῦσαν μέ τσιπ τόν δρόμο που καταλήγει στής

στενές κορδέλλες γύρω από τό Μπερχτεσγκάντεν. Σέ κάποια στροφή διέκριναν ένα σπιτάκι. Στό χωράφι είδαν έναν ἄνδρα μέ μακριά γενειάδα. Ζωγράφιζε δύο ἀγελάδες πού ἔβοσκαν. 'Ο λοχαγός Μπλίτ πλησίασε τόν ἄνθρωπο καί τοῦ μίλησε στήν γερμανοεβραική διάλεκτο «γίντις»: «Μοιάζετε μέ τόν Γιούλιους Στράιχερ». 'Ο γέρος ἀνασήκωσε τό κεφάλι, ἔκπληκτος, καί ψιθύρισε γερμανικά: «Ἀμερικανοί, ἔ; Αύτή μέ πρόδωσε;» καί ἔρριξε μιά ματιά πρός τό ξύλινο σπιτάκι. Δυστυχῶς γιά τόν Στράιχερ δ' λοχαγός Μπλίτ, ἔκτος ἀπό ἀγγλικά καί «γίντις» ἤξερε καί γερμανικά: «Εἶσθε δ' Στράιχερ», εἶπε. 'Ο ἄλλος ἀπάντησε: «'Ονομάζομαι Χέρμαν Ζάιλερ, δχι Στράιχερ. Είμαι ζωγράφος». 'Αλλά τώρα πιά είχε προδοθῆ. Στό σπίτι οι στρατιώτες βρήκαν τήν ἐρωμένη τοῦ Στράιχερ, μιά δμορφη ξανθή κοπέλλα. Τούς πήραν καί τούς δυό μαζί τους. Στό Δικαστήριο τής Νυρεμβέργης - στήν αἴθουσα δησποτικής προσβολῆς τής δημοσίας αἰδοῦς - δ' Στράιχερ προσήχθη στίς 20 Νοεμβρίου 1945. Στό ἐδώλιο τῶν κατηγορουμένων ἦταν σχεδόν ἀπομονωμένος. Κανένας ἀπό τούς ἄλλους εἴκοσι κατηγορουμένους δέν τόν πλησίαζε οὕτε τοῦ ἀπηύθυνε τόν λόγο. 'Ο πρώην ὑπουργός Φούνκ διαμαρτυρήθηκε, δταν τόν πήραν νά καθήση κοντά του: «Εἶναι ἡ χειρότερη ποινή πού θά μπορούσαν νά μοῦ ἐπιβάλουν οι δικαστά», εἶπε στόν Ρίμπεντροπ καί στόν φόν Πάπεν. Μέ τό πρόσωπο γερασμένο καί ρυτιδωμένο, δ' Στράιχερ παρατηρούσε τούς δικαστάς καί ἐμπιστεύθηκε στόν συνήγορό του, τόν δικηγόρο Χάνς Μάρξ.

«Σίγουρα είναι δλοι 'Ἐβραῖοι».

«Επειτα, μετά τήν ἀπαγγελία τῶν σημείων τής κατηγορίας (ῆσαν τέσσερα: συνωμοσία, ἐγκλήματα κατά τής εἰρήνης, ἐγκλήματα πολέμου, ἐγκλήματα κατά τής ἀνθρωπότητος, δ' Στράιχερ ἐκατηγορεῖτο μόνο γιά τό πρώτο καί τό τέταρτο) σηκώθηκε καί ζήτησε τόν λόγο: «Ἐξοχώτατοι κύριοι δικαστά, ἐπιθυμῶ νά διαμαρτυρηθῶ. Στήν φυλακή μέ μεταχειρίσθηκαν μέ τόν τρόπο πού κατηγορεῖται τώρα ἡ Γκεστάπο δτι μεταχειρίσθηκε τά θύματά της». «Επειτα πρόσθεσε κραυγάζοντας: «Μέ κράτησαν ἐπί τέσσερεis ἡμέρες γυμνό σέ ένα κελλί, δεμένο στόν τοῖχο μέ σιδερένιες ἀλυσίδες. 'Ημουν ἀναγκασμένος νά φιλῶ τά πόδια τῶν νέγρων στρατιωτῶν. Μοῦ ἀνοίξαν τό στόμα μέ ένα κομμάτι ξύλο καί ἐπειτα μοῦ τό ἔσπρωξαν μέσα».

Κατά τήν ἀνάκριση, πού ἔγινε ἀπό τόν Γενικό 'Αντιεισαγγελέα Βρεταννό Γκρίφθ - Τζόουνς, παραδέχθηκε δτι είχε πάρει μέρος στήν σύνταξη τῶν φυλετικῶν νόμων τής Νυρεμβέργης («Συνέβαλα στήν ψήφιση τῶν νόμων ἀν καί δέν μέ είχαν συμβουλευθῆ προηγουμένως. 'Από χρόνια ὑποστήριζα δτι ἐπρεπε νά ἀποφύγωμε τήν ἀνάμιξη ἐβραιοῦ καί γερμανικοῦ αἵματος») ἄλλα ἀπέκρουσε τήν κατηγορία δτι γνώριζε τήν κατάληξη: «Πληροφορήθηκα τίς σφαγές τῶν 'Ἐβραίων μόνο ἀπό τήν διαθήκη τοῦ Χίτλερ καί ἔμαθα δτι αὐτός ἔδωσε τήν διαταγή...»

'Άλλα τό Δικαστήριο ζήτησε δμόφωνα νά τοῦ ἐπιβληθῆ δτι ποινή τοῦ θανάτου: «Δέν χρείαζεται νά μιλήσωμε πολύ γι' αὐτόν τόν ἄνθρωπο», εἶπε στήν ἀγόρευσή του δ' Γενικός Εἰσαγγελέας σέρ Χάρλεϋ Σώουκρος, «δ' Στράιχερ είναι ίσως περισσότερο ὑπεύθυνος ἀπό τούς ἄλλους. 'Επι εἴκοσι πέντε χρόνια ἡ τρομερή του φιλοδοξία ἦταν ἡ ἔξοντωση τῶν 'Ἐβραίων, ἐπί εἴκοσι πέντε χρόνια είχε ἐμφυσήσει στόν γερμανικό λαό τήν νοοτροπία τοῦ μίσους, τής κτηνωδίας, τής δολοφονίας. Χωρίς αὐτόν δέν θά γινόταν... 'Από πολύ καιρό δ' Στράιχερ είχε χάσει τό δικαίωμα νά ζῇ».

Τήν Δευτέρα, 30 Σεπτεμβρίου 1946, δ' ένας μετά τόν ἄλλο, οι εἴκοσι ένας κατηγορούμενοι μεταφέρθηκαν ξεχωριστά, ἀπό τά ίσογεια κελλιά τοῦ μεγάρου τής Δικαιοσύνης, στήν αἴθουσα ἀριθμ. 600 δησποτικής προσβολῆς τής Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο. 'Ο Στράιχερ στεκόταν δρ-

θιος μπροστά στούς δικαστάς, στερεώνοντας νευρικά τά ἀκουστικά στά αύτιά του: «Κατηγορούμενε Γιούλιους Στράιχερ», ἀπήγγειλε δ' πρόδερος Λώρενς, «σύμφωνα μέ τό τέταρτο σημεῖο τής κατηγορίας κρίνεσαι ἔνοχος καί καταδικάζεσαι σέ θάνατο δι' ἀπαγχονισμοῦ». 'Ηρεμος δ' Στράιχερ ἔβγαλε τά ἀκουστικά, στράφηκε ἀπότομα καί βγήκε μέ σταθερό βῆμα ἀπό τήν αἴθουσα. «Σέ θάνατο, φυσικά», εἶπε ἐπειτα ἀπό λίγο στόν ψυχολόγο τής φυλακῆς, καθηγητή Τζίλμπερτ. «Ἀκριβῶς δπως τό προέβλεπτα». 'Ο Στράιχερ ἦταν δ μόνος κατηγορούμενος πού καταδικάσθηκε γιά ένα μόνο ἀπό τά τέσσερα σημεῖα τής κατηγορίας (ἀπό τήν κατηγορία τής συνωμοσίας ἀπηλλάγη) καί τοῦ ἐπιβλήθηκε δη ποινή τοῦ θανάτου. 'Ο φόν Σίραχ, πού κι αὐτός κρίθηκε ἔνοχος μόνο γιά ἐγκλήματα κατά τής ἀνθρωπότητος, καταδικάσθηκε σέ εἴκοσι χρόνια κάθειρξη. Στίς ήμέρες πού τόν χώριζαν ἀπό τήν ἐκτέλεση, δ' Στράιχερ περνοῦσε δλο σχεδόν τόν καιρό στό κελλί του, συναντοῦσε καμμιά φορά στούς διαδρόμους τής φυλακῆς τήν γυναῖκα του 'Αντελε, ἔγραφε συχνά στούς γιούς του, ἀρνιόταν νά παρακολουθήσῃ τήν Θεία Λειτουργία, παραπονιόταν συχνά πώς δέν ἔτρωσε ἀρκετά. Τήν Τετάρτη 16 Οκτωβρίου 1946, μιά νύχτα παγερή καί βροχερή, ἀρχισαν στό στάδιο πού βρισκόταν δίπλα στίς φυλακές οι ἐκτελέσεις τῶν ἔνδεκα ἐθνικοσοσιαλιστῶν ἥγετῶν. 'Ο λοχίας Τζών Γούντ, δ δήμιος, περίμενε τούς καταδίκους σέ ένα ίκριωμα ὑψους τεσσάρων μέτρων, δησποτικής προσβολῆς, στόν οποίον έφθανε κανείς ἀνεβαίνοντας δεκατρία σκαλιά. Πρώτος στήν σειρά δ' Ρόμπεντροπ, δ' Γκαϊρινγκ είχε αὐτοκτονήσει στό κελλί του μέ ύδροκυάνειο. 'Ακολούθησαν δ' Κάιτελ, δ' Καλτενμπρούννερ, δ' Ρόζενμπεργκ, δ' Φράνκ, δ' Φρίκ καί δ' Ζάουκελ, πού ἐκτελέσθησαν στίς 2.20'. Πέντε λεπτά ἀργότερα ἥλθε δη σειρά τοῦ Στράιχερ. 'Οξύθυμος καί βίαιος ἀρνήθηκε νά ντυθῇ καί οι φρουροί υποχρεώθηκαν νά μεταχειρισθοῦν βία. 'Οταν μπήκε στό στάδιο, δ' Στράιχερ κτύπησε τά τακούνια του καί κραύγασε «Χάιλ Χίτλερ». 'Επειτα ἔπαψε ἀμέσως καί πρόβαλε ἀντίσταση. Οι ἀνδρες τής Στρατιωτικής Αστυνομίας χρειάσθηκε νά τόν μεταφέρουν «σηκωτό» στά πόδια τής ἀγχόνης. 'Οταν ἀκουσε τήν τυπική ἐρώτηση τοῦ ἀξιωματικοῦ: «Πῶς όνομάζεσαι;» δ' Στράιχερ γέλασε σαρκαστικά: «Τό ξέρετε πολύ καλά, δς μήν παίζωμε κωμωδία». «'Οφείλεις νά πῆς τό δνομά σου», εἶπε δ' ἀξιωματικός. «Στράιχερ, Γιούλιους Στράιχερ», ξέσπασε στό τέλος δ κατάδικος. Στράφηκε, καί, ὀθούμενος ἀπό τούς στρατιώτες, ἀνέβηκε τά δεκατρία σκαλοπάτια. 'Επάνω στό ίκριωμα στράφηκε πρός τούς παρόντες. Κραύγασε: «'Εφέτος οι 'Ἐβραῖοι θά γιορτάσουν πραγματικά τήν ἐορτή τοῦ Πουρίμ. 'Άλλα θυμηθῆτε δτι θά ἔλθη ἡμέρα πού έσας, δλους, θά σᾶς κρεμάσουν οι μπολσεβίκοι». Καί γυρίζοντας στόν Διαμαρτυρόμενο πάστορα: «Είμαι έτοιμος νά πάω στό Θεό».

'Ο δήμιος τοῦ φόρεσε τήν μαύρη κουκούλα. Οι βοηθοί τοῦ ἔδεσαν μέ τά μαύρα δερμάτινα λουριά, τίς κνήμες καί τά χέρια. 'Η καταπακτή ἀνοίξει καί δ' Στράιχερ ἔβγαλε μιά τελευταία κραυγή. 'Ηταν ένας χαιρετισμός στήν γυναῖκα του: «'Αγαπημένη μου 'Αντέλε». Τό σῶμα ἔξαφανίστηκε κάτω ἀπό τό ίκριωμα καί, μέσα στήν βαθειά σιγή, φαινόταν νά ἀνεβαίνη καθαρώτατα ἀπό τήν καταπακτή ένας ἀδύνατος καί παρατεταμένος ἀνθρώπινος θρῆνος. Δύο γιατροί μπήκαν γρήγορα κάτω ἀπό τό ίκριωμα καί βγήκαν σχεδόν ἀμέσως. «'Ο κατάδικος είναι νεκρός». 'Ο θάνατος ήταν ἀκαριαϊος. Λίγες ὡρες ἀργότερα τό φέρετρο μέ τήν σορό τοῦ Στράιχερ καί τών ἄλλων ἥγετῶν τοῦ Τρίτου Ράιχ ἀποτεφρώθηκαν σέ έναν ἀπό τούς κλιβάνους τοῦ Νταχάου. Οι τέφρες σκορπίσθηκαν στόν ποταμό 'Ιζααρ.

GIUSEPPE MAYDA

Άπο τή ζωή τῶν Κοινωτήτων

♦ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 25

νότ», στή μνήμη τοῦ Ἀσέρ Ραφ. Μωϋσῆ. Θέμα τοῦ φετεινοῦ διαγωνισμοῦ ἦταν:

«Ιερουσαλήμ - Πόλη τῆς Είρηνης»

“Οπως ἔτονισε ἡ πρόεδρος τῆς Μπενότ, κ. Λύδια Ἐσκεναζῆ, ἐφέτος ἡ τελετή συνέπεσε μέ τά 30 χρόνια ἀπό τῆς δημιουργίας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ, κατά συνέπεια, γιορτάσθηκαν καὶ οἱ δύο ἐπέτειοι. Ἡ κ. Λίνα Ἐρρέρα ἀναφέρθηκε κατόπιν στήν ίστορία τοῦ Σιωνισμοῦ, καὶ ἡ κ. Βικτωρία Καίμη μίλησε γιά τή θέση τῆς Ἱερουσαλήμ στήν ἑβραική συνείδηση καὶ ἀναφέρθηκε στίς ἐργασίες τῶν παιδιῶν. Ὁ ραββίνος κ. Ἡλίας Σαμπετάϊ, τέλος, παρουσίασε τό θέμα τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς ἐπόμενης χρονιᾶς, πού θά εἶναι: «Ο Δεκάλογος – ἡ σημασία του γιά τήν Ἀνθρωπότητα».

“Ολοι οἱ παριστάμενοι χάρηκαν καὶ θαύμασαν τά γραπτά τῶν παιδιῶν, πού μέ τήν παιδική τους ἀγνότητα ὅμνησαν καὶ τραγούδησαν τόν ὅμνο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης – τήν Ἱερουσαλήμ.

* Τό Α' βραβεῖο (3.000 δρχ.) ἐπῆρε δι μαθητής τοῦ ἑβραικοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν, Ἐρρίκος Βεντούρης.

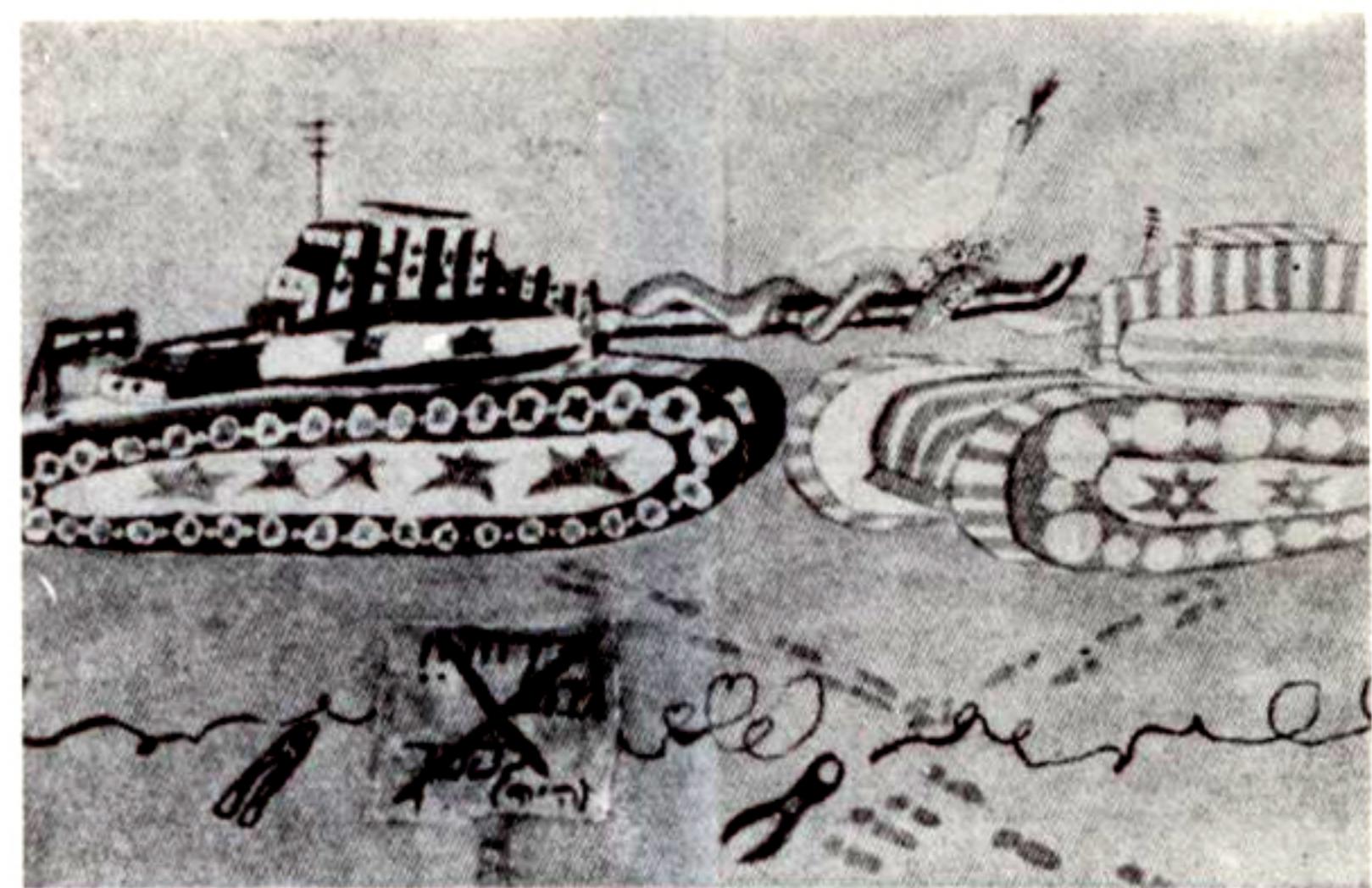
* Τό Β' βραβεῖο (2.000 δρχ.) μοιράσθηκαν οἱ μαθητές τοῦ ἑβραικοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Λαρίσης, Δαυΐδ Χ. Ἀρράρ καὶ Ἀννίτα Βενουζίου.

* Τό Γ' βραβεῖο (1.000 δρχ.) ἐπῆρε ἡ μαθήτρια Ρένα Κωστή ὅπο τήν Χαλκίδα.

* Στούς παρακάτω μαθητές ἐδόθη ἐπαινος συμμετοχῆς κι ἔνα συμβολικό δῶρο, προσφορά τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Θεσ/νίκης: Ἀσσέα Σουλτάνα (Ἀθή-

να), Λέων Γαβριηλίδης (Ἀθήνα), Σάρρα Μαγρίζου (Λάρισα), Ἀλβέρτος Μιζραχῆς (Λάρισα), Μπέζα Λίνα (Λάρισα), Δαυΐδ Μωϋσῆς (Λάρισα), Δαυΐδ Ναχμίας (Ἀθήνα), Νινέτα Σαμπά (Ἀθήνα), Ντόλυ Φίς (Λάρισα) καὶ Δαυΐδ Φρανσές (Λάρισα).

* Εἰδικός ἐπαινος ἀπονεμήθηκε στή μαθήτρια τῆς Γ' Γυμνασίου, Νεχάμα Κοέν ἀπό τήν Χαλκίδα.

Η ΕΙΡΗΝΗ ΟΠΩΣ ΤΗΝ ΒΛΕΠΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Στή Γενεύη ἀνοιξε ἔκθεσις παιδικοῦ σχεδίου μέ θέμα «Ἡ Είρηνη μου», μέ συμμετοχή παιδιῶν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς Αἰγύπτου. Τό εἰκονιζόμενο ἔργο τοῦ δωδεκαετοῦς Ἰσραηλινοῦ Σαχάρ εἶναι συμβολικό: ὁ μικρός ζωγράφος ἐπιθυμεῖ τά ἀντίπαλα βήματα νά ἔνωθοῦν, οἱ ἔχθροί νά ἀγκαλιάση ὁ ἔνας τόν ἄλλον, νά κοποῦν τά συρματοπλέγματα καὶ νά καταρριφθοῦν οἱ πινακίδες τῆς Ἀραβο - Ἰσραηλινῆς μεθορίου. Τήν ἐλπίδα γι' ὅλα αὐτά ἐκφράζει ἡ λευκή ύπερμεγέθης περιστερά μέ τόν κλάδο ἐλαίας στό ράμφος.

Άπό τά δημοσιεύματα τοῦ τύπου

♦ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 22

«Ἄκροπολις»

Μέ τήν εύκαιρία τῶν 30 χρόνων δύ ύφυπουργός κ. Γ. Ἀποστολάτος διηγεῖτο σέ φίλους του: «Ἄρχιστράτηγος τοῦ στρατοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας τῆς Βίβλου δρίσθηκε τότε ἔνας νέος 31 ἑτῶν, βαθιά φιλέλληνας πού δέν εἶχε καμιά σχέσι μέ τήν στρατιωτική τέχνη καὶ πού ἀντιμετώπισε τίς πολυάριθμες στρατιές τῶν ἀντιπάλων του σκύβοντας καὶ μελετώντας τήν Βίβλο καὶ τά Ιστορικά παραδείγματα ἀπό τίς σελίδες της. Πρόκειται γιά τόν σημερινό διάσημο ἀρχαιολόγο καὶ καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου Ἱεροσολύμων Γιγκαέλ Γιαντίν, δόποιος ἐπισκέφθηκε ἐπανειλημένα τήν Ἑλλάδα καὶ πού μόλις πρόσφατα ἀνακατεύθηκε στήν πολιτική τῆς χώρας του δημιουργώντας ἔνα νέο κόμμα. Σήμερα μετέχει σάν ἀντιπρόδρος στήν Κυβέρνησι τοῦ κ. Μπεγκίν. Θύμισε ἀκόμη δ κ. Ἀποστολάτος τίς βαθειές γνώσεις τῆς Ἑλληνικῆς Ιστορίας καὶ γλώσσας τοῦ ἀδρυτῆ τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραὴλ Μπέν Γκουριόν, πού δταν ἐφθασε «Ινγκόγνιτο» στήν Ἀθήνα τό 1951 κατανάλωσε πολλές ὥρες στά ύπόγεια καταστήματα στό Μοναστηράκι γιά νά ἀνακαλύψῃ ἐνδιαφέρουσες κλασσικές Ἑλληνικές ἐκδόσεις» (17/5).

«Ἐλευθεροτυπία»

Σέ σχόλιο γιά τήν ἐπέμβαση τοῦ Ἰσραὴλ στό Λίβανο καὶ τήν ἀνάγκη τῆς ἀμύνης τῶν Ἰσραηλινῶν γράφει δτι «Πολύ προτιμότερο θά ἦταν νά δεχτεῖ τό Ἰσραὴλ τήν ἀνάγκη νά συνυπάρξει μέ τό ἐλεύθερο, ἀνεξάρτητο κράτος τῆς Παλαιστίνης» (18/5).

עץ חיים ריא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...

(Παροιμ. 3:18)

Η έφημερίδα αύτή έκμεταλλεύεται κάθε εύκαιρια γιά νά πολεμήσει τίς διακρίσεις σέ βάρος τῶν Ἑβραίων. Μεταξύ τῶν ἑκστρατειῶν πού γίνονται άπό τίς στῆλες της, ἀναφέρουμε αύτήν πού ἀφορᾶ τήν ὑποχρεωτική κυριακάτικη ἀνάπausη. Ὁ σχετικός ἀπό τίς ἀρχές ἐπιβεβλημένος νόμος, ὑποχρεώνει τούς Ἑβραίους νά κλείνουν τά μαγαζιά τους τήν Κυριακή, ἐνῶ ἡ παράδοση τούς ἐπιβάλλει νά ἀργοῦν τό Σάββατο.

Ὁ Ἰσαάκ Σιακκῆ, πού παράλληλα μέ τίς δραστηριότητές του εἶχε ὑποστηρίξει τό Λαϊκό Βασιλικό Κόμμα, ὑπῆρξε ἐκλεγμένο μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου τό 1920 καί τό 1927 καί τῆς Γερουσίας τό 1932.

Ἐκδιώχθηκε ἀπό τούς ναζί στά Στρατόπεδα τῆς Πολωνίας ἀπ' ὅπου καί δέν ἐπέστρεψε.

ΜΕΝΤΕΣ ΜΠΕΣΣΑΝΤΣΙ: Γόνος μιᾶς δχι καί τόσο εύνοημένης οίκογένειας, ὁ Μεντές Μπεσσαντσί μαθαίνει τά πρῶτα του γράμματα στό σχολεῖο τοῦ Ταλμούδ Τορά, καί συνεχίζει τίς σπουδές του στό σχολεῖο τῆς Ἀλιάνς, κατορθώνει δέ νά μάθει μέ τελείως δικά του μέσα, πολλές γλῶσσες, καί ἴδιαίτερα τήν γαλλική.

Ἀπό μικρός ἀφοσιώνεται στήν δημοσιογραφία, καί συνεργάζεται

σέ πολλές ἔφημερίδες πού ἔκδίδονται στά ἑβραιο - ισπανικά ἢ γαλλικά. Μεταξύ αὐτῶν σημειώνουμε: «ΕΛ ΠΟΥΕΜΠΛΟ» (στά ἑβραιο - ισπανικά) καί «Λ' ΕΝΤΕΠΑΝΤΑΝ» στά γαλλικά, ἡ ὅποια κυκλοφορεῖ κατά τήν διάρκεια μιᾶς τριακονταετίας.

Ὁ Μ. Μπεσσαντσί διακρίνεται γιά τήν δριμεία πέννα του καί γιά τή μεγάλη του ἀγωνιστικότητα. Ἀπό τίς στῆλες τῶν ἔφημερίδων του διεξάγει δύσκολες ἑκστρατείες γιά νά ὑποστηρίξει τά πολιτικά δικαιώματα τῶν Ἑβραίων. Στήν πολιτική, γενικώτερα, είναι δπαδός τοῦ Φιλελεύθερου Κόμματος, τοῦ δποίου τότε ἀρχηγός είναι ὁ γνωστός πολιτικός Ἐλευθέριος ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ, καί ἐκλέγεται ἀρκετές φορές στή Βουλή. Γιά μερικά χρόνια ἐκτελεῖ καθήκοντα Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Σιωνιστικῆς Ὀμοσπονδίας.

Μέ τήν κατάκτηση τῆς πόλης ἀπό τά γερμανικά στρατεύματα, ὁ Μ. Μπεσσαντσί, γνωστός γιά τίς σφοδρές ἐπιθέσεις του ἐναντίον τῶν ναζί καί τῶν διατάξεων τους, προσπαθεῖ νά γλυτώσει ἀπό τά νύχια τῆς Γκεστάπο καί δραπετεύει στήν Κρήτη. "Οταν δμως τό νησί αύτό πέφτει στά χέρια τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων, ἡ Γκεστάπο κατορθώνει νά τόν συλλάβει, καί τόν ἔξορίζει στά στρατόπεδα τῆς Πολωνίας ἀπ' ὅπου καί δέν ἐπέστρεψε.

ΣΟΛΟΜΩΝ ΡΟΥΜΠΕΝ – ΜΟΡΔΕΧΑΪ

Ο ΕΒΡΑΪΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΩΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΧΡΟΝΙΚΑ» (ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Νο 1 (ΤΕΥΧΟΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1978)

Ο Έβραικός Τύπος στή Θεσσαλονίκη και γενικώτερα στήν Ελλάδα

Τό θέμα τοῦ έβραικοῦ τύπου τῆς Ελλάδος ἔχει ἀπασχολήσει σέ σειρά ἄρθρων τούς ἀναγνῶστες τῶν «Χρονικῶν».

Ἡ μελέτη τοῦ κ. **Σολομών Ρουμπέν Μορδεχαϊ** συπληρώνει, μέ νέα ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, καὶ δλοκληρώνει τό δλο θέμα.

μιουργήθηκε εἰς μνήμην τοῦ μεγάλου "Ελληνα σιωνιστή ΜΟΣΕ ΚΟΦΙΝΑ.

Στό Τέλ - Ἀβίβ, γίνεται ἔνας ἀπό τούς ίδρυτές τῆς Λέσχης KANTIMA.

Ο Νταβίντ Φλωρεντίν, πεθαίνει στό Τέλ - Ἀβίβ, στίς 3 Ἀβ τοῦ 5701 (1941).

ΓΙΟΣΣΕΦ ΟΥΖΙΕΛ: Γεννημένος στίς 21 Σιβάν 5648 (1888). Εἶναι ἀπόγονος τοῦ Ραμπανί καὶ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς κοινότητας. Ἀπό τήν νεαρή του ἡλικία προσκολᾶται στὸν Σιωνισμό καὶ θεωρεῖται ἔνας ἀπό τούς δημιουργούς τοῦ κινήματος αὐτοῦ στήν Θεσσαλονίκη. Μαθαίνει τά πρῶτα του γράμματα στὸ σχολεῖο Ταλμούδ - Τορά. Στή συνέχεια συνεχίζει τήν φοίτησή του στὸ σχολεῖο τῆς Ἀλιάνς καὶ στὸ Ιταλικό σχολεῖο τῆς πόλης.

Στά χρόνια πρίν τήν ἀλιγιά του στό Έρετς - Ισραέλ, δ Ζοζέφ Ούζέλ παίρνει μέρος στήν σύνταξη τῶν «ΕΛ ΑΒΕΝΙΡ», «ΤΡΙΜΠΟΥΝΑ ΛΙΜΠΕΡΑ» καὶ «ΡΕΒΙΣΤΑ ΠΟΠΟΥΛΑΡΑ». Γιά ἔνα σύντομο χρονικό διάστημα ἐκδίδει τήν «ΛΑ ΕΣΠΕΡΑΝΣΑ», δργανο τῆς Ελληνικῆς Σιωνιστικῆς Όμοσπονδίας. Γράφει, ἐπίσης, πολλά μυθιστορήματα, μέ θέματα παρμένα ἀπό τήν ζωή καὶ τά ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν Εβραίων τῆς Θεσσαλονίκης. Τέλος, μεταφράζει στά έβραιο - ισπανικά τό σύγγραμα τοῦ Θεόδωρου "Ερτσελ ALTNEULAND.

Ο Ζοζέφ Ούζέλ πηγαίνει στό Έρετς - Ισραέλ τό 1920. Μετά ἀπό μία ἀποτυχημένη προσπάθεια νά ίδρυσει μία ἐμπορική ἐπιχείρηση, τό 1929, ἀναλαμβάνει καθήκοντα σάν γραμματέας τῆς Ἀρχιραββινείας τοῦ Τέλ - Ἀβίβ.

Στό Έρετς - Ισραέλ συνεχίζει τήν κοινωνική καὶ λογοτεχνική του δραστηριότητα. Βοηθᾶ στήν βελτίωση τῆς καταστάσεως τῶν ἐργατῶν τοῦ λιμανιοῦ, καὶ παίρνει μέρος στούς δργανισμούς ΛΑΣΣΑΝΤ καὶ ΜΠΑΝΙΜ ΛΙΓΚΒΟΥΛΑΜ. Προσφέρει ἐπίσης τίς ύπηρεσίες του στήν οίκοδόμηση τῆς συνοικίας NOPNTIA.

Τό 1929, ἐκδίδει τό κύριο ἔργο του «ΑΜΙΓΚΝΤΑΛ ΑΛΑΒΑΝ» ('Ο Λευκός Πύργος) πού περιγράφει μία είκόνα γεμάτη ἀγάπη γιά τήν πόλη πού γεννήθηκε, τούς Εβραίους κατοίκους της καὶ τό λιμάνι της πού τηρεῖ τήν ἀργία τοῦ Σαββάτου καὶ γενικά, γιά τήν ίδιωτική καὶ κοινωνική ζωή τῶν Εβραίων τῆς Θεσσαλονίκης. Ο Ζοζέφ Ούζιέλ διετέλεσε γιά πολλά χρόνια Πρόεδρος τῆς Ενωσης Ελλήνων Εβραίων στό Ισραήλ.

Πέθανε στό Τέλ - Ἀβίβ, στίς 22 Σεβάτ 5728 (1968).

ΙΣΑΑΚ ΣΙΑΚΚΗ: Γεννημένος τό 1880 στήν Λάρισα, δ Ισαάκ Σιακκῆ, ἐγκαθίσταται στήν Θεσσαλονίκη, δπου καὶ ἀσκεῖ τό ἐπάγγελμα τοῦ ράφτη. Στήν πόλη αὐτή ύπηρχαν τότε διάφορες ἐπαγγελματικές δργανώσεις, οἱ δποῖες δημιουργεῖ τήν Όμοσπονδία τῶν έβραικῶν Σωματείων, ἡ δποία σιγά - σιγά γίνεται μία πρώτης τάξεως δύναμι πού ἀσκεῖ μεγάλη ἐπιρροή ἀκόμα καὶ στίς μή - έβραικές παρόμοιες δργανώσεις.

Μέ τήν βοήθεια τῶν Νταβίντ Φλωρεντίν, Γιοσέφ Ἀντζελ καὶ Ἀβραάμ Μπεναρδγια, δ Ισαάκ Σιακκῆ ἐκδίδει τήν «ΛΑ ΒΕΡΝΤΑΝΤ», δργανο τῆς Όμοσπονδίας.

ύπό τήν σύνταξη τῶν Ἀσέρ Μωϋσῆς καὶ Ραφαήλ Κωνσταντίνη. Ἡ ἐκδοσή της σταματᾷ μέ τὸν θάνατο τοῦ τελευταίου. Μερικά χρόνια ἀργότερα κυκλοφορεῖ ἡ δεκαπενθήμερη «ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ» ύπό τήν σύνταξη τοῦ Μαρσέλ ΓΙΟΕΛ. Ἡ ἐφημερίδα αὐτή εἶναι σήμερα τὸ μοναδικό ἑβραϊκό ἔντυπο σέ ἑλληνική γλώσσα.

Δέν νομίζω πῶς κατώρθωσα μέ τὸ ἄρθρο μου αὐτό πάνω στὸν ἑβραϊκό τύπο τῆς Ἑλλάδας νά δώσω μιά ὀλοκληρωμένη εἰκόνα του στή χώρα αὐτή. Οι πηγές ἀπό όπου θά μποροῦσα νά ἀντλήσω τίς πληροφορίες μου δέν ἥταν πολλές, εἴτε λόγω τῶν πολυαριθμῶν πυρκαϊῶν πού ἔπληξαν τήν Θεσσαλονίκη, εἴτε λόγω τῆς δημεύσεως ἀπό τούς ναζί πολλῶν ἀρχείων καὶ βιβλιοθηκῶν Ἰ-

διωτικῶν ἀλλά καὶ κοινοτικῶν. Γιά νά γράψω τό ἄρθρο αὐτό μέ βοήθησαν μελέτες γραμμένες ἀπό τὸν ἑρευνητή Μιχαέλ ΜΟΛΧΟ, ὁ Ἀσέρ Μωϋσῆς, καθὼς καὶ διάφορες πληροφορίες πού μοῦ ἔδωσαν οἱ Ἀβραάμ Ρεκανάτι, Ἀβραάμ Μπεναρόγια καὶ Μεντές Ματαλών. Στίς σελίδες μου αὐτές δέν περιέλαβα τά ὄνόματα τῶν ἑκδόσεων στά ἑβραϊο-ισπανικά πού κυκλοφόρησαν στήν Τουρκία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαυΐα καὶ ἄλλοϋ. Αὐτή ἡ ἔρευνα ὅμως ὀφείλει νά γίνη, μέ διδήποτε ὑλικό μπορεῖ νά βρεθῇ στίς βιβλιοθῆκες καὶ τά ἀρχεῖα ἄλλων χωρῶν, ὑλικό τό ὅποιο εἶναι πρωρισμένο νά ρίξῃ περισσότερο φῶς στὸν ἑβραϊο-ισπανικό τύπο, εἴτε τῶν βαλκανικῶν χωρῶν, εἴτε ἀκόμα καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΝΤΑΒΙΝΤ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ: Γεννημένος στήν Θεσσαλονίκη τό 1874. Σπουδάζει στό Ταλμούδ Τορά καὶ στήν Ἀλιάνς. Μέ δικά του μέσα ἀποκτᾶ μία εύρεια ἐγκυκλοπαιδική μόρφωση καὶ μαθαίνει πολλές γλώσσες.

Τό 1897, ἐκδίδει τήν ἐφημερίδα «ΕΛ ΑΒΕΝΙΡ», μέ τήν διαδώσει τήν ἀγάπη γιά τίς ἑβραϊκές καὶ ἑθνικές ἀξίες. Ἐν δσω ἡ πόλη κυβερνᾶται ἀπό τούς Τούρκους, ιδρύει τήν σιωνιστική «Ἐνωση KANTIMA».

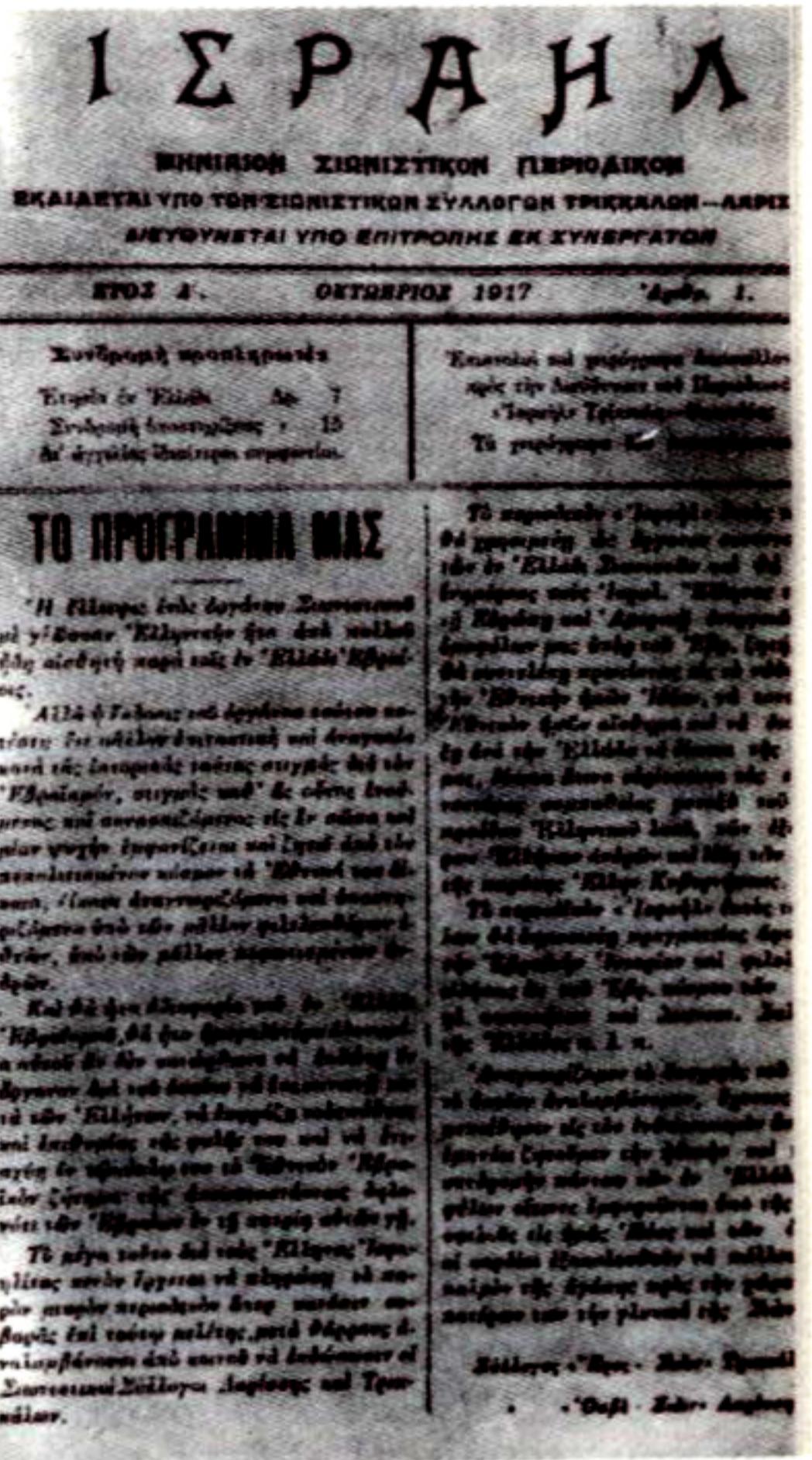
Γιά πολλά χρόνια ὁ Νταβίντ Φλωρεντίν βρίσκεται ἐπικεφαλῆς τής σιωνιστικῆς δραστηριότητας στήν Θεσσαλονίκη καὶ τήν Ἑλλάδα.

Ἐπισκέπτεται τρεῖς φορές τό Ἐρετς - Ἰσραέλ, καὶ συμμετέχει σέ 11 σιωνιστικά συνέδρια σάν ἀπεσταλμένος τῆς Ἑλλάδας, κι ἀκόμα σάν ἐκλεγμένο μέλος τῆς Μεργάλης Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Παγκόσμιας Σιωνιστικῆς Ὀργάνωσης. Γιά τρία χρόνια διευθύνει στό Λονδίνο τό Συμβούλιο τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς. Θεωρεῖται ἀπό αὐτούς πού προσπάθησαν μέ πρωτοβουλία τους νά πραγματοποιήσουν τήν μετανάστευση ἐργατῶν τοῦ λιμανιοῦ τῆς Θεσσαλονίκης στό Ἐρετς - Ἰσραέλ.

Τό 1933, πηγαίνει στό Ἰσραήλ καὶ ἔγκαθίσταται στό Τέλ - Ἀβίβ. Παίρνει μέρος στήν ἰδρυση τοῦ Μοσάβ ΤΣΟΥΡ ΜΟΣΕ, τό διποῖο δη-

· Ὁ ἑβραϊκός τύπος στή Θεσσαλονίκη, καὶ κυρίως ὁ ἑβραϊο-ισπανικός (ἢ λαντίνο), ὁ διποῖος ἑκδιδόταν τυπωμένος μέ στοιχεῖα RASHI, ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στήν ζωή τῶν ἑβραίων σεφαρντίμ στίς χώρες τῆς Ἀνατολῆς. Καλλιέργησε στό κοινό τό ἑβραϊκό πνεῦμα, καὶ διέδωσε τό ἰδεῶδες τῆς ἑθνικῆς ἀναγέννησης καὶ τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ πού χαρακτήριζε τό κοινό αὐτό. Ἐκτός ἀπό πληροφορίες γιά τήν τοπική, ἀλλά καὶ τήν παγκόσμια ἐπικαιρότητα, δ τύπος αὐτός δημοσίευε νέα σχετικά μέ τήν ἑβραϊκή ζωή, καθὼς καὶ ἄρθρα πάνω στήν ιστορία τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ. Μυθιστορήματα μεταφρασμένα ἀπό διάφορες γλώσσες, κυρίως ἀπό τά γαλλικά, ἔκαναν τήν ἐμφάνισή τους στήν ἑβραϊο-ισπανική διάλεκτο, καθὼς καὶ πρωτότυπα ποιήματα καὶ διηγήματα, πρᾶγμα πού συνέβαλε στήν ἀνάπτυξη μιᾶς γλώσσας ἀπλῆς καὶ λαϊκῆς, πλασμένης ἔτσι ώστε νά γίνεται καταληπτή ἀπό τό πλατύ κοινό.

Δέν ύπῆρξε ποτέ διαμάχη ἀνάμεσα στούς σεφαρντίμ, δημοσ. π.χ. ύπῆρξε στήν Πολωνία μεταξύ τής πολωνικῆς γλώσσας καὶ τῶν γίντις. Οι ἀνθρωποί ἐπηρεασμένοι ἀπό τήν εὐρωπαϊκή κουλτούρα, μποροῦσαν νά βροῦν τήν πνευματική τους τροφή διαβάζοντας τόν γαλλικό τύπο, ἀν καὶ οἱ μάζες ἥταν πιό εὐχαριστημένες μέ τόν ἑβραϊο-ισπανικό. Στήν Ἑλλάδα, μέχρι τήν κατάληψή της ἀπό τά γερμανικά στρατεύματα, στόν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ἐμφανίστηκαν ἐφημερίδες στήν ἑβραϊο-ισπανική διάλεκτο, παρά τήν βαθμιαία ἐλάττωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀναγνωστῶν καὶ τήν ἔξαφάνιση τῶν πιό παλιῶν γενιῶν, σάν συνέπεια τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐπιβεβλη-

Τό μηνιαῖο περιοδικό «Ισραήλ»,
Τρίκαλα, 1917.

μένου ἀπό τήν κυβέρνηση ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος στά δημόσια καὶ ἴδιωτικά σχολεῖα, βάσει τοῦ διποίου τά διάφορα μαθήματα διδάσκονταν στά γαλλικά.

Σ' αὐτό τό ἄρθρο, πού εἶναι ἀφιερωμένο στίς ἑβραϊκές ἐφημερίδες τής Θεσσαλονίκης, δέν θά μποροῦσα νά μήν σταθῶ στήν ἔξελιξη τής ἑβραϊο-ισπανικῆς διάλεκτου, ἡ διποία κατά τήν γνώμη μου ἀξίζει ἴδιαίτερη μελέτη. Αὐτή ἡ διάλεκτος πού μιλιόταν ἀπό τούς διωγμένους τής ισπανικῆς ιερᾶς Ἐξέτασης, ύπέστη διά μέσου τῶν γενεῶν πολ-

λές άλλοιώσεις καί προσαρμόστηκε στίς γλώσσες τοῦ περιβάλλοντος καί στά έκπαιδευτικά συστήματα, πού ἦταν ἐφαρμοσμένα στίς χῶρες πού είχαν συγκεντρώσει τούς διασωθέντες ἀπό τὴν Ἱερά Ἐξέταση. Ἡ ἐπίδραση τῆς γαλλικῆς καί Ιταλικῆς γλώσσας — πού διδάσκονταν στά σχολεῖα — ἦταν ἀποφασιστικῆς σημασίας γιά τὴν ἔξελιξη τῆς ἑβραιο-ισπανικῆς διαλέκτου.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἀφ' ὅτου ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε ἐλληνική, ἥρχισε νά πραγματοποιεῖται μιά διαδικασία «έλληνικοποίησης». Τά ξένα σχολεῖα, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν ἴδιωτικῶν ἑβραϊκῶν, σιγά-σιγά ἔχασαν τὴν δύναμη καί τὴν ἐπιρροή τους.

Τό Ὁλοκαύτωμα καί ἡ ἔξολόθρευση τῶν 60.000 Ἐλλήνων ἑβραίων στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως, είχαν σάν ἀποτέλεσμα τὴν παρακμή τῆς ἑβραιο-ισπανικῆς διαλέκτου σέ τέτοιο σημεῖο, ὥστε ἡ γλώσσα αὐτή νά μήν μιλιέται παρά μόνο ἀπό τούς λιγοστούς διασωθέντες πού ζοῦν σήμερα στήν Θεσσαλονίκη, καί αὐτοί πού γεννήθηκαν μετά τὴν ἀπελευθέρωση, νά μήν μποροῦν νά τὴν μιλήσουν μέ τούς γονεῖς τους ἀκόμη ἢ μέ διάφορα ἡλικιωμένα πρόσωπα.

Ἄν καί στήν Ὁθωμανική αὐτοκρατορία ὑπῆρχαν ἑβραικά τυπογραφεῖα ἀπό τὸν 16ο αἰώνα, ἵσως καί νωρίτερα, ἡ βασική τους ἐργασία συνίστατο στό νά τυπώνουν βιβλία προσευχῶν κυρίως, καί εἰδικώτερα τὴν Βίβλο μεταφρασμένη σέ λαντίνο, καθώς καί συγγράμματα ραββίνων πάνω σέ σχολία τοῦ Νόμου καί τῶν Χαλαχότ. Ἡ ἔκδοση ἐφημερίδων ἥρχισε μόλις τὸν περασμένο αἰώνα. Ἡταν μιά προσπά-

θεια πού εἶχε σάν σκοπό της μάλλον νά διδάξῃ τό κοινό, παρά νά τό ἐνημερώσῃ γιά τίς διάφορες ἔκδηλωσεις τῆς ζωῆς στήν Θεσσαλονίκη καί τό ἔξωτερικό.

Θά διαιρέσουμε τό ἄρθρο αὐτό, σέ πολλά κεφάλαια, ἀνάλογα μέ τίς τάσεις τῶν ἐφημερίδων πού ἐμφανίστηκαν στήν Θεσσαλονίκη, μέχρι τὴν ναζιστική κατοχή.

Ο γενικός τύπος σέ ἑβραιο-ισπανική διάλεκτο

Πρόδρομος τῆς ἑβραιο-ισπανικῆς δημοσιογραφίας είναι ὁ Ραμπί Γιεουντά Νεχαμά (1826 – 1899) πού ἔκδίδει τὴν ἐφημερίδα «ΕΛΛΟΥΝΑΡ» (Τό Φεγγάρι). Ἡ ἐφημερίδα αὐτή περιέχει μεταφράσεις ἀπό ἄρθρα δημοσιευμένα στήν ἑβραική γλώσσα σέ Ρωσικές καί Πολωνικές ἐφημερίδες, καθώς καί σχόλια γιά τὴν ἐμπορική ζωή τῆς χώρας. Ἐν τούτοις, ὁ πρῶτος πού ἔκδίδει μιά καθαρά εἰδησεογραφική ἐφημερίδα είναι ὁ τυπογράφος ΣΑΑΝΤΙ ΑΛΕΒΥ ΕΣΚΕΝΑΖΙ (πέθανε τό 1905). Ἡ ἐφημερίδα «ΛΑ ΕΠΟΚΑ» (‘Η Ἐποχή), κάνει τὴν ἐμφάνισή της τὴν 1η Νοεμβρίου 1875. Ἀρχισυντάκτης τῆς είναι ὁ ΣΑΜ ΛΕΒΥ, γυιός τοῦ Σααντί. Ὁ Σάμ Λεβύ, ὑπῆρξε δημοφιλῆς καί προκισμένος δημοσιογράφος, ὁ δόποις κατά τὴν διάρκεια τῆς ζωῆς του συμμετεῖχε στήν ἔκδοση πολλῶν ἐφημερίδων, ἔχεδις μάλιστα καί ἔναν ἐτήσιο δόηγό, μέ τό ψευδώνυμο ΓΚΛΙΝΤ ΣΑΜ ἀφιερωμένο στίς χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εύρωπης.

Τό περιεχόμενο τῆς «ΛΑ ΕΠΟΚΑ» είναι ποικίλο. Δίνει στούς ἀναγνώστες της κάθε είδους πληροφορία γιά τὴν παγκόσμια πολιτική, τὴν

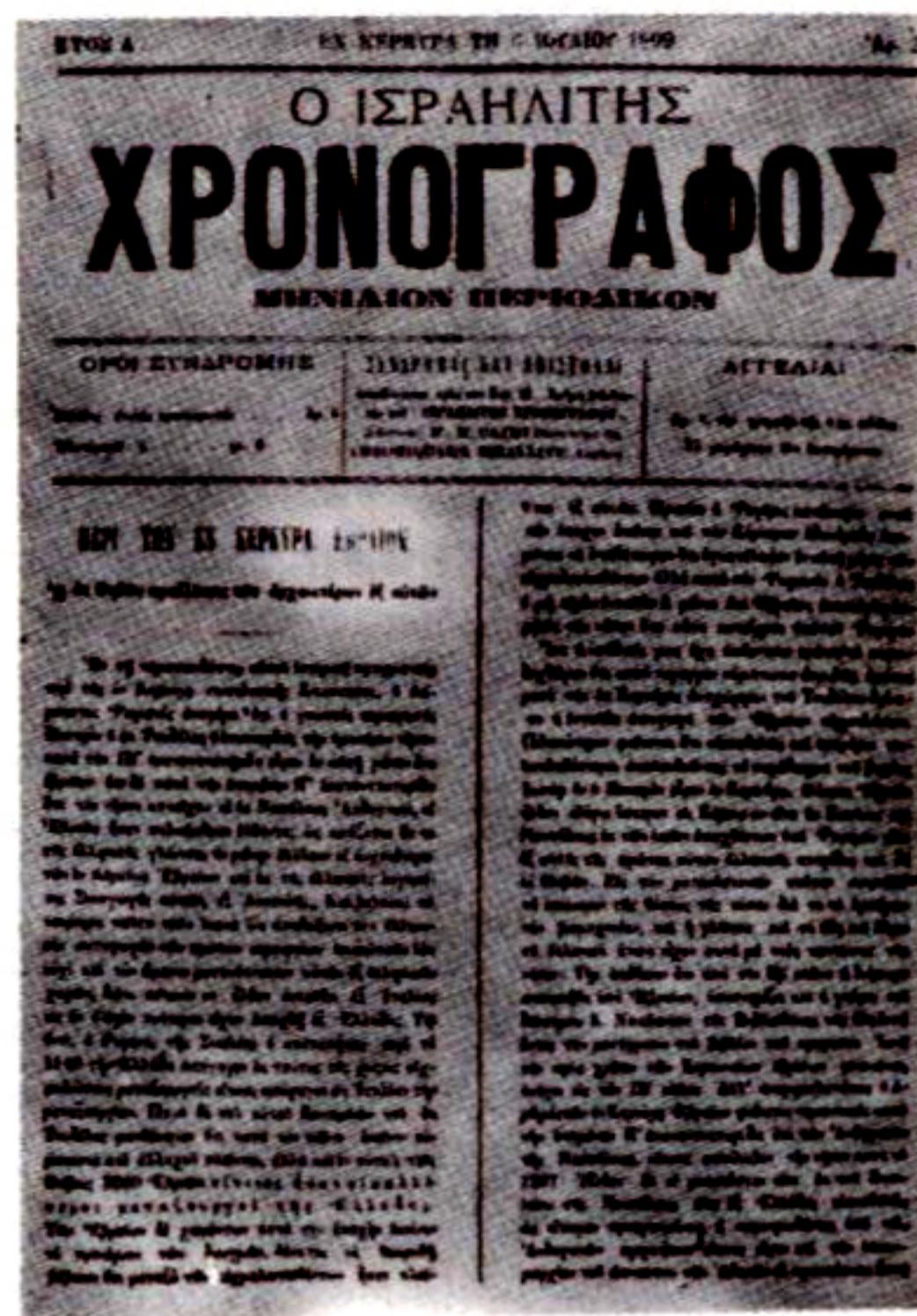
γραμμένα ἀπό ντόπιους συγγραφεῖς. Ὡφείλω νά ἀναφέρω μερικά ὄνόματα: Ἄβραάμ Χαμπίμπ, Ραφαέλ Χαμπίμπ, Ἄβραάμ Ἀλκαλάη, Μπαρούχ Μπέν Γιακώβ, Ντανιέλ Σαΐας.

Ἐφημερίδες στήν ἐλληνική γλώσσα

Οἱ πληροφοριακές πηγές ὅσον ἀφορᾶ τίς ἐφημερίδες αὐτές, δέν εἶναι πολλές. Στήν Θεσσαλονίκη, ἡ ἐλληνική γλώσσα μιλιέται λίγο ἀπό τούς ἑβραίους, λόγω τοῦ ὅτι ἡ πόλη ἀνήκε στήν Ὁθωμανική Αὐτοκρατορία μέχρι τό 1912. Ἐν τούτοις, στίς πόλεις τῆς Παλαιάς — Ἐλλάδας, ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους σποραδικά ἔκδόσεις στήν ἐλληνική γλώσσα. Μαθαίνουμε γί' αὐτές χάρις στόν Ἀσέρ ΜΩΪΣΗ, πού ὑπῆρξε Πρόεδρος τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητας, Πρόεδρος τῆς Ἐλληνικῆς Σιωνιστικῆς Ὁμοσπονδίας, καί ὁ δόποις μέ τὴν δημιουργία τοῦ Κράτους τοῦ Ἰσραήλ, διωρίσθηκε διπλωματικός ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἰσραήλ στήν Ἐλλάδα.

Στό ἄρθρο του: «Τό σιωνιστικό κίνημα στήν Θεσσαλονίκη καί στίς ἄλλες πόλεις τῆς Ἐλλάδας», διαβάζουμε ὅτι ἥδη ἀπό τό τέλος τοῦ περασμένου αἰώνα κάνει τὴν ἐμφάνισή της στήν Κέρκυρα ἡ ἐφημερίδα «Ο ΙΣΡΑΗΛΙΤΗΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ». Ὁ ιδρυτής καί συντάκτης της Μωσέ Χαίμης δημοσιεύει ἀπό τίς στήλες τῆς τό μήνυμα τοῦ Θεόδωρου Ἐρτσελ. «Οταν ὁ Χαίμης ἐγκαθίσταται μετά ἀπό λίγο καιρό στήν Ἀθήνα, ἔκδίδει τὴν μηνιά της ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ». (1912 – 1916).

Στά Τρίκαλα, ἔνας ντόπιος δικηγόρος, ὁ Γιομτόβ ΓΙΑΚΟΕΛ (πού

Ἡ μηνιά της Ἐπιθεώρησης «Ο Ισραηλίτης Χρονογράφος» τοῦ Μ. Καϊμη, Κέρκυρα, 1899.

έγκαθίσταται στήν Θεσσαλονίκη καί ἔκτελει χρέη νομικοῦ σύμβουλου τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητας τῆς πόλης αὐτῆς), ἔκδίδει τὴν ἐφημερίδα «ΙΣΡΑΗΛ». Καί μιά ἀκόμη ἐφημερίδα πού ἐπίσης κυκλοφορεῖ στήν Θεσσαλονίκη ἀπό τόν Γιομτόβ ΓΙΑΚΟΕΛ, είναι ἡ «ΝΕΑ ΣΙΩΝ». Ἡ ἐφημερίδα αὐτή συνεταιρίζεται ἀργότερα πού τήν ἐφημερίδα «ΛΑ ΡΕΝΑΣΣΕΝΣΙΑ ΤΖΟΥΔΙΑ» πού κυκλοφορεῖ στήν Θεσσαλονίκη στά ἑβραιο-ισπανικά.

Ἡ «Ἐνωση Σιωνιστῶν τῆς Ἀθήνας, ἔκδίδει ἀπό πλευρᾶς της, τήν μηνιά της ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ», τῆς δόποιας ἡ σύνταξη ἐμπιστεύεται στόν Ραφαήλ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗ. Ἡ ἐφημερίδα αὐτή κυκλοφορεῖ μέχρι τό 1937. Μετά τήν ἀπελευθέρωση από τόν ναζιστικό ζυγό, ἐμφανίζεται ἡ ἐφημερίδα «ΕΒΡΑΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

«Λά Ρενεσάνσια Τζούδια», έφημερίδα Θεσ/νίκης, 1928.

ΛΩΝ, ό δοποιος γίνεται και συντάκτης της. Συνεργάζονται έδω οι περισσότεροι από τους δημοσιογράφους της «ΛΑ ΒΑΡΑ».

— «ΕΛ ΠΟΥΝΤΣΟΝ» (Τό Αγκάθι), της όποιας ίδιοκτήτης είναι ό Ισαάκ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ πού έκδιδει έπισης τίς έφημερίδες «ΛΑ ΜΠΟΖ ΝΤΕΛ ΠΟΥΕΜΠΛΟ» και «ΕΛ ΤΙΕΜΠΟ» πού ήδη έχουν άναφερθη.

— «ΛΑ ΤΡΟΜΠΕΤΑ», ύπο τήν σύνταξη των Ισαάκ Κοέν και Χαίμ ΑΛΒΟ.

— «ΕΛ ΡΙΖΟΝ» (Ο Γελωτοποιός), πού έκδιδεται από τόν τυπογράφο Μωύς ΑΣΣΑΕΛ, μέ τήν συνεργασία τών Μωύς ΚΑΡΑΣΣΟ, Μοσών ΚΑΖΕΣ, Μεντές ΜΑΤΑΛΩΝ και Σολομών ΡΟΥΜΠΕΝ.

— Μία από τίς τελευταίες έφημερίδες αύτοῦ τοῦ είδους είναι και η «ΕΛ ΡΑΓΙΟ» (Ο Τρίφτης), πού άν-

κει στούς Γιεχουντά ΜΟΡΝΤΩΧ και Μωύς ΚΑΡΑΣΣΟ.

Έφημερίδες στην Έβραική γλώσσα

Έκτός των άλλων, κυκλοφοροῦν και έφημερίδες στην Έβραική γλώσσα πού έκδιδονται από τους σιωνιστικούς όργανισμούς των μιζραχιστῶν της Θεσσαλονίκης και τό Μπετάρ. Αύτές είναι:

- «Α-ΜΠΕΝ», τήν όποια έκδιδει ή Μπενέ - Μιζραχί - Μπερί Τρούμπελντορ ή Μπετάρ.
- «ΑΪΒΠΙ», πού έκδιδει ό Έχαλούτζ Αμιζραχί.
- «ΑΣΧΑΡ», πού έκδιδεται από τούς Τσέίρε-Μιζραχί.

Σέ πολλά έντυπα πού κυκλοφοροῦν, δημοσιεύονται άρθρα και ποιήματα στήν Έβραική γλώσσα

ζωή τοῦ έβραικοῦ κόσμου, και τήν οίκονομική άνάπτυξη τῆς Όθωμανικῆς αύτοκρατορίας. Άκομα, περιλαμβάνει και κριτική, δσον άφορά τήν διοίκηση τῆς Κοινότητας και τίς άρχες της. Προσπαθεῖ νά παροτρύνη τό άναγνωστικό της κοινό νά δείξη ένδιαφέρον πρός ώρισμένες έπαγγελματικές κατευθύνσεις, τίς δοποίες θεωρεῖ σάν βασικό μέσο βελτιώσεως τῆς κοινωνικῆς και οικονομικῆς καταστάσεως τοῦ έβραικοῦ λαοῦ.

Η «ΕΠΟΚΑ» στήν Θεσσαλονίκη και ή έφημερίδα «ΕΛ ΤΙΕΜΠΟ» (Ο Καιρός) στήν Κωνσταντινούπολη δίνουν χρώμα στήν έβραιο - ισπανική διάλεκτο και τήν άναζωγονοῦν. Τά δρια τῆς «ΕΠΟΚΑ» διευρύνονται χρόνο μέ τό χρόνο και τό περιεχόμενό της βελτιώνεται δλο και περισσότερο. Συμβάλλει στήν πρόοδο τῆς Κοινότητας. Παρ' δλα αύτά δυμας οι ίδιοκτήτες της μάχονται τόν Σιωνισμό και ύποστηρίζουν διάφορες τροπολογίες στήν Θρησκεία, καθώς και τήν έγκατάλειψη ώρισμένων Θρησκευτικῶν τυπικῶν. Ή στάση αύτή δέν άρεσει στούς άναγνωστες της, πού είναι στήν πλειοψηφία τους δεμένοι, τρόπον τινά, μέ τήν παράδοση, και άκόμα προκαλεῖ τόν άφορισμό τοῦ ίδρυτη τῆς «ΕΠΟΚΑ» Σααντί Άλεβύ.

Άς σημειώσουμε δτι κατά τήν μακρά διάρκεια τῆς έκδοσής της, ή έφημερίδα αύτή είχε σάν συνεργάτες της άξιόλογους δημοσιογράφους, οι δοποίοι στή συνέχεια κατέλαβαν σημαντικές θέσεις στή διοίκηση τῆς Κοινότητας και στήν ήγεσία τοῦ τοπικοῦ Σιωνιστικοῦ κινήματος. Μεταξύ αύτῶν οι Δαυΐδ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ, Μεντές ΜΠΕΣΑΝΤΣΙ, ή ιστορικός Ζοζέφ ΝΕΧΑΜΑ, κ.ά.

Σάν συνέπεια τῆς πολιτικῆς τῆς έφημερίδας αύτῆς, δσον άφορά τό έθνικό ζήτημα και τήν έβραική παράδοση, γεννήθηκε ή άναγκη γιά άντιδραση στήν δλοένα αύξανόμενη έπιρροή της κυρίως στόν έθνικό τομέα. Στίς 16 Δεκεμβρίου 1897, έμφανίζεται λοιπόν ή έφημερίδα «ΕΛ ΑΒΕΡΝΙΡ» (Τό Μέλλον), ύπο τήν διεύθυνση τοῦ Ραμπί Μοσέ ΜΑΛΑΧ. Ή σύνταξή της άνατιθεται στόν Δαυΐδ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ, ένθουσιώδη Σιωνιστή, δ δοποίος στή συνέχεια ύπηρξε άπεσταλμένος σέ πολλά Σιωνιστικά Συνέδρια. Μεταξύ τῶν συνεργατῶν του άναφέρουμε τόν συγγραφέα και δημοσιογράφο Ζοζέφ μπέν Πινχάς ΟΥΖΙΕΛ, πού ύπογράφει τά άρθρα του μέ τό φευδώνυμο ΝΑΑΡ ΙΒΠΙ (νέος Έβραιος).

Μέ τήν έμφανιση τῆς «ΕΛ ΑΒΕΝΙΡ», πολλοί άναγνωστες έγκαταλείπουν τήν «ΕΠΟΚΑ» και στρέφονται πρός τήν νέα έφημερίδα. Πρέπει σ' αύτό τό σημείο νά ύπογραμμισθῇ δτι τήν έποχή αύτή, δ Σιωνισμός είναι έκτός νόμου, καθώς ή Παλαιοσίνη άποτελεί μέρος τής Όθωμανικῆς αύτοκρατορίας. Παρά τό γεγονός αύτό, ή νέα αύτή έφημερίδα δημοσιεύει πληροφορίες σχετικά μέ τήν άνάπτυξη τοῦ Σιωνισμοῦ και τήν δραστηριότητα τοῦ Θεόδωρου Ερτσελ, ίδρυτη και έπι κεφαλῆς τοῦ κινήματος.

Τό κόμμα τῶν Νεοτούρκων βλέπει μέ κακό μάτι τήν Σιωνιστική προπαγάνδα τῆς έφημερίδας. Ή «ΕΛ ΑΒΕΝΙΡ» έπιτίθεται από τής στήλες της στά δημοσιεύματα τῆς «ΕΠΟΚΑ», πού δπως προαναφέρθηκε ήταν έναντίον τῆς Έβραικής παράδοσης, και κηρύσσει τήν άναγκη έβραικής έκπαίδευσης και διδασκαλίας τῆς Έβραικής γλώσσας στά

κοινοτικά καί γενικώτερα στά έβραικά σχολεῖα. Τό 1909, δ Δαυΐδ Φλωρεντίν καί δ Ζοζέφ Ούζιέλ, έκδίδουν τήν «ΡΕΒΙΣΤΑ ΠΟΠΟΥΛΑΡΑ» (Λαϊκή Έπιθεώρηση), ή δοπία δημοσιεύει ἄρθρα, σχετικά μέ τό Σιωνιστικό κίνημα, καθώς καί ἄλλα ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου.

Μετά τήν προκήρυξη τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος, δ συγγραφέας καί δημοσιογράφος Ἐλιάσου Ἀρδίτη ἔκδίδει τήν ἡμερήσια «ΛΑ ΛΙΜΠΕΡΤΑΔ» (Η Ἐλευθερία). Τό 1910 ἐμφανίζεται ἡ ἐφημερίδα «ΕΛ ΕΜΠΑΡΣΙΑΛ» (Ο Ἀμερόληππος). Συντάκτης της δ Μεντές ΜΠΕΣΑΝΤΣΙ. Παρά τίς πολιτικές του πεποιθήσεις, προσπαθεῖ ὥστε ἡ ἐφημερίδα του νά είναι καθαρά πληροφοριακή, καί κρατᾶ μιά στάση εύμενοῦς οὐδετερότητας ἀπέναντι στή θρησκεία καί τό Σιωνιστικό κίνημα.

Τό 1912, (χρονιά πού είδε τήν κατάκτηση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπό τά Ἑλληνικά στρατεύματα), ἐμφανίζεται ἡ ἐφημερίδα «ΕΛ ΛΙΜΠΕΡΑΔ» (Ο Ἐλεύθερος) στή θέση τῶν ἐφημερίδων «ΕΛ ΕΜΠΑΡΣΙΑΛ» καί «ΛΑ ΕΠΟΚΑ». Κι αύτή, ἔχει σάν συντάκτη της τόν Μεντές ΜΠΕΣΑΝΤΣΙ. Ἰδιοκτῆτες της είναι οι Ἀλμπέρ ΜΑΤΑΡΑΣΣΟ καί Λαζάρ ΝΕΦΟΥΣΣΙ. Μ' αύτούς συμπράττουν καί οι γυοί τοῦ Σααντί ΑΛΕΒΥ, ἰδρυτή τῆς «ΛΑ ΕΠΟΚΑ».

Ἐκτός ἀπό τίς ἐφημερίδες αύτές, θά μποροῦσα ἐδῶ νά ἀναφέρω καί ὡρισμένες δμάδες πού προσπάθησαν νά διαδώσουν στό κοινό τήν σοσιαλιστική ίδεολογία.

Τό 1908, μετά τήν ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων, δημιουργεῖται στήν Θεσσαλονίκη μιά «Ἐργατική Λέσχη». Τό 1911 ή Λέσχη αύτή ἔκδίδει τήν «ΕΛ ΝΤΖΟΡΝΑΛ ΝΤΕΛ

ΛΑΒΟΡΑΔΟΡ» (Η ἐφημερίδα τοῦ ἑργάτη), πού φέρει σάν ύπότιτλο «σοσιαλιστική ἐφημερίδα». Ἐκδίδεται σέ τέσσερεις γλώσσες: τήν ἔβραιο - ισπανική, τήν τουρκική, τήν Ἑλληνική καί τήν βουλγαρική. Συντάκτης τοῦ ἔβραιο - ισπανικοῦ μέρους είναι δ Ἀβραάμ ΜΠΕΝΑΡΟΓΙΑ (πού ἐγκαταστάθηκε στό «Ἐρετς Ἰσραέλ μετά τήν δημιουργία τοῦ Κράτους τοῦ Ἰσραήλ), ἐνθουσιώδης σοσιαλιστής. Καταγόμενος ἀπό τήν Βουλγαρία, δ Μπεναρόγια, ἐγκαθίσταται στήν Θεσσαλονίκη μετά τήν ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων καί τίθεται ἐπί κεφαλῆς τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος πού ἔχει σάν σύνθημά του: Ἐργατική ἀδελφότητα μεταξύ τῶν ἐργατῶν κάθε φυλῆς καί θρησκείας.

Τό 1910, δημιουργεῖται ἡ σοσιαλιστική «Ἐνωση, καί τό 1911 ἐμφανίζεται σάν ὅργανο της ἡ ἐφημερίδα «ΛΑ ΣΟΛΙΝΤΑΡΙΝΤΑΝΤ ΟΥΒΡΑΝΤΕΡΑ» (Η Ἐργατική Ἀλληλεγγύη). Η σύνταξή της ἀνατίθεται στόν Α. ΜΠΕΝΑΡΟΓΙΑ. Στό ξεκίνημά της κυκλοφορεῖ κάθε Παρασκευή, ἐνῷ ἔνα χρόνο ἀργότερα κυκλοφορεῖ κάθε Τετάρτη καί Παρασκευή. Οι περισσότεροι ἀπό τούς συνεργάτες της είναι μαθητές τῶν σχολείων τῆς Παγκόσμιας Ἰσραηλιτικῆς Ἐνωσης (Ἀλιάνς). Η ἐφημερίδα αύτή διακρίνεται γιά τίς κριτικές της δσον ἀφορᾶ τήν δημοτική διοίκηση καί τίς κοινοτικές ἀρχές, καί μάχεται τήν τυραννία πού είχαν ἐπιβάλλει οι ἀρχηγοί τοῦ Κόμματος τῶν Νεοτούρκων, τό δποιο κυβερνᾶ τήν χώρα. Κατ' ἐντολή τῶν Ἀρχῶν, ἡ ἐφημερίδα αύτή κλείνει, διότι ἀνακηρύχθηκε ὀπαδός τῆς ἐπανάστασης στήν Ἀλβανία, ὑποστηρίζοντας ἔτσι τήν ἀνεξαρτησία τῆς χώρας αύτῆς ἀπό τήν Ὁθωμανική

ποῖα ἐπιχείρησα νά ἀποδείξω δτι τό ἔγκλημα αύτό, δέν ἦταν δυνατόν νά ἔχη διαπραχθῆ ἀπό τούς Ἐβραίους. — «Λ'ΕΝΦΟΡΜΑΣΙΟΝ» (Η Πληροφορία), πού ἐκδίδεται ἀπό τόν τυπογράφο Ἀλμπέρ ΚΑΡΑΣΣΟ καί συντάσσεται ἀπό δημοσιογράφους πού ἀνήκουν στήν Ἀριστερά δπως δ Ζάκ ΒΕΝΤΟΥΡΑ καί δ ΑΛΜΠΕΡ ΜΟΛΧΟ. Η ἐφημερίδα αύτή προσπάθησε νά πολεμήση τήν «Λ' ΕΝΤΕΠΑΝΤΑΝ».

— Τελειώνοντας, ἃς ἀναφέρουμε τήν μηνιαία ἐπιθεώρηση «ΚΟΝΕΤΡ» πού κυκλοφορεῖ μετά τήν ἐπίσκεψη τοῦ συγγραφέα Ἐνρύ ΜΑΡΞ, στήν Θεσσαλονίκη. Στήν ἐπιθεώρηση αύτή γίνεται μιά προσπάθεια νά συνδεθῆ δ Σιωνισμός μέτις γενικώτερες ἀνθρώπινες ἀξίες. Η «ΚΟΝΕΤΡ» υποστηρίζεται ἀπό τόν Σύνδεσμο Νέων Ἐβραίων.

Ο Λαϊκός Τύπος

Οι ἐφημερίδες μέ σκοπό νά κάνουν τό Σάββατο πιό εύχαριστο στούς ἀναγνώστες, είναι πολλές. Πρόκειται γιά σατυρικές ἀκδόσεις πού κριτικάρουν ἀνθρώπους καί κυβερνήσεις. Δέν θά μποροῦσα νά τίς ἀπαριθμήσω δλες. Θά ἀρκεσθῶ νά ἀναφέρω μόνο αύτές πού χάρις στά προσόντα τῶν συντακτῶν καί συνεργατῶν τους, είχαν μακροχρόνια ζωή. Ωρισμένες μεταξύ αύτῶν ἀνήκουν στήν ἀριστερά. Σχεδόν δλες οι ἐφημερίδες αύτές ἐκδίδονται στά ἔβραιο - ισπανικά.

— Η πρώτη ἀπό τίς ἐφημερίδες αύτές, είναι ἡ «ΕΛ ΚΙΡΜΠΑΤΣ» (Τό Μαστίγιο), τοῦ Μωύς ΛΕΒΙ, γυιοῦ τοῦ Σααντί Ἀλεβί Έσκενάζι. Οι ἄλλες είναι:

— «ΕΛ ΣΑΜΑΡ» (Τό Σκαμπίλι), ὑπό τήν σύνταξη τοῦ Λέων ΜΠΟΤΤΟΝ καί μέ συμμετοχή τῶν Ζοζέφ ΚΑ-

Η Σιωνιστική Έπιθεώρηση «Προ-Ισραέλ» Θεσσαλονίκη 1924.

ΡΑΣΣΟ, Ἀλεξάντρο ΠΕΡΕΖ καί Μεντές ΜΑΤΑΛΩΝ.

— «ΣΑΡΛΩ», μέ συντάκτη τόν Αλεξάντρο ΠΕΡΕΖ.

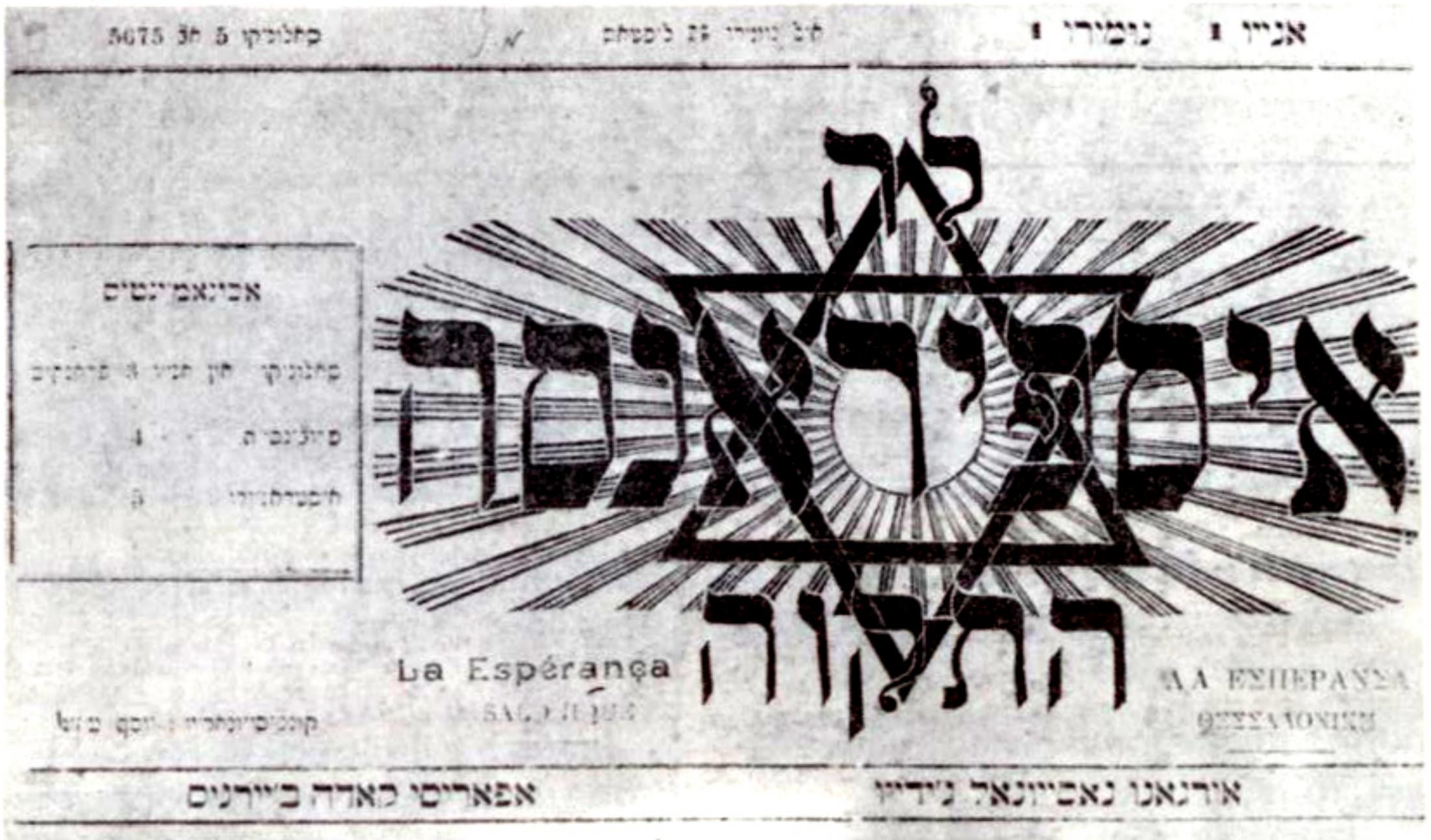
— «ΕΛ ΚΟΥΛΕΒΡΟ» (Τό φίδι), μέ συντάκτη τόν Ισαάκ ΜΑΤΑΡΑΣΣΟ.

— «ΕΛ ΜΟΥΕΒΟ ΚΙΡΜΠΑΤΣ» (Τό καινούργιο μαστίγιο), μέ συντάκτη τόν Ζοζέφ ΚΑΡΑΣΣΟ.

— «ΛΑ ΒΑΡΑ» (Ο Χάρακας), ἐφημερίδα τῆς ἀριστερᾶς, τῆς δόποιας ιδιοκτήτης είναι δ Λέων ΚΑΡΑΣΣΟ. Επίσης συνεργάζεται δ ταλαντούχος χιουμορίστας Μοσών ΚΑΖΕΣ.

— Άλλοι συνεργάτες της είναι οι Μεντές ΜΑΤΑΛΩΝ, Σολομών ΑΜΠΑΣΤΑΔΟ καί Σολομών ΡΟΥΜΠΕΝ.

— «ΛΑ ΓΚΑΤΤΑ» (Η Γάτα), ή δοπία ἀνήκει στόν τυπογράφο Γιεχουντά ΜΟΡΝΤΩΧ. Λίγο ἀργότερα, ή ἐφημερίδα περνά στόν Μεντές ΜΑΤΑ-

Τό πρώτο φύλο τῆς ἑφημερίδος «Λά Έσπεράνσα». Θεσ/νίκη,
1915.

ΤΣΙ άσκοῦν μεγάλη ἐπίδραση ̄χι μόνον στούς Ἐβραίους ἀναγνῶστες, ἀλλά καὶ στούς Κυβερνητικούς κύκλους. Ἡ στάση τῆς ἐφημερίδας ἐναντίον τοῦ ναζιστικοῦ κινδύνου καὶ οἱ λίβελοι της ἐναντίον τῆς Χιτλερικῆς Γερμανίας, εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα τήν ἐντατική ἔρευνα τῶν ναζί ἀμέσως μόλις μπῆκαν στήν Θεσσαλονίκη γιά τήν ἔξεύρεση τοῦ Μπεσσαντσί. Παρά τίς προσπάθειες τοῦ τελευταίου νά γλυτώσῃ ἀπό τά νύχια τους, ἡ Γκεστάπο τόν ἀνακαλύπτει καὶ δδηγεῖται μαζί μέ τίς χιλιάδες Ἐβραίων τῆς Θεσσαλονίκης στό στρατόπεδο συγκεντρώσεως τοῦ "Αουσβίτς.

— Ἡ ἐφημερίδα «ΛΕ ΠΡΟΓΚΡΕ» (Ἡ Πρόοδος), πού ἐκδίδεται γιά πολλά χρόνια, ἔχει καθαρά πληροφοριακούς σκοπούς. Ἰδιοκτήτης της εἶναι ὁ δικηγόρος Ἀβραάμ ΛΕΒΙ καὶ συντάκτης της ὁ Σάμ ΜΟΝΤΙΑΝΟ, ὁ ὁποῖος ἐργάστηκε γιά πολλά χρόνια σάν ἀνταποκριτής τοῦ Πρακτο-

ρείου Ρώүτερ στήν 'Ελλάδα. Ἡ ἐφημερίδα αύτή ἔχει περισσότερο ἐμπορικούς σκοπούς καί κρατᾶ γενικά μιά ούδέτερη στάση ἀπέναντι στό Σιωνιστικό κίνημα καί τίς διάφορες ίδεες πού ἐκάστοτε υἱοθετεῖ ἡ Κοινότητα.

"Ἄλλες ἡμερήσιες ἐφημερίδες εἶναι:

- «ΛΕ ΦΛΑΜΠΩ» ('Ο Πυρσός), τῆς ὁποίας ἰδιοκτήτης εἶναι ὁ Ἐλί Φρανσές, ἔνας ἀπό τοὺς ἀρχηγούς τοῦ Σιωνισμοῦ στήν 'Ελλάδα.
- «ΛΑ ΒΟΛΟΝΤΕ» ('Η Θέληση), μέσυντάκτη τὸν Ἀλμπέρ ΜΟΛΧΟ, σοσιαλιστή προπαγανδιστή (στή συνέχεια κομμουνιστή). Παρ' ὅλες τίς ίδεες τοῦ ἰδιοκτήτη της, ἡ ἐφημερίδα αύτή εἶναι ἀνοικτή σὲ ὅλες τίς πεποιθήσεις. "Οταν ἔγινε ἡ δολοφονία τοῦ ΑΡΛΟΖΟΡΩΦ, καί μιά ἐπικίνδυνη ἀναταραχή βασίλευε στά ἐβραϊκά κέντρα τῆς Διασπορᾶς, ἔγώ ὁ ἴδιος δημοσίευσα στήν ἐφημερίδα αύτή δύο ἄρθρα, μέ τά ὁ-

Αύτοκρατορία. Παρ' όλα αύτά, οι Γερμανοί συντάκτες μετά από λίγο έκδιδουν τήν έφημερίδα «ABANTI» (Έμπρος), στήν άρχη δύο φορές τήν έβδομάδα και στή συνέχεια καθημερινά.

Τό 1915, ή έφημερίδα «ΑΒΑΝΤΙ» παίρνει θέση έναντίον τῆς συμμετοχῆς τῆς Έλλάδας στόν Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Καθώς είσβαλλουν στήν Θεσσαλονίκη Γαλλικά καί Βρεταννικά στρατεύματα, διατηγός Σαράϊγ διατάσσει τήν διακοπή τῆς ἔκδοσής της. Δέν άργει ὅμως νά έπανεκδοθῇ χάρις στίς συστάσεις καί τήν μεσολάβηση τοῦ Ζοζέφ Νεχαμά, διόποιος ἐκτελεῖ χρέη ἐπιθεωρητῇ στίς σχολές τῆς Παγκόσμιας Ἰσραηλιτικῆς "Ἐνωσης. "Ἐχοντας τόν τίτλο αύτό, κατορθώνει νά κερδίσῃ τήν ἐμπιστοσύνη τῶν γαλλικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν. Πρέπει νά σημειωθῇ δτὶ δ Ζοζέφ Νεχαμά, συγγραφέας τῆς Ιστορίας τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητας Θεσσαλονίκης, γίνεται καί συνεργάτης τῆς έφημερίδας αύτῆς. Μετά τήν ἐπιστροφή του ἀπό τό Μπέργκεν Μπέλσεν δπου εἶχε φυγαδευθεῖ κατά τήν διάρκεια τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, γράφει μαζί μέ τόν Μιχαέλ Μόλχο τό βιβλίο IN MEMORIAM, τό δποιο διηγεῖται τήν τραγική Ιστορία τῶν Ἑβραίων τῆς Έλλάδας στήν ἔξορία τους στά ναζιστικά στρατόπεδα. Τό βιβλίο αύτό μεταφράστηκε στά ἑβραϊκά καί ἐκδόθηκε ἀπό τό Γιάντ Βασέμ.

“Ενας άλλος συνεργάτης της έφημερίδας «ABANTI» είναι διασήμος Έποτα Ισαάκ ΕΠΣΤΑΪΝ, διάσημος στην Ελλάδα για την προώθηση της αριστερής κοινωνίας.

ΤΑΛΜΟΥΔ ΤΟΡΑ. Ὁ Ἐποτάϊν,
γνωστός γιά τίς σοσιαλιστικές του
πολιτικές πεποιθήσεις, θά μείνη
γνωστός στήν ίστορία τῆς Κοινότη-

‘Η δημοσιογραφική ταυτότητα
τοῦ ἀνταποκριτοῦ τῆς «Προ’-
σραέλ», Ἀλμπέρτ Σιακκῆ, Θεσ-
σαλονίκη, 23.6.1922.

τας, σάν ἔνας ἀξιόλογος πολιτικός πού ἐμφύσησε στούς μαθητές του ἔνα ἑβραϊκό ἔθνικό πνεῦμα.

Τό 1923, ή «ABANTI» γίνεται τό
δργανο τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμ-
ματος καί ή σύνταξή της περνᾶ στά
χέρια τοῦ Ζάκ BENTOYPA, ταλαν-
τούχου δημοσιογράφου καί προπα-
γανδιστή, πού κατορθώνει νά έξα-
πλώση άκόμα περισσότερο τήν έ-
πιρροή τῆς έφημερίδας αύτῆς, στά
έργατικά έβραϊκά στρώματα. Στή
συνέχεια δ BENTOYPA έκλεγεται
βουλευτής στήν Ἑλληνική Βουλή,
σάν άντιπρόσωπος τοῦ Λαϊκοῦ
Μπλόκ.

Μεταξύ τῶν ἐφημερίδων πού ἔχουν σάν ἀποστολή τους τήν ἑκπαίδευση τῶν Ἑβραίων τῆς Θεσσαλονίκης, πρέπει νά ἀναφέρω καί τήν ἐφημερίδα «ΛΑ ΒΕΡΝΤΑΔ» (Ἡ Ἀλήθεια). Ἰδρυτής της εἶναι ὁ Ἰσαάκ ΣΙΑΚΚΗ, καταγόμενος ἀπό τήν Λάρισα καί γεννημένος τό 1880. Ράφτης κατά τό ἐπάγγελμα, ὁ Ἰσαάκ ΣΙΑΚΚΗ εἶναι καί ἕνας δυναμικός διανοούμενος. "Ἄνθρωπος μέχαιρετική πρωτοβουλία δργανώνει διάφορες συνδικαλιστικές ὅμαδες ἥ

άλλιως «σωματεῖα» πού συγκεντρώνουν στούς κόλπους τους 'Εβραίους τεχνίτες. Οι πολιτικές του πεποιθήσεις τόν δόηγούν νά προσχωρήση στό Λαικό Βασιλικό Κόμμα. 'Εκλέγεται δύο φορές στήν Βουλή (1920 – 1927), καί στήν Γερουσία (1932). Παράλληλα μέ τά καθήκοντά του σάν πολιτικός, έκδιδει τήν έφημερίδα «ΛΑ ΒΕΡΝΤΑΔ» μέ συνεργάτες σάν μέλη έπισης τῆς συντακτικής έπιτροπής, κατά τήν μακρά διάρκεια τῆς έκδοσής της, τόν Δαυίδ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ, τόν 'Αβραάμ ΛΕΒΙ, καί τόν Ζοζέφ ΑΝΤΖΕΛ. 'Η «ΒΕΡΝΤΑΔ» κάνει πολλές έκστρατείες στόν τομέα τῶν κοινοτικῶν ύποθέσεων, άλλα καί τῆς πολιτικής γενικώτερα, καί δέν χάνει εύκαιρια γιά νά τονίση τό δικαίωμα τῶν 'Εβραίων γιά ίσότητα άπεναντί τῶν άλλων πολιτῶν τῆς χώρας. Πρός τό τέλος περίπου τῆς έκδοσής της ή «ΒΕΡΝΤΑΔ» έχει σάν συνεργάτες της, τούς 'Άλμπέρ ΜΟΛΧΟ καί Σολομών ΡΟΥΜΠΕΝ.

★ Παράλληλα μέ τίς ήμερήσιες έφημερίδες, έκδίδονται στήν Θεσσαλονίκη έβδομαδιαίες καί μηνιαίες έπιθεωρήσιες μέ σκοπό κι αύτές νά μυήσουν τόν κόσμο στόν 'Ιουδαϊσμό καί τό Σιωνιστικό κίνημα.

Οι έβραϊκές δργανώσεις είναι πολλές καί δέν θά μπορέσω νά τίς άπαριθμήσω σ' αύτό τό ἄρθρο. Μία άπό αύτές είναι καί ή «Λέσχη τῶν Φίλων». Τόν Μάρτιο τοῦ 1909 κάνει τήν έμφανισή της ή δεκαπενθήμερη έφημερίδα «ΛΑ ΝΑΣΙΟΝ» (Τό 'Εθνος), σέ έβραιο - ισπανική διάλεκτο. 'Υποστηρίζει τήν άφομοίωση μέ τό περιβάλλον ή έστω μία έβραική «Τουρκοποίηση». Κρατᾶ αύτήν τήν στάση, καί άντιθεται στόν Σιωνισμό, άπό φόβο μήπως οί 'Οθωμανικές 'Αρχές προσβάλλουν

τήν ήσυχία τῶν 'Εβραίων κατοίκων τῆς πόλης. 'Η πλειοψηφία τῶν μελών τῆς Λέσχης αύτῆς άποτελεῖται άπό μαθητές σχολείων τῆς 'Αλιάνς καί άλλων ξένων σχολείων. Μεταξύ τους, δέν υπάρχουν μέλη πού νά έχουν άφομοιωθῆ στό εύρωπαικό γένος, άντιθετα μάλιστα, πολλοί άπ' αύτούς είναι δεμένοι μέ τόν Νόμο καί τήν παράδοση. Οι περισσότεροι άπ' αύτούς είναι περήφανοι πού είναι 'Εβραιοι. 'Η Λέσχη αύτή δέν άφηνε καμμία εύκαιρια άνεκμετάλλευτη προκειμένου νά άνυψωση τό πνευματικό έπίπεδο τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ τῆς Θεσσαλονίκης. Συντάκτης τῆς «ΛΑ ΝΑΣΙΟΝ» είναι θ δικηγόρος Μωΐς KOEN, θ δόποιος είχε έκπαιδευθῆ στό Ραββινικό Σεμινάριο «Μπέϊτ Γιοσέφ». Διακηρύσσει τήν άντιθεσή του πρός τό Σιωνιστικό κίνημα, πρᾶγμα τό δόποιο δημως δέν έμποδίζει νά δημιουργηθῆ τό έξης παράδοξο γεγονός: Τό 1908, στήν τοπική δργανώση τῆς «Λέσχης τῶν Φίλων» δίνεται μία διάλεξη άπό τόν Βλαντιμίρ Ζαμποτίνσκι, έναν άπό τούς έξέχοντες άρχηγούς τοῦ Σιωνιστικού κινήματος. "Εναν χρόνο άργότερα, είναι ή σειρά τοῦ 'Αβιγκνότ Ζάκομπσον, έκπροσώπου τῆς σιωνιστικής δργανώσεως καί Διευθυντή τῆς Τράπεζας ΑΓΓΛΟΛΕΒΟΝΤΙΝ τῆς Κωνσταντινούπολης (ή δόποια συνεταιριζόταν μέ τήν Τράπεζα ΑΓΓΛΟ - ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΗ, τήν σημερινή ΛΕΟΥΜΙ ΛΕΪΣΡΑΕΛ).

'Έν τῷ μεταξύ, πολλά μέλη τῆς Λέσχης αύτῆς παύουν νά συμφωνοῦν μέ τήν ίδεολογική γραμμή τῆς «ΛΑ ΝΑΣΙΟΝ», καί άφοῦ έγκαταλείπουν τήν Λέσχη τους, ίδρυουν τήν «NOYEBO KLOYMΠ» (Νέα Λέσχη), ή δόποια μέ τήν σειρά τῆς έκδιδει τήν έφημερίδα «ΛΑ ΤΡΙΜΠΟΥ-

Ο τίτλος τῆς έφημερίδος «Λά Σολινταριτά», δργανο τῆς Σοσιαλιστικῆς Συνομοσπονδίας. Θεσ/νίκη, 1912.

άντιπροσωπεύουν άλλες σιωνιστικές τάσεις είναι:

— «ΠΡΟ-ΙΣΡΑΕΛ», πού κυκλοφορεῖ άρχικά σέ δύο γλώσσες (έβραιο-ισπανικά καί γαλλικά) καί άργότερα μόνο στά γαλλικά. Συντάκτης της είναι θ 'Αβραάμ PEKANATI, Πρόεδρος τῆς 'Οργάνωσης MIZPAXI, καί τῶν Ρεβιζιονιστῶν Σιωνιστῶν στήν Θεσσαλονίκη.

— «ΑΣΑΧΑΡ», δελτίο σέ έβραική γλώσσα, πού έκδίδεται παράλληλα μέ τό «ΠΡΟ-ΙΣΡΑΕΛ» άπό τούς ΤΣΕΤΡ MIZPAXI.

— «ΛΑ ΝΑΣΙΟΝ», δργανο τῆς 'Ισραηλιτικής νεολαίας, πού έκδίδεται άπό τήν 'Οργάνωση νεολαίας ΜΠΕΝΕ MIZPAXI, ΜΠΡΙΤ ΤΡΟΥΜΠΕΛΝΤΟΡ. Συντάκτης είναι θ Σολομών ROUMPEN.

— «ΤΟΡΑ ΒΑΑΒΟΝΤΑ», δργανο τῆς "Ενωσης μιζραχιστῶν νέων.

— «AMENOPA», έτήσια έκδοση τῆς ρεβιζιονιστικής σιωνιστικής νεολαίας, ύπό τήν σύνταξη τοῦ Σολομών KOEN.

— 'Επίσης, κυκλοφοροῦν στήν Θεσσαλονίκη καί άλλες έτήσιες έκδοσεις οί «ΕΛ ΜΑΚΑΜΠΕΟ», «ΕΛ ΝΤΖΙΝΤΙΟ», «ΙΣΡΑΕΛ», κ.λ.π.

"Ας σημειωθῆ έδω οτι σ' αύτές

τίς έκδόσεις δημοσιεύονται πολλά ιστορικά καί φιλολογικά ἄρθρα, καθώς καί ποιήματα τόσο στά έβραικά, δσο καί στά έβραιο-ισπανικά. Μεταξύ τῶν συγγραφέων τους άναφέρουμε τούς: Καθηγητή Μερκάντο KOBO, Καθηγητή Μπαρούχ Μπέν ΓΙΑΑΚΟΒ, Μιχαέλ ΜΟΛΧΟ, τόν ποιητή Ραφαέλ ΧΑΜΠΙΜΠ, καί τόν μυθιστοριογράφο Σολομών ROUMPEN.

Ο 'έβραικός τύπος σέ γαλλική γλώσσα

Οι έφημερίδες σέ γαλλική γλώσσα πού κυκλοφοροῦν στήν Θεσσαλονίκη γιά πολλές δεκαετίες άρκετά πρίν τόν Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, είναι πολυάριθμες.

— Στήν άρχή τοῦ αίώνα μας θ ΛΕΒΙ έκδίδει τήν «ΛΕ ΖΟΥΡΝΑΛ ΝΤΕ ΣΑΛΟΝΙΚ» ('Η έφημερίδα τής Θεσσαλονίκης).

— Τό 1909, κυκλοφορεῖ ή άπογευματινή έφημερίδα «Λ'ΕΝΤΕΠΑΝΤΑΝ» ('Ο 'Ανεξάρτητος), τής δόποιας ίδιοκτήτες είναι θ 'Αβραάμ ΜΑΤΑΡΑΣΣΟ καί θ Λαζάρ ΝΕΦΟΥΣΣΙ. Λίγο άργότερα ένωνονται μ' αύτούς, θ Μεντές ΜΠΕΣΣΑΝΤΣΙ καί θ 'Ελι ΑΤΤΑΣ. Τά ἄρθρα τοῦ ΜΠΕΣΣΑΝ-

Λίγο καιρό πρίν άπό τήν κατάκτηση τῆς Θεσσαλονίκης άπό τά γερμανικά στρατεύματα (9 Απριλίου 1941), ή «ΜΕΣΣΑΤΖΕΡΟ» παύει νά κυκλοφορεῖ. Ή έφημερίδα αύτή είναι ή τελευταία δημοσιευμένη στά έβραιο-ισπανικά καί μέχαρκτήρες RASHI, καί μέ τήν έξαφάνισή της ό έβραικός τύπος τῆς Ἀνατολής δέχεται ένα ίσχυρό χτύπημα. Ο συντάκτης της 'ΕΛΙ ΒΕΪΣΣΙ οπήρξε κι αύτός ένας άπό τούς δύμηρους τῶν ναζιστικῶν στρατοπέδων.

Υπήρξαν κι ἄλλες έφημερίδες πού κυκλοφόρησαν στήν Θεσσαλονίκη, ή παρουσία τους δύμως ἦταν έφημερη. Μεταξύ αύτῶν άναφέρουμε: «ΕΛ ΤΕΛΕΓΡΑΦΟ» (Ο Τηλέγραφος), «ΛΑ ΝΑΣΙΟΝ» (Τό Εθνος), «ΕΛ ΠΟΠΟΥΛΑΡ» (Ο Λαϊκός), «ΛΑ ΤΡΙΜΠΟΥΝΑ ΤΖΟΥΔΙΑ» (Τό έβραικό Βῆμα), «ΛΑ ΜΠΟΖ ΝΤΕΛ ΠΟΥΕΒΛΟ» (Η Φωνή τοῦ Λαοῦ), κ.ά.

Ο Σιωνιστικός Τύπος

Στήν Θεσσαλονίκη, δέν ύπήρξε ἐπίσημη ἡμερήσια σιωνιστική έφημερίδα. Παρ' ὅλα αύτά δύμως, ἔκδονται πολλά περιοδικά. Άναφερουμε μερικά ἀπ' αὐτά, μέ χρονολογική σειρά.

Τό πρώτο σιωνιστικό περιοδικό ἦταν τό έβδομαδιαίο «ΛΑ ΕΣΠΕΡΑΝΣΑ» (Η Έλπίδα), πού πρωτοκυκλοφόρησε τόν Ιούλιο ἥ Αὔγουστο τοῦ 1915 μέ πρωτοβουλία τῶν Συνδέσμων ΜΠΕΝΕ ΣΙΩΝ, NOPNTAOY, MAKAMPI καί KANTIMA. Μέλη τῆς συντακτικῆς του ἐπιτροπῆς είναι οἱ διευθυντές τῶν συνδέσμων αύτῶν, Ζοζέφ ΟΥΖΙΕΛ, Ἰσαάκ ΑΛΒΟ, Ἀβραάμ ΡΕΚΑΝΑΤΙ, 'ΕΛΙ ΒΕΪΣΣΙ, Νταβίντ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ, Μεντές ΜΠΕΣΣΑΝΤΣΙ, καί Ἀαρών ΠΑΡΝΤΟ.

Διάφορες ἄλλες έφημερίδες πού

Μετά τήν πυρκαϊά τοῦ 1917, ἡ κυκλοφορία του σταμάτησε, καί ἐπανεκδόθηκε ἀνανεωμένο τόν Νοέμβριο τοῦ 1918. Μέ τήν δημιουργία τῆς Σιωνιστικῆς Ὀμοσπονδίας, γίνεται τό ἐπίσημο ὅργανό της. Μετά τήν ἀναχώρηση τοῦ Ζοζέφ ΟΥΖΙΕΛ γιά τό Ἔρετς - Ἰσραέλ, ή ἔκδοσή του σταματᾶ ὁριστικά.

Τό 1917, μετά τήν Ρωσική Ἐπανάσταση, μία δύμάδα σιωνιστῶν κρίνει τήν «ΕΣΠΕΡΑΝΣΑ» σάν ίδιαίτερα μετριοπαθῆ έφημερίδα, καί βρίσκει ὅτι ἔφθασε ὁ κατάλληλος καιρός γιά νά δείξῃ περισσότερο δυναμισμό καί μαχητικό πνεῦμα ἀπέναντι στούς σοσιαλ-κομμουνιστές καί κυρίως ἀπέναντι τοῦ ἀρχηγοῦ τους Ἀβραάμ ΜΠΕΝΑΡΟΓΙΑ. Μεταξύ τῶν νέων αύτῶν, βρίσκουμε τόν 'ΕΛΙ ΦΡΑΝΣΕΣ, τόν Ἰσαάκ ΑΝΤΖΕΛ, τόν Ζοζέφ ΑΝΤΖΕΛ, τόν Σολομών ΑΓΚΑΡΓΚΟΥΪΡ, τόν Ἰσαάκ ΑΛΒΟ, τόν Ἰσαάκ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ, τόν Ζάκ ΜΠΕΖΑ καί τόν Χαίμ ΛΕΒΙ. Έκδίδουν λοιπόν τήν «ΛΑ ΡΕΝΑΣΣΕΝΣΙΑ ΤΖΟΥΔΙΑ» (Η Ιουδαϊκή Ἀναγέννηση) σέ δύο γλώσσες: έβραιο-ισπανικά καί γαλλικά.

Οι τάσεις γενικά τῆς έφημερίδας είναι σιωνιστικές καί ἀντιπροσωπεύουν τόν Χαίμ ΒΑΪΖΜΑΝ, Πρόεδρο τῆς Παγκόσμιας Σιωνιστικῆς Ὀργάνωσης. Ή κυκλοφορία της σταματᾷ τό 1921, ἀλλά ἐπανεκδίδεται ἀνανεωμένη τό 1926 σάν ὅργανο τῆς Σιωνιστικῆς Ὀμοσπονδίας. Ἀπό τίς 18 Μαρτίου 1932, συμπεριλαμβάνει καί μία ρουμπρίκα σέ ἐλληνική γλώσσα. Τό 1936, λόγω τῶν περιορισμῶν πού ἐπέβαλλε ἡ δικτατορία τοῦ στρατηγοῦ Μεταξᾶ, ή ἔκδοσή της σταματᾷ.

'Η «Ἀβάντι», έφημερίδα τοῦ Κουμουνιστικοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος, Θεσσαλονίκη, 1922.

ΝΑ ΛΙΜΠΕΡΑ» (Τό Έλεύθερο Βῆμα). Συντάκτης της είναι ὁ Δαυίδ ΜΑΤΑΛΩΝ, ἐκλεγμένος περισσότερες ἀπό μία φορές στό ἐλληνικό Κοινοβούλιο. Μεταξύ τῶν συνεργατῶν του ξαναβρίσκουμε τούς Δαυίδ Φλωρεντίν καί Ζοζέφ Ούζιέλ. Σ' αύτό τό ἐντυπο βρίσκει κανείς πολλά ἄρθρα πάνω στό Σιωνισμό, καθώς καί μελέτες ἡγετικῶν στελεχών τοῦ Σιωνισμοῦ, μεταξύ τῶν δοπίων καί τοῦ Μάξ Νορντάου.

Στίς 2 Οκτωβρίου 1917, δύο μῆνες μετά τήν μεγάλη πυρκαϊά πού κατέστρεψε ἔνα μεγάλο μέρος τῆς πόλης, καί ἐνώ τά γαλλικά καί βρετανικά στρατεύματα βρίσκονταν ἀκόμα στήν Θεσσαλονίκη, δύο πολύ γνωστοί δημοσιογράφοι, ὁ Μεν-

τές ΜΠΕΣΣΑΝΤΣΙ καί ὁ 'ΕΛΙ ΒΕΪΣΣΙ, ἔκδίδουν τήν ἡμερήσια έφημερίδα «ΕΛ ΠΟΥΕΜΠΛΟ» (Ο Λαός). Ο Μπεσσαντσί, ὁ δοποίος γνωρίζει πολλές ξένες γλώσσες, είναι ἔνας ἐνθερμός Σιωνιστής καί μιά πρωσωπικότητα, τῆς δοπίας ἡ ήθική είναι ἀναγνωρισμένη ἀπό ὅλους. Τό θάρρος του δέν ἔχει ὥρια καί οἱ ἐκστρατείες πού ἔκανε γιά νά ἀναγνωρίσθονταν τά πολιτικά δικαιώματα τῶν Έβραιών είναι πάρα πολλές. Δημοσιεύει πολλά ἄρθρα μέ τά δοπιά ἐπιτίθεται στούς ἀντισημίτες τῆς χώρας του, ἀλλά καί τοῦ ἔξωτερικοῦ. Δέν δίνει καμμιά σημασία στίς οἰκονομικές του δυσχέρειες, ούτε ύπολογίζει καθόλου τήν προσωπική του ἀσφάλεια. Ή κύρια φροντίδα